Amsterdamsche Verhalen

door J. Ter Gouw.

Van Holkema & Warendorf

AMSTERDAMSCHE VERHALEN.

AMSTERDAMSCHE VERHALEN

DOOR

J. TER GOUW,

VOOR JONGELIEDEN BEWERKT DOOR

J. E. TER GOUW.

Met een inleidend woord van P. LOUWERSE.

AMSTERDAM,
VAN HOLKEMA & WARENDORF.

TYP. H. C. A. THIEME, NIJMEGEN.

Den Lezer heil!

De Heer J. TER GOUW heeft, toen hij zijn keurig werk „*Amstelodamiana*" schreef, zeker, als lezers, zich geene jongelieden voorgesteld, maar wel mannen, die belang stelden in de stichting, de opkomst, den bloei en de grootheid van Amsterdam.

Intusschen staat er in dat werk toch heel wat, dat stellig wel eens gelezen zal zijn door anderen dan volwassenen. Vooral de „Amsterdamsche verhalen" zullen in den smaak gevallen zijn van hen, die te oud voor kinderboeken, doch te jong voor groote-menschen-boeken zijn.

De vraag moet echter gedaan worden: „Zijn die verhalen, zooals ze daar in dat werk staan, voor onze jongelieden geschikt?"

M. i. zijn ze dat stellig en zeker niet.

Dat is geen verwijt aan den geleerden schrijver; want hij dacht niet aan jongelieden.

Toch zouden die verhalen, zooals ze daar staan, ongetwijfeld veel minder kwaad doen, dan de verhalen van AIMARD, die heette voor de jeugd te schrijven, en die allerminst een kinderschrijver was.

Dat J. TER GOUW het in deze van G. AIMARD wint, is evenwel daarom nog geene reden, dat men gerust tot zijne kin-

deren zeggen kan: „Leest die „Amsterdamsche verhalen" maar, zooals ze in „*Amstelodamiana*" staan!"

Dit erkent ook de Heer J. E. TER GOUW, hoofd eener school te Hilversum, doch deze verklaarde zich, op verzoek van de uitgevers, bereid, die verhalen voor jongelieden te bewerken. Niemand, die dit beter doen kan dan hij. Waar de zoon het werk des Vaders voor zich heeft, is ook de piëteit aan het woord, en wat er door hem in veranderd en gewijzigd wordt, zal zijn in den geest van den overledene, en aan den inhoud van het verhaal geen schade doen.

Er zou kunnen gevraagd worden: „Maar wordt dat nu niet een boek, dat alleen waarde heeft voor hen, die in Amsterdam geboren zijn of daar wonen?"

Zeker hebben zij, die Amsterdam, als inboorling of als inwoner, goed kennen, er meer aan, dan zij, die maar zelden in de stad komen en er zelfs den weg niet eens vinden kunnen. Maar dat kan geene reden zijn om het boek, als „ongeschikt" ter zijde te leggen. Gaat niet in een verhaal van het beleg en ontzet van Leiden iedereen met den jongen mee naar de verlaten Lammenschans, al is men nooit in Leiden geweest? Hoevelen hebben niet met allen ernst de overwintering op Nova-Zembla meegeleefd, zonder dat eiland ooit ergens anders dan op de kaart gezien te hebben? Dat een Leidenaar zelfs de plek, waar de Lammenschans lag, kan aanwijzen; dat iemand, die geen vreemdeling in de Noordelijke IJszee is en Nova-Zembla bezocht, aan die verhalen meer hebben dan een ander, is waar, doch dat „meer" is eene toegift bij het vele goede; het is slechts een aardige premie bij een prachtigen eersten prijs.

Bovendien, al zijn we geen Amsterdammers, ja, al zijn we zelfs in Amsterdam nooit geweest, toch hebben we uit onze

Vaderlandsche Geschiedenis die stad zoo dikwijls hooren noemen, en, als de residentie van de zeventiende-eeuwsche machtige Burger-koningen, zóó goed leeren kennen, dat we ons aangetrokken zullen gevoelen tot alles, wat binnen hare muren en poorten voorviel.

Toen de uitgevers mij nu vroegen of ik de „Amsterdamsche verhalen van J. TER GOUW, voor jongelieden bewerkt door J. E. TER GOUW" met een paar woordjes bij de jongelui wilde aanbevelen, heb ik geen oogenblik geaarzeld, en waar ik, nu ik eenige afgedrukte vellen voor mij heb, zie, dat de algemeen bekende WILLEM STEELINK voor keurige illustratie's tusschen den tekst zorgde, durf ik gerust zeggen: „Dat is een uitmuntend, echt Nederlandsch boek, dat alle aanbeveling verdient, als lectuur voor hen, die de kinderschoenen uitgetrokken hebben, maar daarom nog niet tot de volwassenen behooren."

Hartelijk hoop ik, dat de ontvangst van dit boek zóó zijn zal, dat de zoon met zekeren trots en met zelfvoldoening zeggen kan: „Als Vader dat eens beleefd had, wat zou het hem verheugd hebben!"

Moge mijne aanbeveling van „Amsterdamsche verhalen" tot die goede ontvangst medegewerkt hebben.

'S-GRAVENHAGE. P. LOUWERSE.

HEINTJE-HOEK.

EEN TAFREELTJE UIT DEN TIJD VAN HOEK EN KABELJAUW.

I.

„Lijsbet, reik me mijn wambuis en mijn grauwen hoed!"

„Wel, Crever! waar moet je nu weer heen?"

„Vrouw, dat zijn mijn zaken; — kom, vlug wat, mijn wambuis en mijn hoed!"

„Maar gaat dat nu alweer naar Klaas in *de Duyvel aan de Ketting?* Moet je daar dan het lieve geld door de keel jagen? — in die ellendige oproermakerskroeg! Er wordt geen penning meer verdiend tegenwoordig met al die tumulten!"

„Oproermakers? wat kan een vrouwentong al doorslaan! Wat hamer! weet jij met al je buurwijven toch van zaken van regeering? Laat dat voor ons, mannen, over!"

„En wanneer zal dan dat spinnewiel klaar komen voor Meeus-Dosendochter? [1]) en ...."

„Loop heen met jou wijvengerei! Ik maak geen spinnewielen meer!"

„En wat dan, Crever? — wat wil je dan beginnen in de wereld?"

„Wel, wijfje, dat zal je haast zien: de Hoek moet er onder, de Kabeljauw boven, en dan (hier wreef hij zich genoeglijk de handen) als dan Crevertje ook zijn plaats eens op 't stadhuis krijgt, dan zal Lijsbet Jurriaansdochter toch ook zoo zuur niet meer kijken, denk ik."

Lijsbet zuchtte diep. — „Man, man! je hoofd is op hol, en je loopt in je ongeluk! Denk aan mijn oom zaliger, die zei altijd:

Hoeken ende Kabeljauwen,
Rooden ende Grauwen,
Past op je Selven,
Als je een ander een' kuyl gaat delven?"

„Jou oom zaliger heeft het van een retrosijn geleerd; maar ik zal op me zelf passen; — en kijk maar, als 't weer Onzer-Vrouwendag te Lichtmisse zal zijn, of jij je Crevertje niet mee op 't stadhuis ziet stappen!" —

En meteen was hij de straat op.

De arme Lijsbet bleef nog een geruimen tijd, leunende op 's mans ledige werkbank, in treurige overpeinzing verzonken. En driemalen schudde ze bedenkelijk het hoofd, en riep halfluid: „Op 't stadhuis? — Hij op 't

---

[1]) „Doos" was de naam eener Amsterdamsche familie, die bloeide van de tweede helft der 14e tot in 't begin der 16e eeuw. Meeus of Bartholomeus Doos werd in 1445 burgemeester.

stadhuis!! — Lieve Heer! als 't maar niet is ... vóór 't stadhuis!"

II.

De man, dien wij zooeven zijne woning zagen verlaten, was bij 't Amsterdamsche gemeen bekend onder den naam van Heintje-hoek. Hij was een spinnewielmaker, en woonde in een steeg in de Warmoesstraat. Dat zijn eigenlijke naam Crever was, hebben we reeds kunnen vernemen, maar gij zoudt moeite hebben gehad hem te vinden, indien gij hem onder dien naam hadt willen opzoeken; — wie echter naar Heintje-hoek vroeg, al was 't aan 't ander einde van de stad, dien zou de kleinste jongen terecht geholpen hebben. De naam van Heintje-hoek was befaamd en berucht, en, zonderling genoeg de man, die hem droeg, was Kabeljauwschgezind en de gezworen vijand van al wat Hoek heette; en juist daarom — 't gemeen is soms grillig in 't toedienen van bijnamen — daarom juist werd hij, spottend en tergend, Heintje-hoek genoemd.

De arme kerel was geheel in de partijschappen dier dagen verward. Zijn vrouw had de waarheid gesproken, toen ze zei, dat zijn hoofd op hol was; hij verzuimde zijn werk, liet zijn zaken verloopen, en bracht gansche dagen door in de bierkroeg van Klaas in *de Duyvel aan de Ketting*.

Erger u niet aan dien zonderlingen naam; 't was in de 15e eeuw. De kieschheid onzer voorouders was van de onze wel eenigszins onderscheiden, en op 't stuk der namen hadden zij een anderen smaak dan wij. *De Duyvel aan de Ketting* vond men toen zulk een fraai symbool,

dat men er zelfs de dwarsstraat, die er langs liep, naar genoemd heeft, en nog tot in 't midden der 17e eeuw had men hier tusschen 't stadhuis en de Nieuwe Kerk een *Duivel-aan-kettingssteeg.*

Die kroeg nu was de vergaderplaats van de ergste Kabeljauwsche schreeuwers, — en onder dezen was Crever nommer één.

Daar werden de zaken van de stad besproken en bedisseld met fonkelende oogen en gloeiende wangen, en niet zelden dreunde de ruwe tafel onder de gebalde vuisten, — vooral als er eens een de boosaardigheid had, van onzen Crever toe te spreken met de woorden: „En wat zeit Heintje-hoek er van?" — Dan ging de duivel van den ketting los, en 't kon er geweldig spoken. Intusschen maakte bij al die politieke discussiën natuurlijk de waard de beste rekening; want de kabeljauw moest zwemmen, en telkens klonk het:

Tapt van den biere van derredomdeyne!
Tapt van den biere van derredomdeus!
Tapt van den biere voor groote en cleyne!
De Hoek moet er onder, dat is onze leus!

En als dan Crevertje zijn hart goed opgehaald had, werd hij gemeenlijk, heel of half dronken, thuis geleid door een vijfentwintig straatjongens, die hem bij 't kerkhof stonden op te wachten, en hem met hun tergend geschreeuw van „Heintje-hoek! Heintje-hoek!" vervolgden tot aan den ingang van zijn steeg.

III.

De partijschap had binnen Amsterdam, hoe klein 't nog was — want de stad strekte zich nog niet verder uit dan tot de beide Achterburgwallen — al vrij wat te doen gemaakt.

Nadat vele jaren lang de Kabeljauwsche partij op 't kussen had gezeten, hadden, onder begunstiging van den stadhouder Lalaing, in 't begin van 1444 de Hoeken 't hoofd weer opgestoken, en zochten zich in de regeering te dringen. De stad was in rep en roer geraakt; de klokken waren geluid, en de burgers hadden in slagorde tegenover elkander gestaan; — dat onze Crever in 't voorste gelid was geweest, behoeft nauwelijks aangemerkt. En zóó heet was het toegegaan, dat zelfs Mijnheer de Schout een pak slaag had opgeloopen! en een ander aanzienlijk man, die de menigte met woorden had willen sussen, was doodgeslagen. De priester, die met het H. Sacrament zich op straat en onder den hoop begeven had, was nauwelijks in staat geweest, de opgewonden burgerij een weinig tot bedaren te brengen.

En 't einde van dat alles was geweest, dat op den 1n Februari een verdrag werd geteekend, waardoor een gemengde regeering van beide partijen was aangesteld. Maar toen 't jaar ten einde liep, en dus de tijd naderde, dat de Wet weder vernieuwd stond te worden, keken op zekeren morgen de Amsterdammers al heel vreemd op, toen ze daar onverwachts Reinout en Gijsbrecht van Brederode met een regiment soldaten binnen de stad vonden. 't Helderde zich echter spoedig op; — de Hoeksche regenten hadden die heeren 's nachts binnengelaten, en wierpen nu, met hunne hulp, al de Kabeljauwsche regenten de stad uit. Deze zochten hun troost te Haarlem, en Amsterdam was geheel Hoeksch.

Maar hertog Filips nam dat geweldig kwalijk, en zette Lalaing af, waarop de Brederodes met hun dapperen het hazenpad kozen. Op Sint-Elizabethsdag, den 19n November 1445, kwam de hertog zelf met zijn krijgsvolk te Amsterdam, joeg op zijn beurt de Hoeksche heeren de stad uit, en zette de Kabeljauwen weder in de regeering. En zooveel gewicht hechtten de Amsterdammers aan deze omwenteling, dat zij nog vele jaren daarna den Sint-Elizabethsdag met een vroolijken maaltijd vierden.

En nu mocht Filips verbieden, „kapproenen en paluren" te dragen als partijleuzen, met „pantsieren en lange messen" te gaan, „partijdige dichten" te spreken, ja zelfs de namen van Hoek en Kabeljauw te noemen, — hij kon toch het zitten in de bierkroeg niet beletten, waar vooral de partijwoede werd aangestookt. Maar ook zijn andere verboden hielpen zoo weinig, dat de historieschrijvers ons berichten: „Ondanks deze bepalingen woedde

de burgerhaat voort, en er werden veelvuldige doodslagen gepleegd."

IV.

Er woonde te dien tijde op den „burchwal bij die Gasthuyssteege" een koopman uit Brabant, Job Jobszoon geheeten, die, evenals zijn broeder Jeroen, vele jaren te Amsterdam had handel gedreven; maar thans hadden zij de schuit deerlijk in 't riet gestuurd, en konden hunne schulden niet betalen. Zij waren in de beide laatste jaren ook al ijverige voorstanders van de Kabeljauwsche partij geweest, om de eenvoudige reden, dat hunne voornaamste schuldeischers werden gezegd tot de andere partij te behooren, en zij niets vuriger hadden gewenscht dan dat die, met de roervinken, ook de stad waren uitgezet. Dat was echter niet gebeurd; het waren rustige burgers en goede kooplieden; en zoo wijs was men te Amsterdam wel, ook te midden van alle partijschap en haat, dat men de belangen van de negotie boven alles stelde, en wel afgezette regenten, maar geen rijke kooplieden de stad uitdreef.

Job zat deerlijk in den brand, toen op een goeden morgen Jeroen met den dauw op de oogen bij hem kwam aankloppen.

„'k Heb wat gevonden." —

„Geld?" —

„Neen, een uitkomst, als 't lukt."

„Zeg op, wat je bedacht hebt."

„Wij moeten een man omkoopen, niet met geld namelijk, maar met blauwe bloempjes en gouden beloften; — een slimmerd moet het wezen, die uitstrooit, dat onze

Hoeksche vrienden een aanslag voorhebben om de stad te overrompelen. Zoo mogen ze hun biezen pakken, of 't met den kop betalen; in ieder geval zullen ze ons dan niet meer manen."

„Zoo 't lukt; — maar hoe, als 't mislukt?"

„Dan passen wij in tijds den weg naar Brabant te zoeken."

Job stond een oogenblik in gepeins, en mompelde zoowat binnensmonds, dat Jeroen eer begreep dan verstond.

„Weet je niet meer wat Peerken van Leuven, de zot van 't Kersouwken, zong:

Sijt ghy in noot, so helpt u bloot;
't En sijn geen sottekens saecken;
Maar sijt des vroed, het komt u goet,
Van noot een deucht te maecken."

„'t Is goed," zei Job, „het is te wagen. Maar waar vinden wij zoo'n uilskuiken, die zich daarvoor gebruiken laat?"

„Daar moeten wij Heintje-hoek voor hebben."

„Je hebt gelijk: ik ga hem dadelijk opzoeken."

„Goed; en ik ben, van dit oogenblik af, een afgezant van Mijnheer den Schout. Ik zal je in de achterkamer opwachten. Je brengt den kerel daar bij me binnen, en laat mij 't woord maar doen."

V.

Wij hebben Crever uit het oog verloren, toen hij zijne woning verliet, en vinden hem thans terug te midden van een grooten hoop volks.

Toen hij op de Plaatse [1]) gekomen was, vond hij daar een houten stellage opgeslagen, waarop eenige batementers een tooneelvertooning gaven [2]). Daar kon hij niet voorbij; hij drong tusschen den saamgepakten hoop, die er omheen stond, en leunde met den neus op eens anders schouder om te kijken naar de vertooning van „de Sotternie van den Buskenblaser." Dit was een kluchtspel, waarin een oude, grijze paai, die een jonge vrouw getrouwd had, zich tot een duizendkunstenaar begeeft, ten einde door het blazen in een busje de verjongingskuur te ondergaan, — en onze heethoofd vergat bij die grap Hoek en Kabeljauw en Klaas met zijn bierkroeg. Juist stond hij hartelijk te lachen om 't zot figuur, dat de oude gek maakte, toen hij bij zijn vrouwtje thuis kwam, wanneer hij zich op den schouder voelde kloppen, en, omziende, een zwierigen Brabander ontwaarde in zijn weidsch pak, die hem ter zijde wenkte.

Toen ze ver genoeg buiten den volkshoop waren, zei de Brabander: „Je bent goed Kabeljauwsch, hè?"

„Tot op den grond van mijn hart," antwoordde Crever, in wien op eens weer 't oude vuur was aangeblazen.

„Dan ben je mijn man; ga mee naar mijn huis."

Crever volgde zijn leidsman de Gasthuissteeg door naar den burgwal, en toen deze voor zijne deur stilhield en de klink oplichtte, keek de ander hem eens aan, en

---

[1]) Dat is de Dam.

[2]) Zulk een theater was eenvoudig een planken vloer op palen van acht voet hoog, aan drie zijden open en van achteren met een zeil behangen, dat met wat groen en bruin beklad was, en tot schutscherm diende, waar de spelers, die niet uit moesten komen, zich achter schuil hielden.

zei: „Dit is 't huis van Job Jobszoon; ben je 't zelf?"

„Ik zelf," was 't antwoord, „volg mij. Daar binnen zit een voornaam personage, die u wacht, en over een zaak van groote importantie spreken wil."

En eer Crever, die van verbazing niet geloofde, wat hij hoorde, kon vragen, wie en wat dat dan wezen mocht, trok Job hem voort naar de achterkamer, waar Jeroen, in een deftige houding achter de tafel, met den mantel omgeslagen, in halfdonker zat.

„Hier ziet ge," zei Job, „een vertrouwden vriend van Mijnheer den Schout, meester Jakob Ruysch, die van 't geheim weet, en hier gekomen is, om u te doen weten, dat het met zijn volkomen goedkeuring geschiedt."

„Maar ik weet niet....."

„Gij zult," viel Jeroen in, „gij zult, als 't stuk is uitgevoerd, een vereering genieten van honderd goede gouden Gentsche nobelen, en licht ook tot groot aanzien geraken."

„Maar wat moet er dan gebeuren?" vroeg Crever, wien dat lokaas aanlachte.

„De Hoeken moeten de stad uit of aan de galg!" —

„Daar ben ik je man voor; zeg op, hoe we 't aanleggen!" —

„'t Is," ging de gewaande afgezant van den schout voort, — „'t is ons om eenig getuigenis te doen, waardoor ze in hechtenis kunnen geraken en gevonnist kunnen worden. Gij zult daartoe in de herberg gaan zitten drinken, en, kwansuis door dronkenschap, u laten ontvallen, dat gij 't in 't geheim met de Hoeken eens zijt geworden, om hen te dienen in zekere conspiratie, welke zij, die nog in de stad wonen, gemaakt hebben met de

verdreven partij, om binnenkort de stad bij verrassing in te nemen. Dan zal men u vatten, en gij zult bekennen door pijniging — neen, schrik niet, men zal u die slechts in schijn aandoen! — gij zult bekennen mede

van de conspiratie te wezen, en klappen wie uwe aanhangers en opstokers zijn, en daarbij zult gij dezen noemen. Hier heb je een blad papier: schrijf ze zelf maar op."

„Hein in de Smak, Kreupele Barent, Zwarte Dirk, Egbert Dirkszoon," en nog een achttal dergelijke namen noemde de schurk hem op; 't waren die hunner schuldeischers, welken zij dus hoopten te betalen.

„Vervolgens," zoo ging Jeroen voort, „zal 't Gerecht u . . . je behoeft niet nog eens te schrikken, want het is maar omdat het zoo in 't recht te pas komt; — men zal u dan ter dood verwijzen, om uwe getuigenis vast te maken; maar terstond daarna zal de schout u vrijlaten [1]), en u de honderd nobelen doen uittellen. En dan zullen de Hoeken 't gelag betalen, en ze zullen in Amsterdam geen vinger meer roeren."

„Is 't meer gebeurd?" vroeg Crever.

„Wel zeker; 't is verleden jaar te Sinte-Lijsbet precies zoo gegaan, maar dat is geheim gehouden, gelijk dit nu ook geheim zal blijven."

En zóó was de arme Crever door den partijgeest verblind, dat hij de verraderlijke rol met geestdrift op zich nam.

VI.

Den volgenden dag zat Heintje-hoek weer in *de Duyvel aan de Ketting*, onder een hoop „dryuckebuucken", wakker den kroes te ledigen, terwijl de honderd goede gouden Gentsche nobelen al voor zijn oogen dansten. „Dan kan Lijsbet zien, dat ik op mij zelf gepast heb," dacht hij, „als ik ze daar naast elkander op mijn bank uittel. Gans May! Dat is wat anders dan die vermaledijde spinnewielen!"

„Wat mompel jij daar van spinnewielen?" riep er een; „ik geloof dat jij al biers genoeg hebt."

„Jij hebt nooit gehoord, dat ik biers genoeg had, Gerrit!" hernam Crever.

[1]) „Want de schout van Amsterdam vermocht op die tijt een veroordeelden mede het leven te gheven." Eelbert de Veer, in zijn hierna te noemen *Spieghel* enz.

„Maar zeg op dan, wat je daar zooeven mompelde."

„Ik zeg jou, dat jij binnen kort nog wel wat anders zult hooren; jij, en alle Kabeljauwen met jou, je mag je biezen wel pakken."

„Voor wie? zeg op, wat weet je?"

„Ik weet, dat het niet lang meer duren zal, of de Hoeken zitten weer op 't kussen, en dan zullen de Kabeljauwen er anders van lusten dan den vorigen keer!"

Onbeschrijfelijk was de indruk, dien deze woorden teweegbrachten. Zulk een taal te hooren uit *zijn* mond! Woede en angst teekenden zich op aller gelaat; de meesten keken als verstomd; de slimsten schoven stilletjes de deur uit.

Maar nu trad Klaas, de waard, recht op Crever toe, keek hem in de oogen, en hield hem de vuist voor den neus:

„Wie zal ze hier inbrengen? Zeg op, Heintje-hoek! ben je ook een Hoek geworden?"

„Dat ben ik!" was 't antwoord, „en *ik* zal ze hier inbrengen; ik heb helpers genoeg!"

„Dan zal jij," riep Klaas, terwijl hij Crever in de borst pakte, „dan zal jij mijn huis niet uit. Hier, Gerrit en Wouter! ga terstond naar den schout en geef het aan."

„Ja wel," dacht Crever, „loop jij maar naar den schout; die weet er meer van dan jij."

Weinige oogenblikken later verschenen de schoutendienders, en leidden Crever, onder een verbazenden toeloop van volk en een oorverdoovend rumoer, naar de boeien. En als een loopend vuur ging het nieuwtje de stad rond: Heintje-hoek is een Hoek geworden, en zit al in den stok! —

Op 't zelfde oogenblik wandelden Job en Jeroen de

Byntwijckerpoort uit, en toen, twee dagen later, de baljuw van Amstelland, op 't verzoek van den schout van Amsterdam, zijne knapen uitzond, om hen te zoeken, waren ze nergens meer te vinden.

Denzelfden dag nog werd Crever door Schout en Schepenen ondervraagd, en hij bekende alles, gelijk 't hem was voorgezegd, — evenwel zonder pijniging, want daar het (als hij waande) toch een afgesproken spel was, vond hij het volstrekt noodeloos om „door pijne de waarheid te bekennen." Het vonnis volgde op de bekentenis, — hij werd veroordeeld om onthoofd te worden. En toen hem nu op de binnenplaats van 't stadhuis, „onder den blauwen hemel," door den schout en twee schepenen de dood werd aangezegd, ging hem toch een rilling over 't lijf, — maar de gedachte aan zijn gouden nobelen verkwikte hem weer.

VII.

Amsterdam had in de 15e eeuw nog bijna geen andere dan houten huizen; stadhuis en poorten, kerken en kloosters waren wel steenen gebouwen, doch onder de woningen vond men er zeer weinig, die steenen gevels en muren hadden. Een van die weinige steenen huizen stond op den hoek van den Middeldam en de Kerkstraat, en werd „*Ruytenborch* genaempt." Treden wij dit gebouw eens binnen.

Daar vinden wij in de binnenkamer twee mannen aan een tafel gezeten, beiden van een achtbaar en deftig voorkomen, want zij behooren tot de aanzienlijkste familiën van Amsterdam en beiden zijn bovendien sedert jaren

vertrouwde vrienden. De een, reeds een grijsaard, in eenvoudig huisgewaad, met een zwart kalotje op 't hoofd, en een loshangenden blauwen tabbaard met wijde mouwen aan, is de heer des huizes; — het is de voorzittende burgemeester Jakob Braseman. De ander, een krachtig man van middelbaren leeftijd, draagt een fijnen met goud doorwerkten zwarten rok, waarover een roode mantel hangt; zijn halve laarzen hebben verbazend lange punten, waarop een diamant schittert; — het is de schout van Amsterdam, meester Jakob Ruysch.

„Hoor, vader Braseman!" zegt Ruysch, „al wat de kerel verhaald heeft van een Hoeksche conspiratie is gelogen! — De mannen, die hij genoemd heeft, zijn ons allen bekend als rustige burgers en rijke kooplieden, wier belang 't waarlijk niet is, om nieuw tumult te verwekken. Hier hebt ge de lijst, oordeel zelf."

„Zoo? tien — twaalf namen!.... Hein in de Smak, Kreupele Barent, Zwarte Dirk, 't zijn allen van de deftigste kooplieden der stad. Wat beweegt dien schelm, zulke eerzame mannen te betichten? — En zijn dat Hoekschen? ja, sommigen? — 't is mogelijk; maar geen van allen heeft zich ooit met de partijschap ingelaten. Wat? Egbert Dirkszoon ook? een van mijn beste vrienden! Nu, meester Jakob! wij zullen deze lijst geheim houden, en laten onze burgers ongemoeid; de verrader heeft het gelogen!"

„Ik dacht evenzoo, mijn waarde vriend!" herneemt de Schout, de lijst terugontvangende, „maar ik wilde gaarne daarop vooraf met u raadplegen. Intusschen, ik vermoedde, dat er toch eenige reden moet bestaan, waarom juist dezen (op de lijst wijzende) met zulk een snood

stuk beklad werden, en daarom heb ik in alle stilte laten vernemen, of ze ook in eenige betrekking waren geweest met die twee voortvluchtige Brabanders; en ik ben onderricht, dat allen, die op deze lijst staan, zeer aanzienlijke sommen van hen te vorderen hadden." —

De burgemeester schudt het hoofd. —

„Neen," zegt de Schout, „nog meer. De gevangene is daags vóór zijne inhechtenisneming gezien, wandelende met Job Jobszoon van de Plaatse naar den burgwal, en is daarna bijna een uur bij hem in huis geweest."

„Dat heldert de zaak volkomen op, meester Jakob! Wij zullen die zoogenaamde Hoekschen met rust laten. Laat ons verstandig handelen, en geen nieuwe moeilijkheden verwekken, vooral niet op het woord van zulk een valschen schelm. Alleen keur ik niet kwaad, dat we eenigen tijd goede wacht doen houden, of er wellicht buitenaf ook iets gebrouwen wordt."

Doch nu treedt 's Burgemeesters dochter binnen, en zet twee zilveren bekers op de tafel, terwijl de dienstmaagd, die haar volgt, in de eene hand een zilveren kan, in de andere

een plateel met konfituren draagt; en daar wij hierop niet genoodigd zijn, zoo verlaten wij 't gezelschap.

VIII.

Heintje-hoek had reeds herhaalde malen nu aan den cipier, dan aan zijn knecht gevraagd: of de schout nog niet gekomen was om hem vrij te laten; zoodat dezen er den spot mee begonnen te drijven, — de gevangenbewaarders der 15e eeuw waren niet al te fijngevoelig, — en hem zeiden, dat de schout den volgenden morgen zeker komen zou.

En den volgenden morgen kwam ook de schout; — het schavot stond vóór het stadhuis, en 't plein vol volk. En toen nu Heintje-hoek gehaald werd, „liet hij zich noch becouten (zegt Eelhert de Veer in zijn *Spieghel der ghedenckwaerdiger Oorlochscher Geschiedenissen* [1]), dat hy met den buel op 't schavot moeste comen, eer hem de schout mocht ophouden. Op 't schavot sach hy deerlyck om, of 't noch niet na genoech was. Doen maecte hem de buel wijs: hij moest eerst knielen; 't welck als hij dede, sloech de buel hem flucx 't hooft aff, ende wert alsoo de verrader verraden."

Zoo zag de arme Lijsbet hare voorspelling al te droevig vervuld. Maar Amsterdam was van een boozen onruststoker verlost; de duivel was nu werkelijk aan den ketting, en aan 't Kabeljauwsch parlement in de bierkroeg van Klaas voor goed een eind.

[1]) Door hem uit het Latijn vertaald, en gedrukt te Alkaar in 1587.

Zoo werd een dwaze heethoofd de speelbal van slimme schurken. Doch niets was zonderlinger, dan dat de man, die altijd als de heftigste Kabeljauw was berucht geweest, nog als Hoek had moeten sterven.

HOE
REINOUT VAN BREDERODE
EENS EEN SLECHTEN SINTERKLAAS HAD.

I.

Kalverstraat, — Osjesluis, — Dam, — Nieuwendijk, — ziedaar de plaats, waar het tooneel speelt, dat ik u wensch te schetsen. Zeker welbekende plekjes; want men behoeft niet eens een Amsterdammer te zijn, om er zich thuis te gevoelen, of althans ze voor den geest te kunnen roepen. Maar toch moet ik van uwe verbeelding nog eene kleine inspanning vergen. Wij verplaatsen ons drie eeuwen en nog ruim twee derden van een eeuw achterwaarts, en verbeelden ons een Kalverstraat te zien zonder al de hedendaagsche mooie en nieuwe dingen, die haar voor ons zoo merkwaardig maken; — een Kalverstraat, die natuurlijk nog geen denkbeeld kan hebben van al hare

latere metamorphosen, maar die toch reeds vol levendig gewoel en het hart van Amsterdam is; — waar reeds de kooplieden en schippers uit alle landen, die Europa's zeeën bespoelen, elkander ontmoeten; — een Kalverstraat, die haar houten gevels nog slechts schaars ziet afgewisseld met een rijzig trapgeveltje van Leidsche of Goudsche steen, doorwerkt met bogen en beeldjes en festoenen, maar toch — met al haar architectonische verscheidenheid, en met al dat grillige van in- en uitspringende hoeken, met haar kleurig geblazoeneerde luifels en gestoffeerde pothuizen, met haar getraliede hangkamertjes en zwevende duifslagen, met haar gebeeldhouwde lijsten en uitpuilende koppen, en beschilderde vensterluiken en zwaarlijvige hijschbalken, — een schilderachtigheid bezit, waarvan onze platvlakkige en rechtlijnige eeuw zelfs geen denkbeeld meer hebben zou, zoo ze haar niet nu en dan nog eens door penseel of etsnaald voor de oogen getooverd werd.

Doch wij hebben eigenlijk thans tijd noch gelegenheid, om aan dat alles veel aandacht te wijden. Wij komen er niet om te wandelen, maar hebben een gewichtiger doel. Wij komen er, om een groot Heer op te wachten, die Amsterdam met een bezoek wil vereeren, in de hoop er eens een vroolijken avond door te brengen.

En — kunt ge u onze vroegere Osjesluis nog herinneren? — Ik meen die antieke Osjesluis, met dat lange, donkere gewelf beneden, en dat aardige pleintje daarboven. — 't Was, van dat oude valbruggetje op 't Rokin gezien, een teekenachtig hoekje, een bevallig zestiendeeeuwsch stadsgezichtje. Natuurlijk, dat onze bouwmeesters 't moesten wegmaken, om er een vierkanten waterkuil voor in de plaats te geven, waaraan geen teekenaar zich vergapen zou.

Dat pleintje was daar gemaakt A°. 1526, — en 't was tot niets minder bestemd dan tot hoofdkwartier van de Ossen- en Kalvermarkt. En er stond een aardig karakteristiek gebouwtje op, dat tot „Excys-huysken" diende, waar men de ossen moest aangeven. Dit kan u niet verwonderen, daar ge weet, waarvan zoowel de Kalverstraat als de Osjesluis haar naam dragen. 't Pleintje heette toen naar de oude deftigheid: Ossenburg, — en de sluis: de Ossenburgersluis.

Maar wel zal 't u verwonderen, dat er eens iemand geweest is, die van dat Ossenburg heel iets anders, — die er eene gerichtsplaats van wilde maken; — iemand, die dáár een monument wilde plaatsen, waarvan de naam alleen ons reeds zóó barbaarsch in de ooren klinkt, dat ik het nauwelijks noemen durf; en dat ik toch noemen moet, omdat het in de maatschappelijke huishouding onzer voorouders een zeer respectabel en onmisbaar meubel was; en toch ook wel noemen *mag*, daar 't het edel symbool was van hoog gericht en opperst gezag; — met één woord dus, — dat er eens iemand geweest is, die dáár, in 't hartje van Amsterdam, op onze Ossenburgersluis, *galg en rad* wilde zetten. En, wat het ergst was, nog wel de galg van Amstelveen! En daar onze oude Amsterdammers zich dit volstrekt niet lieten welgevallen, is er vrij wat over te doen geweest.

En die iemand is 't, dien we thans eens ten tooneele willen voeren.

II.

't Is A°. 1528, de 5e December, en dus een ware kermisdag in Amsterdam. Ik zal 't u nauwelijks behoeven te herinneren, — ge kent toch het feest van onzen ouden Schutspatroon, — ge kent die van ouds beroemde Sinterklaasmarkt op den Dam. De koekkramen, die vroeger

alleen tusschen Waag en Vischmarkt stonden, hebben zich nu reeds uitgebreid langs den nieuwen Vijgendam (die, voor twee jaren, is aangelegd tot aan de Zoutsteeg), en langs het Rokin, en zelfs over den Middeldam heen tot in Gansoirde.

Het wemelt er van burgers en buitenlui; 't is er al pret en joligheid, en de Sinterklaasvreugde rinkinkt er ieder jaar luider. De Retrosijnen staan op hun gewone plaats bij 't Sint-Elizabethstrapje, om hun „cluyten" en „sotterniën" te vertoonen, — en de onsterfelijke Meester Kakadoris speculeert steeds op de zakken van burgers en boeren met droppels tegen jicht en „fledercijn," en alle mogelijke pillen en zalven. „Sotterniën" en kwakzalvers zijn twee artikelen, waaraan het de wereld nooit ontbroken heeft, en ook nooit ontbreken zal. Hier klimt een Westfaling met zijn doedelzak op een leege bierton, om vrouwen en kinderen tot een rondedans te lokken, — terwijl de bierkroegen bij de Vischmarkt vol zitten van schippers en varensgasten, die de lucht doen weergalmen van hun zeemansliedjes. De boer van Spaarnwou komt, vóór 't stadhuis, 't feest opluisteren met eén hondengevecht, waar de liefhebbers zich in een ovalen kring om heen scharen, en weddingschappen aangaan op 't winnen van een der beide dieren. En weer in een anderen hoek loopen ouden en jongen nieuwsgierig te hoop, omdat er een nieuw vreemd dier voor een oortje te zien is; — 't is een kalkoensche haan, de eerste, die in Holland ooit gezien is, en waar een Portugees 't land mee door reist, en er veel geld mee verdient [1]).

En de nacht zal bij den dag worden aangeknoopt, en er zullen piktonnen op de straten worden gebrand, en 't

[1]) De kalkoetsche haen werdt bij mijn tijt eerst bekent. — In mijnen jongen tijt gaf men een oortgen van dezen haen te bezien in Hollant, ende onlanx zijn se in Hollant overvloedich voortghecomen ende gebruict geworden. ADRIAEN COENENZOON VAN SCHILPEROORT, de schrijver van het *Visboek*, omstr. 1578.

volk zal met trommels en tamboerijnen langs straat rumoeren. Van de feestmalen en drinkgelagen, die er door burgemeesters en aanzienlijken binnenshuis worden aangericht, spreken we niet, omdat we er geen tijd toe hebben, en ik u alleen wil doen opmerken, dat onze Sinterklaasmarkt nu al vermaard genoeg is, om zelfs de groote Heeren des Lands nu en dan tot een bezoek uit te lokken. En heden zal 't geen minder personage zijn dan de Edele en Welgeboren Heere Jonkheer Reynoult van Brederoede, Heer van Vyanen, van Heemsroede en nog meer, en eindelijk, wat voor ons verhaal van 't meeste gewicht is, ook Heer van Nieuwer-Amstel, en van Slooten, Slooterdijk enz., — die Amsterdam en Sinterklaas met zijne tegenwoordigheid wil komen vereeren.

Een ridder, even hooghartig als onversaagd en dapper, — maar tevens begaafd met al de heftigheid van aard, die in zijn geslacht erfelijk schijnt! — Een edelman van hoogen moed, die zijn afkomst rekent van Hollands eerste graven, en eerlang zelfs zich aanmatigen zal den titel en 't wapen van Holland te voeren; — die door zijn huwelijk met de dochter des Graven van der Mark verwant is aan 's Keizers eigen zuster, en door den Keizer zelven somwijlen met den titel van „beminden neef" vereerd wordt; en toch bij dat alles, besmet met zooveel losheid van zeden, als men in een edelman der 16e eeuw wel dulden moet! Want bij al den eerbied, dien wij mogen koesteren voor dien Nederlandschen Adel, wiens bloed later voor de vrijheid des vaderlands zoo vruchtbaar is geworden, kunnen wij velen dier edelen toch uit het oogpunt van zedelijkheid noch achten, noch eerbiedigen [1]).

[1]) Zie Bakhuizen van den Brink, *Studiën en Schetsen*, I D. bl. 56, 101.

Wij willen daarvan, en van Reinouts zeden in het bijzonder, nu liefst geen sprekende voorbeelden bijbrengen. Zelfs de ijverigste verdediger van de eer der Brederodes heeft moeten erkennen, dat Reinout aan zijn zoon Hendrik een voorbeeld gegeven had, dat hem allerminst tot zedelijkheid en beschaving kon opleiden [1]). En Reinout zou zelf erkennen, dat wij hem geenszins hard vallen, als we thans alleen van hem zeggen, dat hij een hartstochtelijk minnaar was van den wijn en van het spel. En daar hij zich op dat oude slot Batenstein met zijn weeklagend nachtspook, en in dat doodstille Vianen, dikwijls razend verveelde, zocht hij verstrooiing, waar hij die vinden kon, al was 't dan ook onder de stedelingen op een Sinterklaasfeest.

Hij is nog niet ter poorte binnengereden, — en daar hij licht nog eenigen tijd toeven kan, zoo wil ik dien gebruiken, om een paar opmerkingen te maken aangaande den ouden strijd tusschen adeldom en steden, die tot juist verstand van onze geschiedenis noodig zijn.

III.

De steden van Holland, die zich later zelfs tot de souvereinen des Lands zouden verheffen, hadden reeds onder eene vroegere staatsinrichting zich daartoe allengs voorbereid, en onder aanhoudenden strijd tegen de macht des Adels, voortdurend het hoofd hooger opgestoken.

't Is bekend, hoe aanzienlijk en machtig oudtijds de Adel in Holland was, en dat zelfs het gezag der graven

[1]) M. C. van Hall, *Hendrik van Brederode verdedigd*, bl. 28.

tot in de 13e eeuw zeer bekrompen was. Maar toen in de 13e en de 14e eeuw de vrije steden opkwamen, waren deze een nieuw soort van vasallen of leenmannen, en de graaf begunstigde ze, omdat hij er eigen voordeel en machtsverheffing van verwachtte. De poorterij, als zedelijk persoon, was de vasal van den graaf, en werd als zoodanig ook in de raadzaal en in het leger vertegenwoordigd.

En die *nieuwe* vasallen — trots op de gunst, die de Landsvorst hun betoonde, — vol moed, ja overmoed soms, op de krachten, die zij meer en meer voelden ontwikkelen, — verhieven zich al spoedig met fierheid tegenover den ouden Adel! — Hunne poorten tegenover zijn kasteel, hun stedebanier tegenover zijn wapenbord, — hunne fijnberekenende geldpolitiek tegenover zijn romanesken riddergeest!

De vrije steden poogden zich in alles naast, gelijk met, ja eerlang zelfs boven de *oude* vasallen — de edelen — te stellen. En dit gelukte haar bijzonder wel. Door handel en toenemende welvaart waren de poorterijen in staat te voorzien in datgene, wat de graaf altijd het meest noodig had — geld! een artikel, waarom 's graven hand nooit bij den Adel behoefde aan te kloppen, daar hij van dezen wel hof- en krijgsdienst, maar geen klinkende munt te wachten had.

En daar nu onze graven doorgaans geweldig veel gelds noodig hadden, — nu eens voor verre reistochten, uit vroomheid of strijdlust ondernomen, dan voor banketteeren en vliegen [1]) en jagen; — nu eens voor noodige of onnoodige oorlogen, dan om hunne kinderen of zusters koninklijke huwelijken te doen aangaan; — nu eens voor tornooien en ridderfeesten, dan weer om den wilden Fries te tuchtigen; — zoo is 't ook geen wonder, dat zij dien *geldgevenden* nieuwen vasallen meer gunst toedroegen, dan dien trotschen en niets betalenden vasallen van den ouden tijd.

[1]) Vliegen = ter valkenjacht gaan.

En zoo bekleedden dan de vrije steden spoedig eene aanzienlijke plaats naast den Adel, en werden gekend in alle regeeringszaken, en verkregen een vermogenden invloed op het staatsbestuur. De poorterijen stelden zich in alles met de edelen gelijk. Zij zwoeren den graaf hou en trouw, en namen hem wederkeerig den eed af. Zij dienden hem in den krijg en wel *op eigen kosten.* Zij hadden haar eigen rechtsgebied en eigen rechtspleging. Zij voerden haar eigen wapenschild, zoo goed als de Wassenaers en Brederodes. Zij trokken op, als waren zij baanderheeren, onder haar eigen vierkante banier. Zij hadden haar eigen krijgsmacht en rustten vloten uit onder haar eigen vlag.

Daar kon geen Adel meer tegen op. En menig Heer van ouden stam wist weldra niets beters te doen, dan mee de opgaande zon te aanbidden, en zich op de poorterrolle te laten inschrijven, om zoo zijn plaats in te nemen in de achtbare rij van Burgemeesteren en Schepenen en Vroedschappen, — en op der stede raadhuis die macht en dat gezag terug te winnen, die 't oude burgslot met zijn half vervallen torens en walmende grachten hem niet meer verschaffen kon.

Dat door dit alles het leenstelsel, in zijn eeuwenoud bestaan, een aanmerkelijke wijziging onderging, is zeker.

En even zeker is het, dat men juist geen profetischen geest behoefde, om te voorspellen, dat uit deze verandering in de feodaliteit — die de oude Adel, niet geheel zonder grond, van den beginne af, als een gevaarlijke nieuwigheid had uitgekreten — eenmaal zelfs de geheele ondergang van dat stelsel zou geboren worden.

Wel scheen het in de 15e eeuw een oogenblik, alsof de schittering van 't Bourgondische hof bestemd was, om den verdoovenden glans des Adels weer een nieuwen luister bij te zetten; — maar de bedoelingen van den Bourgondischen hertog, ook met zijn instelling van 't Gulden Vlies, waren geen andere dan om, wie er nog onder den Adel machtig en aanzienlijk waren, geheel van hem afhankelijk te maken.

Volgens de Bourgondische staatkunde moest de Adel „de linkerhand des Vorsten" zijn. En dat werd hij ook. Bedelend om vorstengunst en ambten en eeretitels, en verblind door den glans van 't Hof, werd hij stoffelijk en zedelijk ontzenuwd. Deels door eigen losse zeden tot verkwisting geleid, maar veel meer nog door 't voorbeeld der Bourgondische weelde tot prachtiger leefwijze gedrongen, — raakten de edelen immer meer onder den druk der geldverlegenheid. Zoo ledig hunne hoofden waren van hoogere geestbeschaving, zoo ledig waren ook weldra hunne beurzen en kassen. Mocht de oorlog hen soms voeden, — de vrede liet hen berooid, en zuchtende onder de moeilijke taak, om hun rang op te houden van de schrale opbrengsten hunner bezwaarde en verpande goederen.

De Hollandsche steden daarentegen, en Amsterdam toen reeds aan hare spitse, — waren ze ook nog niet

volkomen bewust van de schoone toekomst, die zij te gemoet gingen, — schenen toch reeds met een voorgevoel daarvan bezield. Vol krachtgevoel, dat slechts gelegenheid zocht, om de wieken breeder uit te slaan, waren zij ook vol fierheid op hun vermogen. Vol zucht naar zelfstandigheid en macht, lieten zij geen gelegenheid voorbijgaan om nieuwe voorrechten te bedingen, en zij konden die betalen, want bij den bloei van handel en fabrieken waren ze immer toenemende in rijkdom, schoon ze dan ook bij elke informatie wegens de verponding [1]) niets dan klachten hadden over kwijning der vaart en slechte nering; maar dit is niet meer dan natuurlijk, want daarvoor waren ze *koop*steden.

De steden streefden er zelfs naar, om ook het platteland onder haar gezag te brengen; ze wilden niet enkel *Stad*, maar *Stad* en *Land* tevens zijn, en vlamden er op, om zich in 't bezit te stellen van die heerlijke goederen, welke de verarmde Adel niet langer behouden kon.

En werkelijk kwamen de steden, al van 't laatst der 15e eeuw af, door aankoop in 't bezit van zoodanige heerlijkheden, gewoonlijk *Ambachtsheerlijkheden* genoemd, waarover zij 't leenheerlijk recht oefenden, of liever deden oefenen, door een lid uit haar Vroedschap, die, als Ambachtsheer van der stede wege, den leeneed aan de Grafelijkheid aflegde en de heergewaden voldeed.

IV.

De eerste ambachtsheerlijkheden, door Amsterdam ge-

[1]) *Informatie wegens de verponding* = inlichtingen omtrent den hoofdelijken omslag (thans vervangen door vermogens-, inkomsten- en bedrijfsbelasting), wat betreft de gegoedheid der burgers.

kocht, waren die van Nieuwer-Amstel en Slooten met Slooterdijk, Osdorp, de Geer en de Vrije Ambachten, dezelfde, waarvan Reinout van Brederode in 1528 nog eigenaar was.

Wilt ge nu 't historieboek raadplegen, — bijv. onzen Wagenaar, — dan zult ge lezen, dat er sedert jaren een geschil' was ontstaan tusschen de Stad en den Heer van Brederode over de grensscheiding en jurisdictie; dat die zaak meer dan dertig jaren voor den Hove van Holland gehangen had, en ten laatste in 1529 werd afgedaan, doordat de Stad die ambachtsheerlijkheden van Reinout van Brederode kocht.

Evenwel bestaat er eene oude Amsterdamsche overlevering, die de zaak eenigszins anders voorstelt, en bijzonderheden meedeelt, die in de officieele stukken niet vermeld worden.

Maar verdient die overlevering geloof? — Men kan haar eenvoudig voor een verdichtsel verklaren; dit is altijd de kortste weg, — de weg, welken zij 't eerst inslaan, die gaarne, zonder veel onderzoeks, voor scherpzinnige lui willen doorgaan. Maar men moet overleveringen niet al te licht verwerpen, vermits zij zelden geheel van historischen grond ontbloot zijn; — immers zoo 't werkelijk oude overleveringen zijn: van de pseudotraditie, die uit een vernuftige gissing of een poëtische vinding geboren is, spreek ik hier niet.

Nu is de overlevering, die ik bedoel, geen mondelinge, maar een geschrevene. Zij dagteekent uit het midden der 16e eeuw, en laat dus in oudheid niets te wenschen over. Zij komt voor in een handschrift, dat afkomstig is uit eene aanzienlijke Amsterdamsche familie, die met de

voornaamste geslachten, zooals de Gaefen en de Witsens verwant was.

Het verhaal is geschreven tusschen de jaren 1556 en 1568 [1]. De schrijver zal wel de korenkooper Kornelis Lambertsz. Opsy geweest zijn, die een tijdgenoot van Reinout van Brederode was, en den 29n October 1579 overleed. De zoon van dezen korenkooper was Lambert Opsy, gehuwd met Trijn Klaas-Gaefen-dochter [2], secretaris van Amsterdam van 1580 tot 1583, in welk jaar hij op den 9n October overleed. Deze had zijns vaders geschrift tusschen zijne familiepapieren bewaard. Daar vond zijn zoon (mede Lambert geheeten) het stuk in 1608, en schreef het over in de kronijk van Amsterdam, die reeds door zijn vader begonnen was en door hem vervolgd werd, en welke nog in handschrift op het Stads-Archief berust.

Die kronijk vormt, met eenige familie-aanteekeningen en een aantal andere stukken betreffende Amsterdam, een boekdeel. Op de eerste bladzijde leest men in 't Latijn: „Ik behoor toe aan Lambert Opsy, den zoon van Lambert Kornelisz. en ben door hem en zijnen vader

---

[1]) Als blijkt uit de woorden waarmede het besluit: „Dit is gedaan door den Vader van den tegenwoordigen Heer van Brederode."

[2]) Zij hertrouwde in 1586 met den vermaarden Joost Jansz. Beeldsnijder, en stierf, sedert 1590 andermaal weduwe, in 1619. Lambert Opsy, de zoon van den Secretaris, had eene dochter, die Katharina heette. Deze trouwde 21 November 1634, met Dr. Kornelis Witsen, en uit dit huwelijk is de beroemde Nikolaas Witsen geboren.

geschreven, terwijl zijne moeder mij voor twee guldens heeft laten inbinden, 1598."

Er is dus reden genoeg, om aan deze overlevering eenige beteekenis te hechten, en aan 't verhaal van Opsy,— al zij 't dan ook dat de oude korenkooper, die zeker beter in handels- dan in regeeringszaken te huis was, zich op een enkel punt minder juist hebbe uitgedrukt, — niet alle geloofwaardigheid te ontzeggen, te meer daar het verhaalde met het karakter van Reinout van Brederode geenszins in strijd is.

Overleveringen hebben hare eigenaardige belangrijkheid. De geschiedschrijvers stellen hunne verhalen op — althans die zich niet met naschrijven behelpen — volgens de officieele stukken. En wij erkennen gaarne, dat dit de echte bronnen zijn. Maar 't is er toch ook verre af, dat die echte bronnen, ons *alles* zouden verhalen, wat er gebeurd is. Zij vermelden slechts de *officieele* waarheid, die niet altijd dezelfde is als de *feitelijke* waarheid. 't Was al vanouds onder staatslieden en regenten een grondregel, dat er sommige dingen zijn, wel goed om *gedaan*, maar niet goed om *geschreven* te worden. Zij vertrouwden dus aan 't papier of 't perkament slechts datgene toe, wat zij bekend wilden hebben. Daarom vertoonen die echte stukken slechts den buitenkant der gebeurtenissen, terwijl de binnenkant ons verborgen blijft. Zoo vermelden die echte bronnen slechts de openbare handelingen, maar wat er achter de schermen is geschied, vermelden die officieele stukken niet.

Hoe menig historisch feit zou wellicht een gansch andere kleur verkrijgen, dan 't nu voor ons heeft, indien we eens alle omstandigheden kenden, die daarbij hebben

plaats gehad! — Bij hoe menige gebeurtenis rijst er niet een duister vermoeden in ons, dat er nog andere aanleidingen moeten geweest zijn, dan die, welke de Muze der historie heeft goedgevonden ons mee te deelen! En hoe dankbaar zouden wij niet zijn, indien daarbij de gedienstige overlevering ons te hulp kwam, om ons in te fluisteren, wat zij er weleer van vernomen had.

En wat nu de overlevering betreft, die ik thans op 't oog heb, zij zal, zoo gij haar uwe aandacht verleenen wilt, u een vrij zonderling historietje meedeelen, en u bovendien gelegenheid geven, nog eens een kijkje te nemen in de zeden van den ouden tijd.

Zóó dor en schraal evenwel als de oude Opsy ze daar heeft neergeschreven, zou ze u weinig kunnen behagen. Ik meen dus wel te doen met haar een weinig aan te kleeden, en haar in verband te brengen met de officieele stukken; zoodat ze in mijn verhaal daarmee een geheel uitmaakt.

V.

Gij herinnert u voorzeker dien engen doorgang aan de Muntsluis nog wel, waar den ganschen dag stroom en tegenstroom van menschen, paarden en rijtuigen warrelden, en die voor eenige jaren een weinig verruimd is? Dáár stond in 1528 de oude Regulierspoort. Ja, men had weleer, vóór de verbreeding namelijk, niet eens veel oudheidkundige verbeeldingskracht noodig, om zich, tusschen die dichtbijeengedrongen steenklompen van toren en huizen, nog eens weer de oude stadspoort met haar twee spitse torens en valbrug te vertegenwoordigen.

Ook in 1528 was 't er al een druk en woelig plekje,

want al de levendigheid, die 't verkeer met de Stad en den Lande van Utrecht teweegbracht, trok zich hier te zamen. Maar vooral op 't oogenblik, waarvan wij spreken, is 't er vol gewoels. Van alle kanten komt het volk aanloopen, — nieuwsgierige buurvrouwen en schreeuwende kwajongens en leegloopers uit de bierkroegen op de Schapenmarkt, — marktschippers van 't Rokin en voldersknechts van den Heiligeweg, — ja, de oude wijfjes zelfs, die in de stads-boogjes wonen, komen aandrentelen, en al de deuren en smalle vensterraampjes in de Kalverstraat gaan open, en de hoofden steken ten vensteren en ten pothuizen uit, en de stoepbanken staan vol, om te kijken naar den prachtigen stoet, die daar ter poorte inkomt.

En 't is dan ook wel een schoone groep ruiters; — en dwong niet de kille Decemberlucht hun de tabberds en mantels dicht om 't lijf te sluiten, we zouden zien, hoe zwierig ze zijn uitgedost in taffetas en zijde en fluweel; — zelfs de lijfknechts pronken met zijden wambuizen en gekleurde fluweelen hoozen.

Wij weten 't reeds, — 't is Heer Reinout van Brederode. Zijn rentmeester Willem van Sonnenberg rijdt aan

zijne linkerhand, en een half dozijn jonkers en dienaars rijden twee aan twee achter hen.

En waarom zouden wij ook niet mee nieuwsgierig zijn toegesneld, om dien edelen Heer te aanschouwen, zooals hij daar, gezeten op een grauwen schimmel, en met een vroolijken lach op de lippen, onze stad binnenkomt, om deel te nemen aan ons Amsterdamsch volksfeest?

Zijn blozend gelaat en blonde baard doen hem nog jeugdiger schijnen dan hij werkelijk is. Mogelijk zoudt ge hem nauwelijks vijf-en-twintig toekennen, en toch heeft hij de drie kruisjes reeds achter den rug, en voegt er al een paar streepjes bij; — doch zijne ijdelheid zou u die kleine vergissing in 't minst niet euvel duiden.

Zijne ranke, maar toch vrij kloeke gestalte verbergt zich thans geheel onder een ruimen fluweelen pels met wijde mouwen, en zóó lang, dat ze zelfs zijne voeten bedekt. Maar van onder zijn grooten zwarten vilthoed, waarop gele en roode pluimen golven, blinken u een paar heldere oogen tegen vol gloed en levenslust. En die blik vol vuur — spiegel van trots en eerzucht, van hartstocht en loszinnigheid beide! — kan getuigen, dat het een Brederode is, dien ge voor u ziet.

En wist Reinout, dat u op dit oogenblik juist de herinnering voor den geest zweeft van de beelden der Hollandsche graven, zooals gij die gezien hebt in het klooster der Karmelieten te Haarlem, — en dat ge zelfs meent, in hem nog een zweem van den ouden familietrek te herkennen, — hij zou u zeker met een genadig hoofdknikje en een lach vol innig welgevallen hebben begroet.

Doch daartoe is het reeds te laat. Terwijl wij ons in gelaatkundige opmerkingen verdiepen, is de held van den dag ons ontsneld, en hij draaft het poortje van St. Joris en den Heiligeweg al voorbij naar de Ossenburgersluis.

Hier houdt hij eensklaps den teugel in, en zijn gelaat neemt een gansch andere uitdrukking aan; hij werpt een toornigen blik om zich heen, en gromt tegen Sonnenberg: „Waar zijn nu mijn galg en rad weer gebleven?"

Een slimme vraag! denkt Sonnenberg; 't is toch waarachtig de eerste maal niet, dat de Amsterdammers van dat instrument een vuurtje hebben gestookt! Om evenwel zijnen Heer geen antwoord schuldig te blijven, begint hij: „Uwe Edelheid zal begrijpen, dat de burgemeesters..."

„Bij Sint Patricius!" valt Reinout vrij onstuimig in, „ik begrijp, dat ik mijn jurisdictie tegen die burgemeesters zal handhaven! — Goed!" gaat hij op eens in zachter toon voort, „ik wil nu mijn Sinterklaas houden; maar overmorgen zullen die poorters het aanzien, dat ik hier mijn gerichtspalen doe stellen, en dat ze er staan zullen blijven, zoo waar ik Heer van Nieuwer-Amstel ben!"

En hoog van moed en stout van aard als hij is, en in 't vol gevoel van zijne vrije heerlijke macht, neemt hij zich voor, die zaak eens met alle kracht door te zetten, en peinst reeds op de middelen, die hem ten dienste staan, om 't den Amsterdamschen Heeren eens recht zuur te maken.

Maar hij weet nog niet, dat al zijn adellijke trots en ridderlijke moed machteloos zijn tegenover de slimheid

van een paar Amsterdammers, die nog een appeltje met hem te schillen hebben, en van zijn zwak zullen weten gebruik te maken, om hem een poets te spelen, waarvan hij nooit gedroomd heeft.

En zoo, peinzende op 't geen hij meent te doen, en zonder een woord meer tegen Sonnenberg te spreken, maar onder vrij wat toeloop van volk, rijdt hij de Kalverstraat door naar den Dam, waar hij in 't *Hof van Holland* afstapt.

VI.

't Is op den Dam — op de Sinterklaasmarkt — al mooi vol, en dus geen wonder, dat er een gansche menigte voor 't *Hof van Holland* samenstroomt, nu daar zulk een groot Heer komt opdagen.

En toch schijnt het, alsof voor enkelen zijne komst niet geheel onverwacht is, — althans dien langen, stuurschen kerel, met dat groote litteeken op de wang, die daar haastig toeschiet, en reikhalzend over de schouders der anderen heenkijkt, is het aan te zien, dat hem iets anders bezielt dan enkel nieuwsgierigheid. En al verwijdert hij zich ook weer terstond, — wij hebben hem toch reeds herkend: het is de schuitevoerder uit de Karnemelksteeg, Jan Roothooft [1]).

Hij stapt haastig de Vischmarkt over, en spoedt zich naar het huis van burgemeester Claes Gerritsz. Deyman

[1]) Die Jan Roothooft komt in de Thesauriers-rekening van 1534 voor, als hebbende, met eenige andere schuitevoerders, den 18n Mei 1533 de knechten van den graaf van Hoogstraten over 't Y naar Nieuwendam gebracht.

in de Oudezijds-kerkstraat [1]). Dit is nu op zich zelf wel niets bijzonders, want Jan Roothooft is bij den Burgemeester wel bekend, daar hij hem vroeger als knecht gediend heeft. Maar aan de drift, waarmee hij den klopper aangrijpt en op de deur slaat, bespeuren wij toch, dat er thans iets van bijzonder gewicht aan de hand moet zijn.

Het duurt dan ook slechts weinige oogenblikken, of wij zien den schuitevoerder alweer de Papenbrug afkomen en de Zoutsteeg ingaan. Wij moeten hem eens volgen; wij willen weten, waar die tocht heen gericht is. En al brengt hij ons wellicht in een buurtje, waar we zonder hem nooit zouden gekomen zijn, geen nood! als Amsterdamsche oudheidminnaars is 't ons niet onaangenaam eens in de kronkelpaden van een zestiende-eeuwsche stad te worden ingeleid.

Wij volgen hem dus op de hielen, — den Nieuwendijk langs — de Dirk-van-Hasseltssteeg in. Halverwegen in deze steeg slaat hij links af een slopje in. Wij buigen het hoofd onder 't lage poortje door, waarboven een leelijke kop ons aangrijnst, die, als men zegt, een Spaanschen koning moet voorstellen. Of die kop meer op een Spanjool dan op een duivel lijkt, kunnen wij thans niet onderzoeken; genoeg: dat slopje is 't Spanjaardspoortje, en wij schuiven voorzichtig de smalle gang in, die juist breed genoeg is voor één persoon, mits die niet tot de zwaarlijvigen behoore. Aan 't eind van die gang komen we in een ander smal steegje, het Heerensteegje genoemd, dat rechts en links blind loopt, daar het aan de eene zijde stuit tegen den muur van 't Sint-Geertruidenklooster, aan de andere zijde tegen het Lieve-Vrouwen-

[1]) De Warmoesstraat.

gasthuis. Wij bevinden ons dus hier wel in eene vrome omgeving, — een heilig oord, — juist tusschen twee gewijde gestichten.

En hadden we nu den tijd om ons met antiquiteiten bezig te houden, — wij zouden hier zelfs ook aan de ridderlijke oudheid denken, en ons herinneren, dat we hier, in dit Heerensteegje, juist staan op de plek, waar eens het hooge Huis te Aemstel stond, en dat ge slechts de spade in den grond behoeft te steken, om nog de overblijfselen van de ronde torens en de dikke muren van den ouden burg der Gijsbrechten terug te vinden.

Maar Jan Roothooft gunt er ons den tijd niet toe; — hij denkt aan heel andere dingen dan aan Gijsbrechten of oude burgen; — en hij weet in dit labyrint ook zoo goed den weg, dat hij al aanstonds weer een laag poortje ontdekt heeft, dat ons in een eng dwarssteegje geleidt. En aan het einde van dat Heerendwarssteegje staat het huis, dat het doel van zijn tocht blijkt te zijn.

Van buiten ziet ge aan dat huis niets bijzonders; — 't is een houten gevel, als honderden andere, die bij elke hoogere verdieping een voet vooruitspringt, — en zelfs geen uithangbord verkondigt u wat nering er gedreven wordt. Maar wie 't waagt binnen te treden, bevindt zich in een roovershol, — in een van die beruchte dobbelscholen, waar de vreemdeling, als hij de reize naar Amsterdam richt, reeds van verre voor gewaarschuwd wordt, — waar al zoo menig onvoorzichtige de prooi is geworden van roofgierige gelukzoekers en valsche spelers, — waar al zoo menig welgesteld poorterszoon het graf van zijn geluk gevonden heeft!

Want al mogen ook de dobbelscholen te Amsterdam,

reeds van hertog Albrechts tijd af, streng verboden zijn; al is het valsch spelen reeds sedert lang met zware straffen, ja zelfs met het uitsteken der beide oogen bedreigd, — alles vruchteloos! De dobbelscholen bleven, maar verscholen zich in de sluiphoeken. Het *quaecken* en het *craeybecken* in de 14e en 15e eeuwen, en later het *passedix* en het *cinq-et-neuf* hadden te veel aanlokkelijks, en het bleek wel onmogelijk, in een stad zoo vol gewoels en altijd vol vreemdelingen, alle ongeregelde winzucht te keeren. De Regeering beklaagde er zich openlijk over, dat al „haer naerstigheyt, omme quade seden uyt te roeden, ende goede seden ende manierlijcheden op te brengen", tevergeefs was, en velen zich zóó in 't spel verhitten, dat zij „hun ouders patrimonie verspelen, tot grote armoede ende katyvicheyt van hen selven, confusie ende beschaemptheyt van hunne vrienden ende magen.".

En Mijne Heeren van den Gerechte wisten ten laatste niets beters te doen, dan „als goede schaffenaers ende regeerders des gemeenen goeds" het kwaad althans te beperken, en vast te stellen, dat wie toch dobbelen wilde, ten minste niet meer zou mogen verspelen „dan de waerde van een once silvers". Dit was in 1508, — en 't hielp zóó weinig, dat vele jaren later, de geleerde Alardus schreef, dat sommigen zich niet ontzagen, om duizend goudguldens — een som, waarvan de waarde in dien tijd wel met 25,000 gulden in onze dagen gelijk te stellen is, — in één nacht te verdobbelen!

't Verwondere ons dan ook niet, hier, in dezen achterhoek, zulk een dobbelschool te vinden. Jan Roothooft schijnt er niet onbekend te zijn, want hij treedt zonder aarzelen binnen, — werpt in het dompige en even schaars

met lucht als met licht bedeelde vertrek een paar blikken rechts en links, — strompelt tusschen tafels en banken door, — en slaat een vreemden zwierhaan, die met het hoofd voorover op een tafel ligt, en hier zijn dagrust schijnt te genieten om 's nachts wakker te zijn, met de hand op den schouder, en zegt:

„Nou, sinjeur! 't is tijd; — durf je nou de kans wagen?"

Nog half slapende en gapende ziet de aangesprokene op, — maar op eens den schuitevoerder herkennende, springt hij, met een: „Ha! certeyn compeerken!" van zijn bank op, en we herkennen aan zijn tongval licht zijn herkomst. 't Is een verloopen Antwerpenaar, die hier op de beurzen van anderen aast, — een jonker van dat slag, waar later Gerbrand Breero in zijn Jerolimo Rodrigo een exemplaar van op 't Amsterdamsch tooneel bracht — maar wat gevaarlijker nog dan deze; want Jerolimo was maar een kale pronker, die met de noorderzon doorging, terwijl onze Antwerpenaar een afgerichte bedrieger is in 't hanteeren van kaart en dobbelsteen, — die in al de kunstgrepen van het *rafelen*, 't *bassetten*, 't *pochen* en *berlan* en *trichake* zijn meester niet vindt. En hij staat ook niet alleen, — hij heeft zijn compagnons. 't Klein zilveren fluitje, dat hij uit een plooi van zijn wambuis te voorschijn haalt, doet er aanstonds twee uit een anderen hoek van 't vertrek opspringen. En Jan Roothooft verlaat met de drie guiten het speelhuis.

Waarheen nu? — Naar zijn eigen woning in de Karnemelksteeg. Daar zullen de dobbelaars hun kale plunje verwisselen tegen een ander gewaad, dat beter past voor de rol, die ze te vervullen hebben, en tevens van een

goede beurs met goud voorzien worden, — alles bezorgd door burgemeester Claes Deyman.

VII.

Terwijl dit in de zijstegen van den Nieuwendijk voorvalt, zit Heer Reinout van Brederode in 't *Hof van Holland* zich reeds een weinig te vervelen.

De bonte pels is nu afgeworpen en hangt aan de „crutse" [1]; en wij zien hem thans in een wambuis van hoogrood satijn, geborduurd met gouden bloemen en arabesken, terwijl een gouden keten met een juweel om zijn hals hangt.

Maar zijn gelaat teekent verveling en landerigheid. Hij had gemeend wel terstond een paar van de burgemeesters bij zich te zien, of wellicht deze en gene aanzienlijke vreemdelingen, Italianen of Spanjolen, — en daar zit hij nu reeds een paar uren, met kan en beker voor zich, te turen, beurtelings door het looden venster, en op

Die strijdt van Herk'les met den Wachthont van de Hel,

die daar tegenover hem in een zwarte lijst aan den wand hangt. Niemand komt zich aanmelden; en hij heeft al driemaal zich zelven afgevraagd, of 't ook die leelijke driekoppige „Wachthont van de Hel" wezen mag, die elken bezoeker heden afschrikt.

't Vertrek, waar wij hem vinden, is natuurlijk het beste, dat de waard aan zulk een hoog aanzienlijken gast heeft

[1]) *Crutse* van *crux*, kruis. Een houten standerd met twee armen om kleederen op te hangen.

aan te bieden. 't Is het salet, — want, om het een zaal te noemen, daarvoor is het niet ruim genoeg. En wilt ge dat salet eens rondzien, dan zal u de meubileering hoogst eenvoudig voorkomen. Men maakte in die eeuw nog veel minder werk van prachtig huisraad, dan wel van kostbare kleedingstukken en lekkere spijzen en dranken.

Zij bestaat slechts uit een tafel „van witten houte" met een rood kleed overdekt, een speeltafel van eikenhout, met figuren beschilderd, en een buffet van wagenschot (het onontbeerlijkste meubel), rijkelijk bezet met zilveren bekers, glazen kelken met deksels, *coupetassen* genoemd, groote Duitsche roemers, met het beeld van den keizer of den rijksadelaar, en de wapens der keurvorsten versierd, en „pimpels, pyntgens en cannen" en „romaan- en maleveseye-glasen." Voorts zien wij een viertal zware eikenhouten stoelen, laag van zitting, doch met hooge leeren ruggen, en belegd met welgevulde en met rood laken overtrokken kussens; een paar met tapijt bekleede banken langs den wand, en twee of drie „scabellen" in de hoeken. Voeg daarbij nu den onmisbaren grooten schoorsteen met hoogen mantel, waarvoor 't wapen van Holland geschilderd is, vastgehouden door een bonte pop met een staf in de hand, die een wapenkoning moet verbeelden, en aan den wand daartegenover den reeds genoemden „Strijdt van Herk'les met den Wachthont van de Hel," en eindelijk aan de zoldering een „groote hangende candelaer mit vier pijpen", die mogelijk in de dagen zijner weelde „oversilvert" is geweest, doch nu slechts „mit swart geverwet" is. Ziedaar het salet, waar onze Baanderheer, in zijn gemakkelijken stoel ligt te overpeinzen, hoe hij zijn avond zal doorbrengen; — want

om 't genot der eenzaamheid te smaken, is hij toch niet in Amsterdam gekomen.

Op eens is 't, of de moed van dien geschilderden Herkules den zijnen heeft ontvlamd; er rijst een heerlijk denkbeeld voor zijn geest, en met een spottenden glimlach richt hij 't woord tot zijn rentmeester.

„Sonnenberg! wat dunkt u? — Ik wil galg en rad eens laten rusten; — 't is nu een tijd van spel en vermaak. Ik wil dezen avond al de burgemeesters eens als vrienden te gast nooden. Ik zou wel lust gevoelen, dien vier geldzakken eens elk een duizend Carolusguldens af te winnen!"

Dat vindt de rentmeester natuurlijk een allergelukkigsten inval; zulk een buitenkansje was de reiskosten nog waard. En Reinout zelven komt dit zoo pleizierig voor, dat hij Sonnenberg verzoekt, maar terstond de burgemeesters te laten uitnoodigen.

VIII.

In hetzelfde oogenblik, dat Reinout met Sonnenberg dat lustig plan beraamt, zien wij een zwierig gekleed heer, met twee knechts achter zich, over den Dam stappen.

Alles maakt ruimbaan, en kijkt dien grooten sinjeur achterna, die daar als een pauw voorbijstapt, — *grandissimo*, met pluimen op den hoed, een fijnen kanten kraag om den hals, een blauw satijnen wambuis aan met gouden knoopjes, en den halven mantel los om de schouders zwierend.

Waarlijk, gij zoudt hem niet meer herkennen; — 't is onze Antwerpenaar uit het Heerendwarssteegje; terwijl

zijn beide makkers, uitgemonsterd als zijne lijfknechts, achter hem gaan. Een weinig verder ontwaren we Jan Roothooft, die hen op een afstand volgt en in 't oog houdt.

Sinjeur gaat rechtuit op 't *Hof van Holland* aan, — ontmoet juist den rentmeester in het voorhuis, — vraagt (in den stijl dier dagen) of daar de Heer van Brederode thuis ligt, — en laat zich aandienen als een voornaam heer uit Antwerpen.

Uit Antwerpen! de rijkste stad der Nederlanden! — dit is bij den rentmeester al terstond een aanbeveling. En Heer Reinout, die toch met zijn tijd verlegen is en verstrooiing zoekt, en wien 't wel allerminst verwonderen kan, in Amsterdam, de stad van alle natiën, een aanzienlijken Antwerpenaar te ontmoeten, is een te groot minnaar van verrassingen en avonturen, dan dat zulk een onverwacht bezoeker hem onwelkom zou kunnen zijn. En weldra staat de fortuinzoeker tegenover den eersten edelman van Holland.

Behendig discht Sinjeur eenige vooruit bedachte leugens op. Dat hij een groot heer is, blijkt, vermits hij met twee

knechts achter zich over straat gaat. Bovendien noemt hij alle mogelijke namen van adellijke huizen in Brabant; zwetst van zijn omgang met Aerschot en met Hoogstraten en met al de Grooten des Lands, en van 't grof spelen, dat ze doen, en van de verbazende sommen, die hij dan gewonnen dan verloren heeft; en betuigt ten slotte, hoe hij 't zich een zonderlinge eere zou rekenen, ook eens met den Baanderheer van Brederode, die door heel Brabant om zijn bekwaamheid in 't spel geroemd wordt, een kans te wagen. En hij laat Reinout den tijd niet om te antwoorden, maar werpt op eens een volle goudbeurs op tafel, en laat zich van zijn knecht nog een tweede geven, en roept tegelijkertijd tot den waard, om alle mogelijke soorten van wijn. In een oogwenk is de tafel beladen met kannen en bekers en glazen, en Zijne Edelheid heeft slechts te kiezen, of hij Duitschen of Franschen wijn, of hij rooden, witten of gelen clareit, of liever maleveseye drinken wil!

Tegen zooveel verleiding — goud en wijn — is geen Reinout van Brederode bestand. „Banketteeren en een weynig supens" — zoo als men dat toen in de groote wereld uitdrukte — is zijn lust en leven. En hij valt in den strik, die hem gespannen wordt. Hoe kan hij ook vermoeden, waar 't hier eigenlijk om te doen is? De vreemde heer uit Antwerpen blijft kortavonden. De burgemeesters worden nu niet genoodigd. En onder 't lustig ledigen van den beker, neemt het dobbelspel een aanvang: — waarvan wij geen getuigen behoeven te wezen; wij zullen den uitslag later wel vernemen.

IX.

Liever willen wij ons intusschen eens bezig houden met te onderzoeken, wat dan toch eigenlijk wel het punt van geschil was tusschen de stad Amsterdam en den Heer van Brederode.

't Was om niet minder dan de halve Kalverstraat te doen.

Zonderling! Wat ging den Heer van Brederode onze Kalverstraat aan?

Hij beweerde, dat zijn rechtsgebied als Heer van Nieuwer-Amstel zich uitstrekte binnen de stad door de Kalverstraat tot aan de Osjesluis.

Zulk beweren moge ons thans wat vreemd klinken, 't was een kwestie, die zich in de middeleeuwen bij meer steden had voorgedaan. Onder anderen was zulks te Dordrecht het geval geweest met Daniël van de Merwede, die ook zijne jurisdictie handhaafde binnen een deel der stad. 't Was een gevolg van de uitbreiding der steden, waardoor zij den voet kwamen zetten op 't grondgebied van een naburig Heer. Doch te Dordrecht en elders waren die geschillen reeds voorlang op de eene of andere wijze vereffend; te Amsterdam echter was de zaak hangende gebleven, en Reinout vond er behagen in, dat twistvuur nu eens wakker te doen opvlammen.

Om den oorsprong van 't geschil wel te begrijpen, moeten we, voor een oogenblik, met onze gedachten een paar eeuwen achterwaarts gaan.

Toen Amsterdam in 1342 tot eene vrije stad verheven was, en de palen van hare vrijheid door graaf Willem

IV nauwkeurig omschreven waren, strekte werkelijk het stadsgebied niet verder dan tot aan het Spui. Wat aan de andere zijde lag behoorde onder Nieuwer-Amstel. Maar op den 7n Januari 1386 had hertog Albrecht die vrijheid uitgebreid tot honderd roeden buiten de oude vrijheid, en verlof gegeven, om die ruimte te mogen betimmeren en te bewonen. Dientengevolge waren, bij de bemuring der stad in 1481, de muren en torens gebouwd langs 't Cingel, en de Regulierspoort, waar nu de Muntsluis is.

En hierin had Walraven van Brederode, Reinouts vader, die in 't laatst der 15e eeuw, bij huwelijk, in 't bezit van Nieuwer-Amstel kwam, een inbreuk gezien op zijn rechtsgebied. Hij beweerde, dat de Amsterdammers hem „in zijn heerlicheyt nyet alleene deden hinder, letsel ende ongebruyck, maar oock hen vervoirderden veele van dien feytelick te occupeeren"; dat zij hunne muren, vesten en poorten gesteld hadden in zijne heerlijkheid van Nieuwer-Amstel; dat zij zijne grenzen verminderd hadden; dat zij hem zijne wegen, watergangen, dijken en kaden ontnomen hadden, en hem in zijne jurisdictie te kort deden.

De Amsterdammers beweerden natuurlijk in hun volle recht te zijn, — en 't genot te moeten hebben van het privilegie door den graaf van Holland hun weleer verleend, en dat hun destijds gelds genoeg gekost had.

Hij daarentegen, dat het hem niet aanging, of zij privilegiën hadden weten te verwerven, maar dat zulks in allen gevalle hem in zijne rechten en bezittingen niet kon verkorten. Trouwens dit was zoo klaar niet, want hij ontleende zijne rechten aan een verleibrief van 1399,

en 't privilegie van Amsterdam was dus dertien jaren ouder.

Dit pleit over de grensscheiding was nu reeds dertig jaren lang hangende geweest voor den Hove van Holland. De Raadsheeren hadden de loffelijke gewoonte, geen uitspraak te doen dan na *rijp beraad*, en de kwestie was dan ook moeielijk genoeg, en 't kon nog wel dertig jaren duren, eer alles behoorlijk onderzocht, en 't beraad rijp genoeg was.

De Stad zou van dit geschil gaarne partij hebben getrokken, om tot het bezit van een paar heerlijkheden te geraken. Zij had den Heer van Brederode al meer dan eens aanbiedingen gedaan; zij wilde de beide aan Amsterdam grenzende heerlijkheden van hem koopen. Hij had ze slechts op prijs te stellen, — de Stad zou dien betalen.

Wat zag Amsterdam, dat zich in de laatste vijftig jaren zoo krachtig ontwikkeld had, en, fier op de verworven Keizerskroon, zich reeds als de Vorstin der zeeën van het Noorden beschouwde, — Amsterdam, dat het oude, rijke Brugge reeds boven het hoofd was gewassen, en Venetië op zij streefde, en al met Antwerpen poogde te wedijveren, — Amsterdam, dat er trotsch op was, op den IJstroom soms 500 groote schepen tegelijk te tellen, dat met haar vloten de Oost- en Noord- en Spaansche zee bedekte, en reeds haar zilveren wimpelkruisen op de kusten van Italië deed wapperen, en den leeuw van St. Markus en het kruis van Genua in hun eigen wateren begroette; — Amsterdam, dat in den langen Gelderschen oorlog met hare oorlogsschepen meer deed tot de bescherming van Holland dan de Keizer met zijne legers; —

wat zag Amsterdam op een duizend of wat Carolusguldens, als daarmee Stads eer en aanzien kon worden verhoogd!

Maar dit was 't niet, wat Reinout van Brederode wilde.

Hij had geen ander oogmerk, dan de Regeering van Amsterdam te kwellen, en dien trotschen poorters eene vernedering aan te doen binnen hun eigen muren. 't Was de oude strijd tusschen Adel en Gemeente, tusschen Heeren en Steden, waarvan hij 't laatste bedrijf vertoonde. Reinout, die, als heer van Nieuwer-Amstel en Sloten, met zijn gebied dat van Amsterdam aan alle kanten insloot, stelde er nu eens zijn roem in, als de eerste edelman van Holland te staan tegenover de machtigste van Hollands steden; — het streelde zijn hoogmoed, aan Holland het schouwspel te leveren, hoe adeldom zich nog boven poorterschap stelde, en hoe hij zijn heerlijk recht handhaafde, niet slechts tot vóór de poorten, maar zelfs tot binnen de muren van Amsterdam.

Maar geen Amsterdammers der 16e eeuw wilden zich zulk eene vernedering laten welgevallen, en 't was natuurlijk, dat zij geen middelen onbeproefd lieten, om daaraan een eind te maken.

Al zeer spoedig kwamen de partijen tot dadelijkheden. De Heer van Brederode deed, tot teeken zijner jurisdictie, galg en rad zetten aan de Osjesluis, en eischte op hoogen toon, dat de Regulierspoort te allen tijde voor hem opengehouden moest worden, om die vrijelijk uit en in te rijden, met zooveel volks als hem goeddocht.

De burgemeesters van Amsterdam daarentegen wilden geen Heer van Brederode meester van hunne poorten

laten, — veel minder nog in hun stad een galg en rad van Amstelveen dulden, en ze deden die dingen omverwerpen, zoodra ze opgericht waren. Dat het daarbij warm toeging, spreekt vanzelf, want dat was in den geest van den tijd. De Osjesluis verkeerde toen in een slagveld, waar menig gevecht geleverd werd tusschen Brederodes knechten en de poorters van Amsterdam.

Nog onlangs had, bij zulk eene schermutseling, de burgemeester Claes Deyman een pak slaag opgeloopen, en was zijn trouwe helper Jan Roothooft met een bebloeden kop thuis gekomen, waaraan hij mogelijk wel zijn toenaam te danken had. Maar beiden hadden gezworen, dat zij 't Reinout betaald zouden zetten.

„Wat ik doen zal," had Claes Deyman in burgemeesterskamer gezegd, „blijft voor mijne rekening. Lukt het, 't zal der stede ten bate zijn; zoo niet, 't zal te mijner schade wezen, en geen haan er naar kraaien." En hij sprak met den secretaris Mr. Frans van Delft en met zijn ouden dienaar Jan Roothooft, — en het plan werd beraamd, waarvan wij reeds een begin van uitvoering zagen.

Of 't middel, dat hij aanwendde, geoorloofd was, daarover kunnen wij geen rechter zijn. Wij oordeelen naar *onze* begrippen van recht en zedenleer, — en de 16e eeuw stond te dien opzichte op een geheel ander standpunt. Krachtig en ruw was zij uit de middeleeuwen te voorschijn getreden, en geen redeneeren, maar *handelen* was hare leus. Middelen van list en zelfs van geweld werden toen geenszins voor ongeoorloofd gehouden, wanneer zij noodig waren tot bereiking van een nuttig doel. Wat in onze dagen aanstootelijk schijnt, kwetste toen

de kieschheid zoo weinig, dat zelfs zeer achtenswaardige mannen, zooals de graaf van Hoogstraten, ja de prins van Oranje zelf, er geen bezwaar in vonden, middelen van geweld aan te raden of goed te keuren, wanneer zij daardoor belangrijke brieven van hunne tegenpartij in handen konden krijgen [1]). En onze Burgemeester maakte zich ten minste aan geen *geweld* schuldig, maar bepaalde zich tot eene *list*, die destijds wellicht voor een onschuldige grap kon doorgaan, en bij welslagen, zeker voor een bewijs van schranderheid gold.

Doch keeren wij nu naar den Dam terug.

X.

't Is al vrij laat in den avond geworden; maar het wemelt er nog van menschen. Een bont gewoel golft tusschen de koekkramen door. Oud en jong is er nog op de been, en scharrelt er rond bij 't fantastisch schijnsel der brandende piktonnen en 't flauwe geflikker der vetkaarsen in de kramen. De vroolijke zangdeunen galmen van de Vischmarkt tot de Gasthuisstraat, en, teruggekaatst door de gewelven van de Vierschaar, weerklinken ze langs Kalverstraat en Nieuwendijk. En we zien gansche troepen hand aan hand rondhuppelen op den klank van tamboerijnen en trommelen en fluiten, — alles ter eere van Sint-Her-Klaas.

En te midden van al die levendigheid ontwaren we daar ook onzen Antwerpenaar, die met zijn beide makkers vrij luidruchtig het *Hof van Holland* komt uitstap-

[1]) Men kan er een paar voorbeelden van vinden bij BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, *Studiën en Schetsen*, I D. 1e St. bl. 162 en 203.

pen. Maar ze hebben nauwelijks drie schreden buiten de stoep gezet, of ze worden al opgevangen door den schuitevoerder, die trouw op de wacht heeft gestaan, en de wilde gasten onder zijn geleide neemt, — alsof hij, en zeker niet zonder reden, eenige vrees koesterde, dat ze anders weleens met den buit en de mooie kleeren hadden kunnen doorgaan.

Waar hun weg nu heen leidt, is licht te raden: naar de Karnemelksteeg terug, waar ze 't pronkgewaad weer tegen hun eigen plunje verwisselen, en daarna hun bedongen loon ontvangen zullen. Hun rol is afgespeeld, — maar Jan Roothooft heeft nog een andere te vervullen, zij 't dan ook slechts een ondergeschikte. Een halfuur later treedt hij de binnenkamer van burgemeester Deyman in, waar de secretaris Mr. Frans van Delft hem reeds zit op te wachten.

Wij laten Jan Roothooft verslag doen, en Burgemeester en Secretaris beraadslagen, en gaan intusschen eens zien, in welke stemming wij den Baanderheer van Brederode vinden.

XI.

Hij had een slechten Sinterklaas gehad. Die sluwe Antwerpenaar had hem al zijn geld afgewonnen niet alleen, en alles wat Sonnenberg hem nog had kunnen bijzetten bovendien; maar zelfs, toen Reinout ten laatste, woedend om zijn verlies, de gouden keten van zijn hals genomen en op de tafel geworpen had, was deze denzelfden weg gegaan. Zóó slecht een spel had hij nooit gespeeld! En hij dacht niet anders of 't was de duivel

zelf geweest, die zich in de gestalte van dien Antwerpenaar aan hem vertoond had.

Door den wijn verhit en meer dan half bedwelmd, zit hij den duivel en zijn fortuin en alle Antwerpenaars te verwenschen, terwijl ook de burgemeesters er hun aandeel in krijgen, en galg en rad en jurisdictie er zoo telkens, in wilde wartaal, al mee tusschendoor rollen, en 't hem voor de oogen begint te schemeren, en 't schijnt, of die Herkules daar aan den wand hem met een valschen spotlach aangrijnst, en of die Helhond zelf de trekken van den Antwerpenaar begint aan te nemen! — Maar hij wordt niet lang met zijn wanhoop alleen gelaten, want eensklaps laat zich burgemeester Claes Deyman bij hem aandienen. „En," voegt de kamerdienaar er bij, „hij heeft nog drie mannen bij zich, en ook twee knechts, die zakken met geld dragen!" —

Die laatste woorden werken als een electrieke schok op 't gemoed van den Baanderheer. Een vriendelijke zonnestraal bezielt hem op eens met nieuwe hoop.

Twee knechts, die zakken met geld dragen! — „Dan is hij welkom!" roep Reinout, „laat den burgemeester binnenkomen!"

De burgemeester komt binnen, vergezeld van den secretaris en Jan Roothooft en nog een vertrouwde, die mee als getuige zal staan, — terwijl zijn knechts met de geldzakken volgen, en 't Deyman niet ontgaat, hoe Reinouts vorschende blik 't meest op hen gericht is.

„Edele en Welgeboren Heer!" zoo begint de burgemeester met behoorlijke deftigheid — maar op eens, alsof woorden hem te flauw en te dof zijn, grijpt hij, in plaats van alle verdere toespraak, een geldzak, en een tweeden,

en een derden, en werpt ze over tafel, zoodat die met een vollen goudstroom overgoten wordt.

Reinouts oogen schieten vuur, — welsprekender „vertoogredene" had hij nooit gehoord; en niets meer is er noodig, om hem, in den opgewonden toestand, waarin hij zich bevindt, geheel te betooveren.

't Is of zijn goede engel dien burgemeester tot hem gezonden heeft. Nu *moet* hij immers gelukkig zijn, en één enkele worp hem al 't verlies van dezen rampzaligen avond weer vergoeden.

De groote zwarigheid is nu maar, wat hij er tegen zal zetten, daar hij alles verloren heeft; — onwillekeurig tast hij nog naar de plaats, waar weleer zijn gouden keten gehangen heeft, en nogmaals trilt er een vloek over de Antwerpenaars op zijne lippen.

Maar burgemeester Deyman is gereed, hem ook uit die verlegenheid te redden. „Hier," zegt hij heel bedaard, „hier liggen drieduizend Carolusguldens; zet er slechts uwe jurisdictie in Nieuwer-Amstel tegen. Verlies ik, ik ben des getroost, omdat ik de eere zal genieten, op dezen vroolijken Sinterklaasavond met den Baanderheer van Brederode te spelen!"

En hoe zonderling ons zulk een spel nu moge toeschijnen, — 't wordt door Reinout zonder bedenken toegeslagen. Want geen verloop van vijftien eeuwen is in staat geweest den oud-Germaanschen karaktertrek in onzen Adel uit te wisschen. Wij zien Reinout hier juist hetzelfde doen, wat Tacitus van zijne en onze voorouders in de eerste eeuw onzer tijdrekening schreef [1]).

[1]) „Zij dobbelen met zulk een onbesuisde drift, dat zij, na alles verloren te hebben, wat zij hadden, ten laatste zich zelven

„Bij de ziele van Sicco!" schreeuwt hij met een dreunenden vuistslag, „dat goud zal mijn wezen! ik zet er de jurisdictie tegen!"

„Maar," gaat de Amsterdammer weer even bedaard voort, „in dit geval dienen we daarvan eenig zichtbaar bewijs ter tafel te leggen. Hier zijn secretaris en getuigen." En de brief, die reeds bij voorraad is in orde gebracht, wordt terstond door Mr. Frans van Delft voorgelezen, en Brederode, die, in zijn benevelden en gespannen toestand, er nauwelijks naar luistert, en geen bedenking van zijn rentmeester hooren wil, maar slechts vlamoogt op het goud, dat voor hem ligt, krabbelt er zijn „ghewoenlyck hantteycken" onder en drukt er zijn signet bij af in rood was, dat de secretaris daartoe heeft meegebracht.

En nu — 't beslissend oogenblik is daar — de teerling wordt geworpen......

Ik waag het niet, dit tooneel voor u te schilderen. 't Was waard geweest, door een meesterhand op 't doek gebracht te worden.

Ter eener zijde burgemeester Deyman, met den glans der zelfvoldoening over een behaalden triumf op 't gelaat, en met Mr. Frans van Delft bezig brief en goud zorgvuldig in te pakken. En die plebejer Jan Roothooft daarnevens, die met een Romeinsche ernsthaftigheid de hand aan het hoofd brengt, en tot zijn medegetuige zegt: „Nu zijn mijne wonden genezen."

Ter andere zijde de arme Baanderheer, als een wan-

en hunne vrijheid op den jongsten worp zetten." TACITUS, *De Mor. Germ.* Cap. 24.

hopige achterover in zijn grooten eikenstoel gezonken; en Sonnenberg op den achtergrond, met hangend hoofd

en doffen blik, alsof de knots van Herkules in plaats van den bassenden Helhond hem getroffen had.

En eindelijk de kamerdienaar, die ook wel gezorgd

had, dat hij van al den wijn, die er dien avond geplengd was, zijn deel niet gemist had, en nu een halven cirkel beschrijft, terwijl hij komt aangieren, om zijn meester hulp te bieden.

Ik waag het niet, dat tooneel te beschrijven. En Reinout zelf zou 't niet hebben kunnen doen. Want hoe lang hij daar in doffe wezenloosheid gezeten had, — hij wist het niet; — en hoe hij op zijn slaapkamer, en in zijn „ledecant van noteboomen houte", achter „'t groen laken mit goude en groene frenzen", en op 't bedde „van witte vusteyne" gekomen was, — hij had er geen herinnering van.

Maar toen hij den volgenden morgen — natuurlijk niet zeer vroeg — de oogen weer opsloeg, was hem van goud en gasten en jurisdictie niets overgebleven dan een nare gedachtenis, — de droevige bewustheid, dat hij zijne heerlijkheid van Nieuwer-Amstel *verspeeld* had.

„Des anderen daags, ontnuchterd zijnde," — verhaalt onze kroniekschrijver, „had Brederode groot berouw van zijne handeling, en verzocht hij den brief terug te mogen hebben, met betaling van zoovele penningen, als daartegen gesteld waren, bewerende, dat een edelman de goederen en heerlijkheden, hem van zijne voorzaten aangeerfd, niet vervreemden *mag*."

Maar dat was bij burgemeester Deyman aan eens dooven mans deur geklopt. Hij zat reeds bij zijne ambtgenooten in het Torentje, en las hun den brief voor, waarbij Reinout van Brederode verklaarde, zijne „Ambochtsheirlicheyt van Amstervene, ende die jurisdictie mit allen den ancleven van dien, mit tynse, tyende ende alle heirlicheyt

dairtoe behorende", over te geven en af te staan aan den burgemeester Claes Gerritsz. Deyman, ten behoeve der stad Amsterdam. En hij ontving er de plechtige dankbetuiging voor den zonderlingen dienst der stede bewezen.

En Heer Reinout kon, ongetroost, naar zijn vervelend slot Batestein in het stille Vianen terugkeeren, om er in ongestoorde rust zijn verlies te overpeinzen en de gevolgen af te wachten.

XII.

Zoo was dan 't oude pleit beslist. Geen Heer van Brederode zou meer tot binnen de muren van Amsterdam zijn heerlijk recht en gezag doen gelden.

Zoo was het laatste bedrijf van den eeuwenouden strijd tusschen Heeren en Steden, tusschen Adeldom en Poorterschap te Amsterdam afgespeeld. En zij 't dan ook op een eenigszins zonderlinge wijze, — daarom juist te meer opmerkenswaard. En het strekte der poortelijke schranderheid tot eere, dat zij eene oude kwaal door zulk een echt zestiende-eeuwsch huismiddeltje had weten te genezen, en een beslissende overwinning had behaald, die geen droppel bloeds kostte.

En wat den Amsterdammers tot niet minder eer strekte, — zij maakten, na de overwinning, daarvan een gematigd en edelmoedig gebruik.

Amsterdam wilde Reinout noch in eere, noch in goederen krenken. Zijn verlies op dien Sinterklaasavond moest alleen het middel zijn, om hem bereidvaardig te maken tot datgene, wat hij steeds halsstarrig geweigerd had: „een vruntlyck accordt ende overcompste van den coope van de ambochtsheerlicheit."

En nu is 't een ander burgemeester, die als bemiddelaar en onderhandelaar optreedt — Heyman Jakobsz. van der Ouder-Amstel; — een man van hooge achtbaarheid en grooten rijkdom, die zelf een edelman beweerde te zijn, en zich beroemde af te stammen van 't oude Huis van Aemstel (wat echter te bewijzen was); maar zeker was hij de grootste landeigenaar van Holland, daar hij van Amsterdam tot Ouderkerk wandelde, zonder den voet op eens anders grond te zetten. Ja, hij was een man van zoo hoogen roem in de 16e eeuw, dat later de beroemde Nikolaas Witsen 't zich tot eene eer rekende, dien Heyman Jakobsz. van der Ouder-Amstel zijn oudovergrootvader te mogen noemen.

Deze deftige burgemeester dan kwam Heer Reinout op zijn slot te Vianen begroeten, en bracht hem de verzekering, dat Amsterdam nog altijd genegen was, Nieuwer-Amstel voor de volle waarde te koopen; en Nieuwer-Amstel niet alleen, maar Slooten met Slooterdijk, Osdorp, de Geer en de Vrije Ambachten tevens, „mit allen hueren gevolge ende ancleven", ten einde alle geschillen voor goed uit den weg te ruimen. En wilde de Heer van Brederode thans in dezen verkoop toestemmen, de Stad zou hem dan bovendien, ten blijke harer goede gezindheid en vriendschap, ook nog die drieduizend Carolusguldens uitbetalen, welke op dien ongelukkigen avond op zijne tafel gelegen en hem zoo in de oogen geblonken hadden.

Aangenamer propositie dan deze kon Reinout in de gegeven omstandigheden wel niet gedaan worden. Er viel hem een pak van 't hart, en hij achtte zich gelukkig er nog zoo goed af te komen. Zoo zou hij dan nog de volle waarde ontvangen voor 't geen hij reeds verloren had,

niet alleen, maar — wat niet minder bij hem woog, — 't gebeurde op dien avond, dat hem toch in zijne eere moest krenken, zou thans door eene openbare handeling worden bedekt; — het verspelen zijner heerlijkheid zou nu achter de schermen blijven, en een openlijke verkoop en opdracht daarvoor in de plaats treden.

En zoo geschiedde 't dan ook; natuurlijk, nadat er nog eerst eenige tijd met onderhandelen verloopen was. En toen men 't over prijs en voorwaarden eindelijk eens was geworden, hadden al de vereischte formaliteiten plaats, waarvan de welbezegelde brieven nog berusten in de IJzeren Kapel.

Op den 15n Juni 1529 compareerde Reinout van Brederode voor den Griffier van Holland, en verklaarde, dat hij met de burgemeesters van Amsterdam was geaccordeerd, „van alle questiën, geschillen ende processen, ter cause van de ambochtsheerlicheyt van Amstelveen ende die jurisdictie", en sloot voor den Hove met gezegde burgemeesters de overeenkomst wegens den verkoop der heerlijkheden; terwijl hij den procureur Willem Pietersz. Criex machtigde, voor hem de renunciatie en het transport, de overdracht en concessie te doen.

Twee dagen later stond de procureur voor 't Hof om de renunciatie te doen van alle instantiën en processen, die voor den Hove hangende waren tusschen den Heer van Brederode en de stad Amsterdam, ter zake van de heerlijkheid van Amstelveen, en de jurisdictie met al den aankleve van dien. De burgemeester Hillebrand Otter, die namens de stad gecompareerd was, verzocht acte van die renunciatie, „en absolucie van den conclusiën in den instantiën ende processen genomen." En het Hof bewilligde

daarin, en verleende daarvan acte, en absolveerde de stad van de conclusiën zonder kosten. En nog denzelfden dag verscheen de procureur almede voor de leenmannen der grafelijkheid, en deed, als gemachtigde van Reinout, opdracht der heerlijkheden aan de stad Amsterdam, op den naam van den burgemeester Heyman Jakobsz. van der Ouder-Amstel, die van stadswege als ambachtsheer fungeeren zou.

En nu volgde dan ook terstond de uitbetaling van de beloofde drieduizend Carolusguldens. Reinout ontving ze reeds den 19ⁿ Juni, en de eigenhandig door hem onderteekende quitantie is nog in de IJzeren Kapel voorhanden. En toen werd ook de brief, welken hij op den bewusten Sinterklaasavond geteekend en bezegeld had, en die hem zooveel kwelling had veroorzaakt, aan hem teruggegeven en door hem zelven onmiddellijk vernietigd, om alle herinnering van die Sinterklaashistorie voor altijd uit te wisschen.

Ja, die herinnering zou ook geheel zijn uitgewischt, had niet een voornaam korenkooper er behagen in gevonden, ze onder zijne aanteekeningen van merkwaardige voorvallen in geschrift te stellen, en een stads-secretaris die aanteekening onder zijne papieren bewaard; wat deze laatste niet gedaan zou hebben, zoo hij niet geweten had, dat het werkelijk gebeurd was. En hieraan hebben wij 't te danken, dat het ons, achter al die deftige decoratiën van acten en verleibrieven om, en ondanks al den stijven kanselarijstijl van die perkamenten getuigen, toch vergund is, een blik achter de schermen te werpen, en iets meer van de zaak te weten, dan de statige Muze der historie ons uit hare bestoven archieven en echte oorkonden heeft voorgelezen.

En zoo — zei Opsy ten slotte — heeft Amsterdam *door spelen* verkregen, hetgeen zij vroeger *met koopen* niet had kunnen verwerven. Wat hij, als koopman, zeker 't opmerkelijkst van alles vond.

In den namiddag van dienzelfden 19ⁿ Juni zat Heer Reinout weer in 't *Hof van Holland*, in datzelfde salet, waar hij zijne heerlijkheid van Nieuwer-Amstel verdobbeld had, met een halfdozijn burgemeesters en oud-burgemeesters, als goede vrienden, aan een vroolijken maaltijd, waarmee aan de gansche historie een goed en waardig slot werd gemaakt. En Reinout vergat er al zijn wereldsch leed, — en terwijl zijn oog fonkelde van levenslust, en de Rijnsche wijn zijn wangen in vuurgloed zette, bracht hij den beker aan burgemeester Claes Gerritsz. Deyman, en voegde er lachende bij, dat hij nooit slimmer gefopt, maar ook nooit edelmoediger behandeld was dan door de Amsterdammers, — die 't spel gewonnen, en hem zelf nog zijn verlies betaald hadden!

HOOGE RECOMMANDATIE.

I.

Wat zit de oude Jochem Jansz. van Kortenhoef daar treurig en verslagen, zoodat zelfs het kanneken Delftsch, dat hij anders als een goed Hollander wel lijden mag, zijn hart niet meer opbeuren kan!

Wel mag de oude man treuren en klagen, en de handen radeloos ineenslaan, en wel mag er een traan vloeien langs zijne bruine, rimpelige wang. Zijn zoon Jan, een flinke borst van achttien jaren, die al een paar reizen naar Oostinje heeft gedaan, zit te Amsterdam in de

boeien, en zal mogelijk eerstdaags op de pijnbank gebracht worden, en 't zal ten laatste wel om niet minder dan de galg te doen zijn.

Vreeselijke toestand voor een vader!

„Ja!" — zucht zijn buurman Kees Geurtzen de smid, die naast hem zit; en op dit langgerekt ja, waarbij Kees de handen kruiselings in den schoot legt, en 't hoofd op de borst laat zinken, volgen eenige oogenblikken van dof stilzwijgen....

Eensklaps is 't of een electrieke schok den smid heeft aangegrepen, zoo pijlsnel schiet hij uit zijne mijmerende houding op; hij drukt den elleboog op Jochems arm, en met den opgestoken wijsvinger voor zijn neus kijkt hij den oude strak in de oogen: „Jochem!... Jochem!".... Meer komt er niet van zijne lippen, want het denkbeeld, dat in zijne ziel is opgerezen, heeft hem zóó sterk getroffen, dat hij 't niet uiten kan.

„Wat wil je dan, Kees?" vraagt de oude.

De smid grijpt den bierkroes, en een frissche teug schenkt hem de verloren kalmte en de heerschappij over zijn spraakvermogen terug.

„Jochem!" herhaalt hij, nog altijd met den vinger in de hoogte. „Jochem! mogelijk is er nog uitkomst voor je jongen. Ik heb om iets gedacht. De koningin van Frankrijk is in Amsterdam, en ze wordt door de Burgemeesters met de grootste eer onthaald. Wat zij vraagt, zal haar zeker niet geweigerd worden. Ze zou toch al heel ongevoelig moeten zijn, als ze 't geval van je zoon kwam te hooren, dat ze geen mededoogen met den armen jongen had. In allen gevalle, 't is te wagen: wij

gaan samen naar Amsterdam, en vragen om de Koningin te spreken, en vertellen haar 't geval, zooals 't gebeurd is. Nog eens, Jochem! ze zou wel een hart als een steen moeten hebben, als ze geen medelijden met hem kreeg. En als zij genade vraagt, dan zullen de Heeren van 't Gerecht 't niet weigeren, denk ik. Wat zeg je, Jochem?... neen, geen zwarigheden, oude vrind! 't is immers om 't leven van je zoon te doen!"

„Dat is het, Kees! maar zou ik tot een koningin durven spreken?"

„Man! heb je niet dagelijks in den gebede tot den Heere God gesproken, en zou je je woord niet durven doen voor een mensch?!" —

Dit werkte. Ware het gelaat van den ouden Jochem niet zoo bruin en verweerd geweest, men zou er mogelijk nog een blos op gezien hebben.

„Maar," ging hij voort, „verstaat die koningin dan onze Duitsche [1]) sprake?"

„Waarachtig niet, Jochem!" riep de smid half lachend, „maar daar is ook raad voor te vinden. Onze schoolmeester spreekt immers Fransch; hij zal ons wel helpen, en zoo gaan wij dan morgen ochtend vroeg met ons drieën naar Amsterdam. Kom aan, ik heb er goeden moed op, en je zult er met me eens op drinken."

Tweemaal werd de bierkroes volgeschonken, en tweemaal geledigd, en daarop stapten onze beide mannen

[1]) *Duitsch* beteekent niet, als men tegenwoordig meent, *Hoogduitsch*, maar *Nederduitsch* of *Nederlandsch*. Onze taal heette nog tot vóór ruim een eeuw bij uitnemendheid de *Duitsche* en de Nederlanders waren de *Duitschen*, gelijk nog de Engelschen ons *Dutchmen*, d. i. „Duitsche mannen" noemen.

heen, om dadelijk den schoolmeester op te zoeken, die hun tot tolk en voorspraak zou moeten dienen, en die zeker niet gedroomd had, tot welk eene hooge en gewichtige zending hij weldra stond geroepen te worden.

II.

Ons verhaal verplaatst ons in 't jaar 1638. Het gesprek tusschen de beide boeren te Kortenhoef, waarvan we zooeven getuigen waren, viel voor op Donderdag den 2den September van dat jaar. Wij moeten thans met onze gedachten nog eene week teruggaan, om te zien, wat er toen op de Ossenmarkt te Amsterdam gebeurde.

De Ossenmarkt lag destijds, waar thans de Heerengracht loopt, van de Utrechtsche straat tot een eind weegs voorbij de Reguliersgracht. Zoo ge u de toenmalige situatie duidelijk wenscht voor te stellen, plaats u dan op het Rembrandtsplein bij het Thorbeckeplein en kijk in de richting van de Breestraat. In uwe verbeelding vertoont zich dan vóór u de houten Regulierspoort, — een eng, laag, onooglijk gebouwtje, dat ge mogelijk voor een wachthuisje zoudt willen houden, herinnerde u niet het poortbengeltje, 'twelk ge links aan een hoogen paal ziet hangen, dat ge toch werkelijk hier eene der hoofdpoorten ziet van „'t rijck en machtigh Aemstelredam." Rechts en links van die houten poort ligt een breede aarden wal, met palissaden bezet. De wal ter rechterhand loopt in de richting van de tegenwoordige Amstelstraat, en de gevels der huizen (voorzaten van die thans de noordzijde van 't Rembrandtsplein vormen) kijken er over heen. De wal ter linkerhand

loopt in de richting van de tegenwoordige Reguliersdwarsstraat en gij ziet er evenzoo de huizen van de Breestraat boven uitsteken. Het plein zelf is voor uwe voeten verzonken en veranderd in eene breede stadsgracht, waarover eene lange, houten brug ligt met dikke, houten leuningen en twee wippen. Aan het einde dier brug, slechts eenige schreden vóór u, staat een houten hamei of voorpoort met een wachthuis voor de soldaten.

Vlak vóór deze poort nu ligt de Ossenmarkt. Eerst gaan we over een ruim plein, en kunnen vervolgens over drie bruggetjes op de markt komen: in 't midden ziet gij de Ossenmarkt, links de Varkensmarkt, rechts een rij groote stallen, en dáár vooraan staat de „herberch," omringd van eenig geboomte, en met een „pryeeltje" ter zijde.

In dat priëeltje zat op Donderdag, den 26sten Augustus 1638, een achttienjarig matroos, Jan Jochemsz., die voor een paar dagen van eene Oostindische reis was thuis gekomen, vroolijk en welgemoed, „met sijn vader en suster en eenich ander volck te drincken."

Den vader kennen wij reeds; 't was de oude Jochem Jansz. van Kortenhoef, die met zijne dochter naar Amsterdam gekomen was, om Jan welkom in 't vaderland te heeten, en toen niet kon vermoeden, wat treurige welkomst hem hier te wachten stond. Want niet lang had het gezelschap vroolijk bijeengezeten, als hun genoegen op een zeer noodlottige wijze verstoord werd.

Een halfdronken kerel, „met een blauwe schortveldoeck voor," naderde 't priëeltje, en poogde zich, onder 't uiten van eenige ruwe woorden, bij hen te voegen. Jan

verzocht hem heen te gaan, en hun genoegen niet te storen, waarop de onbekende hevig begon uit te varen, te schelden en te dreigen.

„Vriendt," sprak Jan daarop, zijn gramschap bedwingende, beter dan men 't van een achttienjarig Oostinjevaarder zou hebben verwacht, — „vriendt! gaet van hier, uw gelach en gaet hier niet!"

„Wat!" schreeuwde de kerel, „jij kale Oostinjevaarder! wat verbeeld jij je? — al heb je nou duiten op zak, als 't geld op is, mot je toch 't zeegat weer uit!"

„Dat gaat jou niet aan," — zei Jan — „ik raad je, ga heen, en maak hier geen moeite."

„Ik zal jou leeren, kale pikbroek!" bulderde de vreemde vent en trok zijn mes. — „Kom nou hier, als je hart in 't lijf hebt!"

Het gezicht van het mes joeg vader en zuster een schrik op 't lijf, en op hun geroep kwam de waard te voorschijn. Met de eene hand greep hij den kerel in den nek, en meende met de andere hem 't mes uit de vuist te wringen; maar de blauwe was hem te sterk en te vlug af. Met een forschen ruk draaide hij zich los, en greep tegelijk den waard zóó om 't lijf, dat hij hem achterover tegen eene leuning wierp, hem met de vuist een paar slagen tegen 't voorhoofd gaf en daarop zijn mes in de hoogte zwaaide.

„O God!" riep de zuster, „hij vermoordt den waard!"

Op dit gezicht begon Jan het bloed te koken. Zonder te berekenen, wat hij deed, greep hij een steen, die daar op den grond lag, en wierp dien met zulk een kracht tegen den kop van den geweldenaar, dat deze op 'tzelfde oogenblik ter aarde zeeg en — dood lag.

Daar stond onze arme zeeman, als van den bliksem getroffen! Al mocht hij nu duizendmaal zijne onbezonnenheid verwenschen en zich in radeloozen angst voor borst en voorhoofd slaan; al mochten vader en zuster

kermen en gillen; — 't gedane was niet ongedaan te maken. Van alle kanten stroomde 't volk te hoop. 't Gerucht van 't gebeurde ging als een loopend vuur rond, en werd, vooral omdat het een matroos was, die 't gedaan had, met onbarmhartige vindingrijkheid, telkens met nieuwe leugens omkleed, van mond tot mond vergroot en verzwaard.

Een halfuur later was de Breestraat zwart van menschen, en de „Duvelshoek" in opschudding, want er werd een moordenaar door schoutendienders overgebracht.

Den volgenden dag werd Jan Jochemsz. in 't verhoor genomen door Mijnheer den Schout, in tegenwoordigheid van twee Schepenen. Hij ontkende de daad niet, maar wel, dat hij het voornemen zou hebben gehad den verslagene van het leven te berooven, en verklaarde, dat hij, buiten 't werpen met den steen, „alsoo hem sijn bloet warm wierdt," den man „handt nog vinger aengeraeckt" had [1]).

Naar de wijze van rechtspleging dier dagen stond het aan Mijne Heeren van den Gerechte om, alvorens eene sententie over den beschuldigde uit te spreken, hem op de pijnbank te brengen, ten einde door dit middel erkentenis te erlangen ten aanzien van wedersprokene of niet genoeg bewezene punten van beschuldiging. 't Zou echter nog wel eenige dagen duren, eer tot dit „scherper examen" werd overgegaan, want de „blijde inkomste der allerdoorluchtigste koninginne Maria de Medicis" was op handen, en de Regeering van Amsterdam had „goet gevonden dat men hare Majesteyt, hier comende, met de gantsche schutterie in wapenen, vertooningen ende anders, de hoogste eere, in soodanige gelegentheyt betamelijck, sal bewijsen."

Op Woensdag, den 1sten September, deed de Koningin haren plechtigen intocht, en de Heeren hadden toen zóó-

[1]) Men leest zijne confessie in het Confessiën-boek dezer Stad, beginnende 19 Juni 1637 en eindigende 1 Juni 1639, folio 230 vº.

veel te doen, dat de zaak van den armen Jan Jochemsz. tot na 't vertrek van Hare Majesteit moest blijven rusten.

III.

De Vrijdagmorgen was nauwelijks aangebroken, toen een boerenwagen, met twee paarden bespannen, en waarop drie mannen hadden plaats genomen, het dorp Kortenhoef uitreed. 't Zijn onze beide bekenden met den school-

meester. Kees Geurtzen zit op de voorste bank en houdt de leisels. Van die twee achter hem herkent ge Jochem aan zijn bedrukte houding, terwijl de schoolmeester een stuk papier in de hand heeft, waarop hij den voorgaanden avond — na rijp en breed overleg en niet weinig zwarigheden — de Fransche oratie geschreven heeft, die hij voor de Koningin denkt te houden.

't Zal er een Fransch naar geweest zijn, denkt ge wellicht? Niet zoo slecht als gij schijnt te meenen; want de kennis van vreemde talen, en vooral van de Fransche,

was hier te lande in de 17e eeuw, en ook later nog, vrij wat algemeener dan in de laatste helft der voorgaande. 't Was toen niets bijzonders, dat een dorpsschoolmeester Fransch sprak, en 't is zelfs gebeurd, dat een schoolmeester van een Nederlandsch dorp als hoogleeraar naar Parijs werd beroepen, — maar dit is onze meester van Kortenhoef toch niet geweest [1]). De man was bescheiden genoeg, om niet al te veel op zijn geheugen of gelukkige ingeving te vertrouwen, en wilde, op den wagen zittende, zijn stuk nog eens lezen en herlezen, om te vaster in zijne woorden te zijn. Jammer maar, dat hij er zoo spoedig mee moest eindigen, want het geweldig hotsen en stooten op den hobbeligen weg bracht hem in zulk eene slingerende beweging, dat hij geen letter meer zien kon. De wegen waren in de 17e eeuw nog niet wat zij tegenwoordig zijn; vooral was een ritje op een boerenwagen al bijzonder pleizierig, en men moest er wel aan gewoon zijn, om niet tusschenbeiden eens van boven neer te tuimelen. De zon stond dan ook al vrij hoog, eer onze drie reisgezellen over Nichtevecht en Abkou te Ouderkerk aankwamen. Van hier af ging het langs den Amsteldijk en een uur later de Regulierspoort in.

Paarden en wagen werden aan den Binnen-Amstel op stal gebracht, en na eene kleine verkwikking, die zij na zulk een rit wel noodig hadden, stapten de vrienden naar 't Prinsenhof.

Dáár was alles in beweging, alles in vollen glans en luister. Er zouden dezen dag allerprachtigste feestver-

[1]) 't Was Jan Verschuir, schoolmeester te Loppersum. Zie Collot d'Escury, *Hollands Roem*, VI D. bl. 119.

tooningen op het Rokin plaats hebben, en het oogenblik naderde reeds, dat Schout, Burgemeesteren, Raden, Schepenen, Admiraliteitsheeren en eenige van de aanzienlijkste burgers, in eene vloot van rijk getooide sloepen, behangen met fluweel en goud, Hare Majesteit zouden komen afhalen, om haar naar den tempel der kunst te geleiden, die op een eiland in 't Rokin was opgericht.

De prachtige ruiters, die als eerewacht de Koningin hadden ingehaald, — allen jonge Amsterdammers van de aanzienlijkste huizen, — stonden op den burgwal geschaard. 't Was een lust ze aan te zien, die fiere jeugdige „Aemstelheeren," zonen en neven van burgemeesters en andere regeeringsleden, en waarvan velen eenmaal zelf in Burgemeesterskamer of Raadzaal eene waardige plaats zouden bekleeden. 't Was een lust ze aan te zien, die „Ruiterij der Stad Amsterdam," in „prachtig gewaad, stijf van goud, met pluimen en strikken van allerhande kleur." „Zij hadden," zegt professor van Baerle, die ze met eigen oogen aanschouwd heeft, „verscheiden fatsoen en kleur van kleederen aan. Dees in felp, die in fluweel, een ander in satijn, een ander in zijde-grofgrein, een ander in kamelot, geborduurd, gekoord en geboord, elk om het fraaist en cierlijkst. Hun wapens waren degens en pistolen. En er was zulk een vaag [1]) en wakkerheid, zulk een groothartigheid en edelmoedigheid in die bloeiende en groeiende jeugd, dat, indien eens Hannibal, en niet Maria, voor de poorten ware geweest, zij met diezelfde wapenen hem van stadswallen gedreven, en met datzelfde gewaad, tot voorstand van godsdienst

[1]) Vaag = kracht, bloei.

en vrijheid, gevochten zouden hebben [1])." — En hun paarden! De Professor schijnt nooit wakkerder rossen gezien te hebben. „Het waren uitgelezen paarden, klein en verheven van kop, met wakkere en glinsterende oogen; kort van ooren, dun van hals bij den kop, breed van borst, wel gedrongen, breed en ruig van voeten. Men zag uit het wenden ter wederzijden, dat ze wel ter hand; uit den draf, dat ze braaf en wel afgericht; aan het mennen, dat ze wel naar den toom luisterden en zacht van mond waren. Als zij geluid van trommelen of trompetten hoorden, stonden ze niet stil: zij beten op hun gebit en schuimbekten, staken de ooren op, en schrabden op de aarde met hun voeten."

[1]) Een prachtige volzin! Daar is klank in, en daar hield Barlaeus van. Gij zult echter vragen, lezer! hoe Hannibal hier te pas komt, maar gij moet weten, dat Barlaeus geen bladzijde schrijven kon, zonder die te stoffeeren met de helden en wijzen van Griekenland en Rome en al de goden van den Olympus. Om echter wel te begrijpen, waarom hij hier juist Hannibal noemt, moeten wij zijn boek opslaan, en iets meer lezen, dan ik boven noodig had aan te halen.

't Schijnt, dat sommigen gespot hadden met den opschik van die jongelui te paard en hen saletjonkers of theaterhelden noemden, die hun degens en pistolen wel thuis konden laten; en hierop stak Barlaeus af: „Ik acht het zeggen niet van eenigen, die mij het woord van Hannibal voorwerpen, dat een kloek en dapper soldaat beter is dan een pronker; ware hier, in plaats van Maria, Hannibal zelf voor de poort geweest, hij had 't ondervonden, hoe die jongelui met diezelfde wapens en in datzelfde gewaad hem op de vlucht gejaagd zouden hebben!" En daarop haalde hij er nog Plato, Tullius, Cesar en Vegetius bij, om 't nader te bevestigen. Natuurlijk stonden toen de spotters beschaamd, en twijfelde niemand of 't zou wel wezenlijk zoo gebeurd zijn!

Aan 't hoofd van „deze brave ruiterij" stond „d'advokaat Kornelis van Davelaer, Heer van Petten," als „president en leider van deze bende," die even welsprekend als dapper was, zoodat zijn sierlijke oratiën in 't Fransch de Koningin (als zij zelf zei) niet weinig genoegen gaven.

Hij reed op 't oogenblik stapvoets tusschen twee ruiters, die voor deze gelegenheid als zijne adjudanten fungeerden. Die ter rechterhand droeg een wambuis van hemelsblauw satijn met zilver bezaaid, terwijl een bos van witte pluimen boven zijn hoofd wapperde; — de hand, anders gewoon de Latijnsche lier te tokkelen, voerde thans het Damasceensche staal met een fierheid of 't haar dagelijksch werk waar'. 't Was Joan Six, die, schoon pas twintig jaren, zoowel door zijne Latijnsche als Nederduitsche poëzie, zich reeds eenigen roem verworven had.

De ruiter ter linkerhand, gedost in purper fluweel met goud geborduurd, en met drie prachtige struisvederen, een roode tusschen twee gele, op den hoed, was de zeventienjarige Bicker, een kloek en rijzig jongeling, wien men gerust een paar jaren meer zou gegeven hebben.

Geen wonder, dat onze drie Kortenhoevers, toen ze voor 't Prinsenhof verschenen, daar een vrij kluchtige vertooning maakten. Zij keken, of ze uit de lucht waren komen vallen, terwijl een algemeen gelach om den mond der jonge ruiters speelde. De smid echter verloor zijne tegenwoordigheid van geest niet, maar stapte moedig op den Heer van Petten aan, dien hij lichtelijk als den aanvoerder herkend had, en sprak, met den hoed in de hand eene boersche buiging makende:

„Sinjeur! wij zijn in de stad gekomen, om de Koningin eens te mogen spreken; zou daartoe geen gelegenheid zijn?"

„Vrienden!" antwoordde de Kommandant, zooveel mogelijk zijn ernst bewarende, „de Koningin verleent

heden geen audientie; „en" — zachter, zich naar Joan Six buigende: „ten minste niet aan drie boeren."

Six plooide de lippen tot een geestig lachje; en ik geloof, dat hij zich gereed maakte, om met een paar sierlijke hexameters te antwoorden, toen Bicker hem voorkwam met te zeggen:

„Mijnheere van Petten! 't zou misschien Hare Majesteit niet onvermakelijk zijn, zich eenige oogenblikken met deze huislieden, die, naar 't schijnt, uit de Venen komen, te onderhouden. Vergunt ge mij, in 't Hof te treden, en ze den Heere van Brederode aan te dienen?"

„Wel, Mejonker van Swieten!" sprak Davelaer lachende, „daar ge deze vreemde gasten zoo heuschelijk in bescherming neemt, — ga vrij ten Hove, en tracht hun den toegang tot hare Majesteit te verschaffen."

Bicker sprong van 't paard, en stapte 't Prinsenhof binnen. Joan Wolfert van Brederode, die als edelman bij de koningin dienst deed, vond het geval even interessant, en begaf zich werkelijk tot Hare Majesteit, om audientie voor drie Hollandsche boeren te vragen. En de vorstin scheen juist van dezelfde meening als de beide heeren te zijn, want na een oogenblik stilzwijgens, zweefde er een glimlachje om hare lippen, en zeide zij, blijkbaar in eene vroolijke stemming: „Laat die mannen terstond hier komen."

't Zou hier de plaats zijn, u het voorkomen en de kleeding der Koningin te teekenen, doch het zou verloren moeite wezen, omdat ge haar zelf kunt zien, als van aangezicht tot aangezicht, en, wat toevallig is, juist weder in 'tzelfde gebouw, waar zij destijds haar verblijf hield. Op het tegenwoordig stadhuis, dat toen het Prinsenhof was, hangt in het vertrek vóór de kamer van Burgemeester en Wethouders de schilderij van Gerard Honthorst, waarop Maria de Medicis te voeten uit is voorgesteld.

Evenmin zal 't noodig wezen, terwijl de drie dorpelingen door heer Joan Wolfert in het vertrek van Hare Majesteit worden binnengeleid, hun houding vol angstige verlegenheid te schetsen, daar ieder zich die beter zal kunnen verbeelden. Met een genadig knikje wenkte Maria de mannen nader te treden. De oude Jochem was zijne

aandoening niet meer meester; hij zonk snikkend voor de Koningin op de knieën. De smid bleef op eerbiedigen afstand onbewegelijk; — al was hem, placht hij naderhand te zeggen, een engel uit den hemel verschenen, hij had niet meer ontroerd kunnen zijn, dan op het oogenblik, toen hij zich tegenover eene koningin bevond.

En de schoolmeester? Hij kweet zich mannelijk van de taak, die hij vrijwillig op zich genomen had. Op boerschen toon, maar met een ongekunsteldheid, die treft en inneemt, — eerbiedig, maar met eene vrijmoedigheid, die menigeen hem had kunnen benijden, droeg hij zijne aanspraak voor, in een Fransch, zuiver genoeg om door de Koningin verstaan te worden; zoodat zij, na nog een paar vragen tot den meester gericht te hebben, die door hem vaardig en niet zonder gevatheid beantwoord werden, kon verklaren, alles zeer wel te hebben begrepen. En met de belofte, dat zij ten eerste, nog heden wel-

licht, ter gunste van den gevangene bij Mijne Heeren van den Gerechte zou tusschenbeide treden, liet zij de drie Kortenhoevers weder vertrekken.

Wij wagen 't niet te beslissen, waaraan deze gunstige stemming van Maria wel 't meeste te danken was, — óf aan des schoolmeesters welsprekendheid, óf aan den indruk van Jochems vadersmart; — mogelijk aan geen van beide, maar veel meer aan een zeker gevoel van ijdelheid bij haar zelve, licht verklaarbaar uit haar karakter, — een zucht om invloed uit te oefenen. Zeker was 't haar lief, eene geschikte aanleiding verkregen te hebben, om in deze stad, waar men haar zoo ruimschoots de gelegenheid schonk, om zich als eene koningin te *vertoonen*, ook eens de gelegenheid waar te nemen om als eene koningin te *handelen*.

Toen de dorpelingen het Prinsenhof weer uitkwamen, wekten zij al veel meer belangstelling bij de ruiters, die honderd gissingen maakten, wat toch wel die boeren aan de Koningin te zeggen konden hebben. Doch dit bleef een geheim. Jochem en de schoolmeester stapten rechtdoor, maar de smid wendde zich weder tot Davelaer en zei:

„Nu sinjeur! ik dank je wel hartelijk voor je gunst en goedheid; en (zich tot Bicker wendende) jou vooral, brave jonker! Als je ooit eens te Kortenhoef mocht willen komen, vraag dan maar naar Kees Geurtzen den smid; ik ben tot je dienst, zoo lang ik leef."

't Was waarlijk de deftige eerewacht niet kwalijk te nemen, dat zich andermaal een vroolijke lach van haar meester maakte, terwijl de drie boeren zich in de richting der Agnietenstraat verwijderden.

Weinige minuten later was de gansche Voorburgwal met prachtige sloepen opgevuld, die Hare Majesteit naar de feesten zouden geleiden.

IV.

De feesten op 't Rokin zal ik hier niet beschrijven; ik heb 't elders gedaan [1]). Toen alle vertooningen waren afgeloopen, roeide men in den namiddag naar 't IJ, terwijl ontelbare jachten en speelschuiten de Koningin volgden. 't Ging rechtuit naar de Oostindische werf, om een groot schip te zien afloopen, waarna zij door Burgemeesteren werd „gebeden, dat ze het schip, 't welk op een verre reis ging, zou gelieven eenen naam te geven." Zij noemde het schip *Maria de Medicis*, en wenschte het tevens met een bevallige wending: „behoude reis". — Hoogelijk werd Hare Majesteit hiervoor door de Heeren bedankt; en nu — terwijl de geheele Regeering van Amsterdam in een halven kring om haar geschaard stond, sprak zij:

„Mijne Heeren! ik heb dus gewillig voldaan aan 't geen ge mij hebt verzocht. Vergunt mij thans u wederkeerig een verzoek te doen, en weest even gewillig in het toestaan." En zij vroeg gratie voor Jan Jochemsz.

Daarop waren de Heeren niet bedacht geweest, en daarover hadden zij niet gedelibereerd. Evenwel, er moest een antwoord gegeven worden, en burgemeester Oetgens van Waveren vatte het woord op. Hij bedankte Hare Majesteit in de vleiendste bewoordingen: — het was den

[1]) Zie de *Wandeling in Amsterdam in het midden der 17e eeuw.*

Heeren van Amsterdam een onbeschrijfelijke eer, dat de Koninklijke Majesteit zich zelfs had willen nederbuigen, om hun een verzoek voor te dragen; — nochtans het was eene zaak van groote importantie, rakende de justitie en politie dezer stede, voor welker handhaving tot bewaring der goede orde Mijne Heeren van den Gerechte altijd de hoogste zorg hadden gedragen gelijk dan ook deze stad deswege door de gansche wereld beroemd was; echter, wegens de hooge gunst en zonderlinge genegenheid, welke Hare Majesteit deze stad steeds bewezen had en nog bewees, zouden Mijne Heeren van den Gerechte gaarne de hooge recommandatie van Hare Majesteit in gunstige consideratie willen nemen, en, zoo spoedig als het gewicht der zaak toeliet, daarop besluiten.

De Koningin zweeg, en het overige van den avondstond werd doorgebracht met een tochtje langs het IJ tot aan 't Blauwhoofd, onder het losbranden van al de „kortouwen en metaele stucken," waarna Burgemeesteren haar door de Prinsengracht weder stadwaarts en tot in haar Hof geleidden.

De Amsterdamsche Heeren waren niet ongenegen, om aan 't verzoek der Koningin gehoor te geven, vooral omdat de manslag zonder opzet was begaan, maar zij begeerden niet, dat Maria de Medicis hier meer zou doen, dan eene koningin *vertoonen*, en zij moest weten, dat de Hollandsche republikeinen naijverig waren op hun souverein gezag.

Daags daarna, eer Maria uitreed, om eenige winkels te bezoeken, ontving zij bericht, dat de Heeren wel hadden willen besluiten aan haar verzoek te voldoen, en na 't vertrek van Hare Majesteit den gevangene zouden ontslaan; waarvoor de Koningin beleefdelijk doch koeltjes haren dank betuigde. 't Scheen haar in dezen vorm maar half te behagen.

Haar vertrek had plaats op Zondagmorgen te negen uren, niet zonder nog eenige plechtige oratiën tot af-

scheid, doch waarin geen zinspeling meer gemaakt werd op „de hooge recommandatie."

En den volgenden dag werd de arme Jan Jochemsz. verblijd met de aankondiging zijner vrijheid. Men vindt het in het Confessiën-boek ter zijde van zijne confessie met deze woorden aangeteekend:

„De nevensgenoemde Jan Jochemsz. is op de *hooge recommandatie* van hare majesteyt de Coninginne-moeder van Vranckrijk, ten tijde van hare majesteyts blijde incomste alhier, en geconsidereert deselve Jan Jochemsz. geen meninge heeft gehadt, den persoon, in zijne confes-

sie genoemt, om 't leven te brengen, als hebbende van verre een steen geworpen, VI September uyt de hechtenisse ontslagen en op zijne vrije voeten gestelt."

Toen reed nog eenmaal dezelfde boerenwagen met de drie mannen van Kortenhoef naar Amsterdam, en ze keerden met hun vieren terug; en het nederige veendorp vierde dien dag de napret der blijde inkomste van Maria de Medicis.

EEN ANGSTVOLLE NACHT.

I.

„Tijs, denk om den stal buiten!" —

„Ja, baas!" —

„Sakkerlijsjes! waar issie nou weer? Dat jabaast maar, en loopt en vliegt bij alle standjes, en denkt nergens meer om! — Hei, Tijs! hier, magere lummel! laat kijken waar je bent!" —

„Hier bin ik, baas!" —

„Zoo? ben je daar, nuchter kalf? waar heb je nou weer gezeten? ik heb je in geen drie uur gezien!" —

„Ik bin na de Kalverstraat geweest, baas!"

„Naar de Kalverstraat? hier en gunter! wat is dat voor een foef? wat had jij daar te doen?" —

„O, baas, het waster zoo'n jool! De kijeren grijnden, de wijven gilden, de mannen sloten de loiken dicht, de hiele Duvelshoek was op de bien!" —

„Heere! Heere! wat'n tijen beleven we!" — zuchtte de vrouw van den baas, die aan de tafel zat, met een ijzeren stormhoed op haar schoot en een bundel watten in de hand.

„Alle harten naar je eigen, moeder!" hervatte de baas, — „maar hou jij je nou stil; ik wil weten wat er aan de hand was. Zeg op, Tijs! waarom sloten ze de luiken? werd er geplunderd?" —

„Dat mienden ze, baas! maar ze waren allemaal beteuterd! je hadt het motte zien, — honderdduzend menschen op de straat, en an alle steege liepe ze oit, en je gong plat in 't gedrang. En ze riepe dat de stad ingenome was, en de soldate d'r ankwamme, en dat Sommelsdijk order had gegeven om te plundere, — je leve zoo niet; en in de hiele Kalverstraat slote ze de hoize dicht met de bouten op de loiken en de grendels op de deur." —

„En kwamen dan de schutters er niet bij?" —

„Dat weet ik niet, baas! je kon van al het volk de menschen niet zien!" —

„Maar zeg op dan, uilskuiken! wat er te doen was?" —

„Och, baas! de mensche waren erg geskrokke, maar 't was niks. Weet je wat? De tienstoivershachies hadden op 't Regulierspad een kerel te pakke gekrege; — ze zeie, dat 'et een pasie van graaf Willem was, die 'm verkleed had, en wou komme spionneere. Maar dat hoefde niet, hoor! ze hebben'm netjes bij de lurve gepakt en ingerukt, heb ik jou daar! — en toemaar met 'm na de boeie. — O bloed! je hadt dat geroesemoes motte zien, toen de vent de Regulierspoort binnekwam, — van alle kante kwamme ze angiere, — van de Walle, oit de Houttoine [1]), oit de Duvelshoek, oit de Vijzelsbuurt en van de Schapemart; — en ze skreeuwden of ze bezete ware: Noranje bovee! — en de Kalverstraters dochte dat het hiele leger der ankwam, en ze ware zoo verbouwereerd, dat ze alles potdicht slote [2]). — O, baas! ik heb zoo motte lache!" —

„Lach jij, magere schelm! als de heele stad in angst zit?" —

„Zou ik niet, baas? je heit nooit van zooveul relletjes gehoord as teugeswoordig! En kan ik 't helpe, dat ze in de Kalverstraat zoo gek binne van één spion voor een hiel leger an te zien. Hoor, baas! ik zeg maar, dat zou op den Harelemmerdijk niet gebeurd weze." —

„Dat zeg je goed, jongen! Ze moeten hier niet komen daar zouden wij, schutters, bij wezen; — onze wijk is een goede wijk, en ze hebben overal respekt voor 't vendel van Vlooswijk." —

„Ja, baas! en ze zeggen ook, dat jij al lang kurperaal had motte weze." —

„Dat moest ik ook! maar dat raakt jou niet! Ik zeg jou maar, dat je niet meer loopt kuieren, maar bij huis blijft en om den stal denkt, hoor je? En je gaat zoometeen, als de poort opengaat, dadelijk naar buiten, en kijkt naar den bles, en voelt of de halster wel goed vast aan de krib gebonden is, en sluit den stal sekuur, hoor je! Ik trek zoo straks op de wacht, en dus zorg jij er voor." —

„Ik zel 't sekuur doen, baas!" —

[1]) De Doodkistemakersgracht.
[2]) *Amsterdams Journaal*, 1650.

Maar ja wel! Pas is Tijs de trap af en de deur uit, of daar komt Hein de staljongen naar hem toe vliegen, en grijpt hem bij den arm.

„Ga mee, Tijs! na de Boitekant, — daar bakelaaie de Friesche skippers met de Wilde Iere!" [1]).

En Tijs vergeet stal en baas en bles, en rent met Hein den dijk op.

Nooit waren de Amsterdammers in zoo'n woelige warring geweest als in dat vijftal dagen van Zaterdag den 30n Juli tot Woensdag den 3n Augustus 1650.

't Was Dinsdag, toen 't gesprek, dat wij afluisterden, werd gevoerd op de achterkamer boven een sleepersstal op 't Haarlemmerplein, — het huisvertrek van Kees Kaak, alias „de lange Haarlemmer sleeper", — want de man was sleeper van 't Haarlemmerveer, en bovendien reed, of liever, als men toen zei, voer hij ook, zoowel met open vrachtwagens als met koets- of bakwagens, op Haarlem, Beverwijk en Alkmaar. Hij had het anders druk genoeg, en wel voor zes knechts werk, maar nu niets te doen. Daarom had hij vijf van de zes maar laten dienst nemen bij de Waardgelders of Tienstuiversmannen, om de daghuur uit te winnen, en alleen den mageren Tijs en Hein den jongen op den stal gehouden, — of althans willen, maar niet kunnen houden, want Tijs en Hein hadden, als zoo menigeen in die dagen, den kolder in den kop, en vlogen rechts en links, om overal bij te wezen.

't Vertrek, waar wij Kees vinden, is een kleine vier-

[1]) De *Wilde Ieren* waren de burgers van Rapenburg en Marken.

kante kamer met een rooden steenen vloer, die met een hooggeel geschilderd zeildoek met blauwe randen bedekt is. Bij den haard zit hij zijn borstharnas blank te poetsen; in den hoek staat zijn musket al gereed en het forket en zijn degen er nevens; zijn bandelier met de afhangende kruitmaatjes, kogelzakje en lont hangt over een stoel. Voor 't venster zit, aan een wit geschuurde klaptafel met gedraaide pooten, vrouw Kaaks [1]), die ijverig bezig is, om haars mans stormhoed van binnen met een zacht bekleedsel te voorzien.

[1]) Tegenwoordig zou men zeggen: „vrouw Kaak;" maar oudtijds voerden vrouwen en dochters den geslachtsnaam van man of vader in den tweeden naamval. „Vrouw Kaaks" beteekende: de vrouw van Kaak; „Kenauw Simon Hasselaers" beteekende: Kenauw (de dochter) van Simon Hasselaer. Zoo schreef Hooft in een brief van 20 Juni 1629; „ter begraffenis van mijn nichjen Hasselaers," en op bl. 333 van het I D. der uitg. van Leendertz leest gij: „'t neghende verjaeren des bruiloftsdaghs van joffr. Tesselscha Visschers," waar 't beide vaderlijke geslachtsnamen zijn; maar op bl. 231 der genoemde uitgave: „Christina van Erp Hoofden" en „Geertruid van Erp Hasselaers," waar 't de geslachts-

„Dat 's j'n 'n leventje tegenwoordig!" mompelt Kees weer, terwijl hij zijn best zit te wrijven. „Niet te werken, niet te verdienen, en de heele stad op stelten! Zoek ik naar den jongen, die is met Soeteman de hort op en laat zich in de Wetering plompen; — vraag ik naar den knecht, die loopt roesemoesen in de Kalverstraat. Alle harten naar je eigen, moeder! maar ik wou, dat de Heeren gauw een eind aan die malligheid maakten." —

„Kijk, man!" zegt vrouw Kaaks, terwijl ze den stormhoed op haar hand in de hoogte houdt, „dat hoedje zal je nou zoo zacht en makkelijk zitten of 't je ouwe slaapmuts was; ik heb er een wollen voering ingenaaid en die van binnen met watten gevuld." —

„'k Mag 't lijden," hervat Kees, „maar, alle harten naar je eigen, — schuttertje spelen is niemendal, en dat ze Van de Wouwer eer korporaal hebben gemaakt dan mij, kan me ook niet schelen; maar dat de sleeperij stilstaat, dat is erg. 't Is doodstroom op 't veer; als schuit noch wagen vaart, verdient de baas geen duit, maar zijn paarden moeten toch de haver hebben, en zijn wijf..."

„Heeremetijt! wou je die ook op haver trakteeren? Neen, Kees! ik zal straks de nieuwe ham eens aansnijden, en jou ook een lekker stukje op de wacht laten brengen. Maar kom, pas nou je ijzeren pot eens op, — hij zal je nou niet meer drukken; — wat zeg je, hè?" —

---

namen der mannen zijn, die de vrouwen in den tweeden naamval voeren. En toen ik onlangs de pui- en kerkboeken van 1608 doorbladerde, waarin de huwelijken zijn aangeteekend, vond ik ook de familienamen der bruiden steeds in den tweeden naamval.

„Goed, wijf! maar help me nou dat ander tuig ook maar eens om 't lijf hangen. 't Is een plaag tegenwoordig met dat harnas en volle geweer. Vroeger waakten we maar „met een sijdgeweer en een barresaentje," en nou.... ja, kom hier, gesp me dien riem eens vast, maar haal hem niet te strak aan, dat ik geen adem kan krijgen." —

„Denk jij maar, Kees! een kort liedje is gauw gezongen; ik hoor van de koomenijsvrouw op den hoek, dat er een praatje door de stad loopt, dat ze morgen vrede zullen sluiten." —

„Alle harten naar je eigen, maar ik zou dat dikke wijf kunnen zoenen, als ze de waarheid zeit." —

„Dat kan je wel laten, hoor! — maar kom hier! laat ik je dien bandelier met al die kokertjes en riempjes over 't hoofd gooien. Zie zoo, recht zit 'ie. Nou je snaphaan maar onder den arm, en klaar is Kees." —

En na eerst nog gauw, staandeweg, een stuk met ham gebruikt te hebben, stapt de gewapende sleeper moedig zijn deur uit, en vrouw Kaaks kijkt hem met welgevallen na, en meent, dat het vendel van Vlooswijk wel trotsch mag wezen op zoo'n knappen en langen schutter als haar man is.

II.

Ieder kent de historie van 1650. Hevige geschillen over 't geen wij tegenwoordig de begrooting van 't Departement van Oorlog zouden noemen! Doch dit was slechts de buitenkant. De binnenkant was: strijd der stedelijke aristocratie tegen 't gezag des stadhouders; want deze

aristocratie achtte, na 't sluiten van den Munsterschen vrede, het tijdstip geboren, om hare oppermacht te vestigen, en in dien strijd voerden de Amsterdamsche Heeren den boventoon. En daarom liep dan ook dit geschil over ruiters en soldaten uit op een poging van den Prins om Amsterdam door ruiters en soldaten te laten overrompelen.

Er is van deze katastrofe in dien tijd vrij wat ophef gemaakt, waarover wij thans met een glimlach de schouders ophalen. Ja, gelijk die van de beroemdste volken der oudheid, zoo levert ook onze geschiedenis de bewijzen, dat dezelfde natie, die tot bewondering dwingt, waar ze zich in de volle kracht van heroïeke grootheid vertoont, klein en dwaas is, waar zij zich in binnenlandsche twisten door driften en partijzucht vervoeren laat.

't Was van de Amsterdamsche Heeren een dwaasheid, om zulk een gering verschil, als waartoe de legerkwestie eindelijk herleid was, de halsstarrigheid tot het uiterste te drijven, om daarna gedwongen toe te geven, en zij hadden 't aan zich zelven te wijten, dat men hun „onberaden kriegelheid" verweet. En 't was van den Prins een onzinnige roekeloosheid een staatsgreep te wagen, die, 't zij hij gelukte of mislukte, hem altijd in verlegenheid moest brengen; en hij had het evenzeer aan zich zelven te wijten, dat men hem bij Rehabeam vergeleek [1].

't Was van de Amsterdamsche Heeren een dwaasheid, te meenen, dat die legerkwestie de geschikte vorm was, om de vraag tot beslissing te brengen, of Holland over de Republiek en Amsterdam over Holland heerschen zou.

[1]) *Vondels Werken*, VI Deel bl. 63.

En geen minder dwaasheid was 't van den Prins, te meenen, dat militair geweld het geschiktste middel was, om de Amsterdamsche aristocratie den kop in te drukken.

Maar 't was van den jeugdigen stadhouder erger nog dan een dwaasheid, — 't was ook een ondankbaarheid. Niet langer dan drie maanden was 't geleden, dat hij, die mild van aard was, en bovendien de hofhouding van den verdreven Engelschen koning Karel II in den Haag geruimen tijd tot zijn last had gehad, zich in geldverlegenheid bevond, en niet minder dan twee millioen noodig had. Die konden zijne vrienden hem niet bezorgen, — geen Sommelsdijk, geen Aertsbergen, geen Musch, — en de Heeren Staten ook niet, hoe hoogmogend zij geacht wilden zijn. Waar geld noodig was, keek elk naar Amsterdam. Ook de Prins had toen eens aangeklopt en was spoedig geholpen; maar men had toen niet kunnen vermoeden, dat een Prins van Oranje zijn erkentelijkheid in zulk een vorm betoonen zou. En Zijne Hoogheid had het aan zich zelven te wijten, als spotvogels zeiden, dat zijn aanslag op de Wisselbank gemunt was, om in 't vervolg zich de moeite van vragen te besparen: ja, velen meenden dit in ernst, waarom dan ook Vondel de nieuwe blokhuizen „Beschutters van de Banck" noemde [1]).

Gelukkig echter is in die historie van 1650 ten minste één punt, waarover we ons verheugen mogen, en dit is, dat ze geen druppel bloed gekost heeft, en men voorzichtig genoeg geweest is, 't maar met een spiegelgevecht af te doen.

[1]) *Vondels Werken*, VI Deel bl. 63.

De man, wien de Amsterdammers de meeste schuld weten, was Kornelis Aerssens, heer van Sommelsdijk, — en zeker hadden zij 't niet geheel mis.

Wat had hij zich een moeite gegeven om den aanslag wel te overleggen en goed te berekenen en diep geheim te houden!

Donderdags (den 28n Juli) was hij, in den vroegen morgen, met het openen der poorten, zelf nog eens binnen Amsterdam gekomen, om de gelegenheid goed op te nemen, de Reguliersspoort (die hij door kapitein Gentillot wou laten overrompelen) nauwkeurig te bekijken, de wallen te bespieden, en zijn Neurenberger ei met de stadsklokken gelijk te zetten. Maar hij dacht toen niet, dat zooveel dienstijver hem later een beschuldiging op den hals halen en niet weinig in verlegenheid brengen zou.

Hij had dienzelfden Donderdag, op 't horloge af, den ganschen langen weg van Amsterdam tot Scherpenzeel afgereden, om Zaterdag 's morgens geen minuut te vroeg of te laat met zijne ruiters voor de poort te zijn. Maar hij had niet bedacht, dat als weer en wind veranderden en de hemel onweersbuien met storm en slagregens gaf, zijn berekening geen proef houden, en hij zeker te laat komen zou; — en juist dat gebeurde.

Sommelsdijk had zelfs op de Hilversumsche hei, waar hij vreesde in 't donker te zullen verdwalen, zich de moeite getroost, aan een armen dorpsbarbier een romannetje te vertellen van een duellist, die vluchten moest, om den man te bewegen, 's nachts een lamp voor zijn dakvenster te laten branden. Maar hij had niet bedacht, hoe licht er in 't hart van een vrouw een angstige

bezorgdheid rijzen kon, dat haar man, door 't begunstigen van de vlucht eens moordenaars wel zich zelven aan de galg kon helpen, en dat zij in dien angst zeker de pas ontstoken lamp spoedig zou uitblazen; — en juist dat gebeurde.

Toen Sommelsdijk, nat en doorwaaid, uitkeek naar zijn baken, vond hij een Egyptische duisternis, en schold op den barbier.

Toen graaf Willem te middernacht te Abkou kwam, vond hij niemand, en schold op Sommelsdijk.

Toen Sommelsdijk eindelijk kwam, vond hij geen ruiters, en schold op den ritmeester Mom.

Toen Mom en zijn ruiters reeds aan den Amstel hadden moeten zijn, zwierven ze nog als verdoolde schapen op de hei.

Toen Gentillot met zijn vijftig man uit de Utrechtsche schuit stapte, zag hij graaf Willem niet, en begreep dat het niet pluis was, en droop stilletjes weer af.

En toen eindelijk graaf Willem en Sommelsdijk te Abkou weer te paard stegen om toch nog maar den aanslag te wagen, reed juist Evert de postrijder Amsterdam binnen, om er de tijding van hunnen aantocht te brengen.

Wat rende die brave Evert Lammertsz. de Sint-Antonispoort binnen! In vliegende vaart, alsof de wilde ruiter hem op de hielen zat, stoof hij de Breestraat langs en de Hoogstraat in, over bezems en emmers heen; en vrouwen en meiden vlogen overal op zij en schreeuwden hem na: „Kerel, is dat rijden; denk dat het Sinte-Zaterdag is!" —

En toen burgemeester Bicker de tijding van Evert vernomen had, en voor zijn schrijftafel zat met de hand

aan 't voorhoofd — beraadslagende met zich zelven, omdat hij 't met geen ambtgenooten doen kon, daar de eene (Valckenier) juist den vorigen Zaterdag overleden was, en de beide anderen uit de stad waren, — kwam er een tweede bode. 't Was zijn eigen neef, de Muider Drost, Gerard Bicker, die doodsbleek binnenstoof, roepende, dat heel Gooiland vol ruiters en soldaten en hij nog juist bijtijds aan hunne handen ontkomen was.

Wel had de Burgemeester geen reden om den moed te bewonderen van zijn drostelijken neef, wien de bewaring was opgedragen van een slot, dat voor een sleutel van Amsterdam gold, maar hij had er ook geen tijd toe. Dadelijk moest de Vroedschap vergaderd en de krijgsraad bijeengeroepen, poort en hamei gesloten en elke valbrug opgehaald, de stadsklok geklept en de trom geroerd worden. De geheele stad kwam in rumoer. „Yedereen was doende met sijn werck, en wierde als met een donderslag neêrgeslagen." Alarm! Aan werken valt niet meer te denken, de stad moet verdedigd worden, maar niemand weet nog tegen wien. De drie vendelen soldaten trekken in volle rusting naar hun loopplaatsen; in elke wijk komen de schutters met hun geweer voor 't huis van den vaandrig, waar 't vaandel is uitgehangen aan de stoep. Schuitevoerders, koren-, turf-, bier- en waagdragers loopen, op 't kleppen der klok, naar den Dam, en scharen zich onder hun gildevanen voor 't stadhuis! en een mank bestje komt er langs humpelen, beladen onder bei haar armen met zooveel brooden, als ze maar kan omvatten. — „Waartoe dat, moedertje?" vraagt Jan Packebier. — „Och," zegt ze, „kind, om in de belegering voor hongersnood bewaard te zijn!"

Nooit hebben de Amsterdammers zoo'n Zaterdagmorgen beleefd. Al wat beenen reppen kan, vliegt naar de wallen, en helpt het geschut uit de kanonhuizen halen, en de schanskorven planten. Emmers en raagbollen en glazewasschers liggen onder den voet; alle vrouwen en meiden, die straks nog zoo ijverig aan 't schrobben waren, trekken nu mee voor 't kanon, en onder een vroolijk: „Vivat Oranje hoezee!" gaat het tegen de hooge wallen op. Niemand weet nog, dat het hier juist tegen Oranje te doen is; maar al hadden ze dat geweten, ze hadden het toch gezongen, want zonder Oranjeliedje geen opgewektheid bij 't volk.

Maar weldra komen ze 't te weten. Een prinsen-trompetter heeft Wilhelmus geblazen voor de Regulierspoort, en een officier van graaf Willem heeft een brief overgegeven. En nu raken de poppen eerst recht aan 't dansen. „Hoe!" roept Teunis de vettewarier in de

Oranjestraat, „is dat onze Stadhouder en Beschermer, die ons zelf met de wapenen vervolgt?" [1]) — „Neen," zegt zijn

[1]) *Amsterdams Journaal*, 1650.

buurman; „maar die 't Sijne Hoogheyd ingeblasen hebben sullen de schult dragen, — die schijnheylige schelmen, waar Sommelsdijk de argste van is!" [1])

En terwijl in de stad alle man in de weer is, om Amsterdam in staat van verdediging te brengen; terwijl gilden en bijltjes bezig zijn al de balken uit de stadsgrachten binnen te halen, en palissaden in de wallen te slaan, en verhakkingen te maken in de buitensingels, wegen en paden, en bruggen af te breken; terwijl de trom opnieuw geroerd wordt om waardgelders en matrozen aan te werven, — geniet de oude heer Dirk Wuytiers daarbuiten, uit het venster van zijn hofstede Welna, het zeldzaamste schouwspel, dat ooit een Amstelbewoner aan die stille landrivier zag: graaf Willem, gelaarsd en gespoord, staande in een halven kring van krijgsoversten, om een echt Romeinsche oratie aan te hooren uit den mond van een Amsterdamsch schepen, en als die uit is, met al zijn helden spoedig rechtsomkeert te maken.

Graaf Willem mocht wel haast maken, want de sluizen gingen reeds open, en de gravers staken de spaden reeds in den dijk, en al het land rondom de stad verkeerde in een helderen waterspiegel. En op 't IJ en de Zuiderzee werden oorlogsschepen geposteerd, en op den Amstel drijvende batterijen gelegd en gewapende sloepen aan den Omval.

Neen, nooit had Oud Rome, zelfs wanneer 't zich ten krijg rustte tegen Hannibal en Pyrrhus, zulk een tooneel

---

[1]) *Brief van Wel-hem, Recht-hert van Vrijland*, uitg. in 1650 bij Meenrecht Vredericxsz. Stavast.

van krijgshaftigen burgerzin en eensgezinden moed opgeleverd als Amsterdam op dezen Zaterdag.

Nooit ook had een jeugdig held, die in opgewondenheid en overmoed te stoute plannen had beraamd, zich erger teleurgesteld gevoeld dan prins Willem II, toen hem, in den avond van dien dag, juist terwijl hij aan tafel zat en een glas dronk op den goeden uitslag zijner onderneming, de tijding werd gebracht, dat zij mislukt was!

En nooit voelde een Hollandsch kolonel zich onpleizieriger dan Sommelsdijk, toen hij den volgenden dag op 't Huis ter Hart het noodlot, dat de ruiters had doen dwalen, en den schelmschen barbier, die zijn lamp niet had laten branden, zat te verwenschen.

De mislukte verrassing werd door een beleg vervangen. Maar toen de Prins 's Maandag-morgens naar 't Huis ter Hart reed, voerde zijn goed geluk hem een beter raadsman te gemoet, dan hij in graaf Willem en Sommelsdijk gevonden had. 't Was zijn neef, Lodewijk van Nassau-Beverweerd, een ervaren krijgsman, die te voren niets van den aanslag geweten had, maar dien thans als een dollemansstreek veroordeelde. Hij leidde den prins op de kruin van den dijk en toonde hem, hoe 't in de macht der Amsterdammers stond, hem met zijn gansche leger binnen een uur te laten verdrinken.

„*Cet horrible spectacle l'épouvanta étrangement*," zegt Wicquefort; wat trouwens ook vrij natuurlijk was. Terstond werden er onderhandelingen aangeknoopt, en daarom liep 's Dinsdags het gerucht al door de stad, dat de vrede gesloten zou worden.

III.

Waar nu de Willemspoort als een monument uit vroeger dagen te midden van den nieuwen uitleg staat, bevond zich vóór 1837 de Haarlemmerpoort, de oude, kromme Haarlemmerpoort, waarvan de echte zeventiendeeeuwsche afbeelding op een folioplaat bij den stedebeschrijver Casparus Commelin te vinden is.

Dat was een poort, die ons niemendal zou bevallen, maar waar onze voorouders, twee eeuwen lang, trotsch op zijn geweest, en die ze voor een juweeltje van stedepoortbouwkunst hielden. Want het was een poort „met bochten keerende," en zij „kromde zich met geestige zwieren;" ja de brug zelfs, die er voor lag, kromde en zwierde even geestig als de poort. Trouwens in den tijd, toen men de toegangen tot de steden zooveel mogelijk poogde te versperren, moest zulk een krom poortgewelf wel een meesterstuk heeten; en een kromme poort met een kromme brug er bij was een dubbel meesterstuk, „zoo als," zei Melchior Fokkens, „hier in de Nederlanden geen diergelijck en werd gevonden!"

Welnu, verbeeld u, dat wij ons bij die poort bevinden in den nacht tusschen Dinsdag en Woensdag.

Het vendel van Vlooswijk heeft hier de wacht. Zooeven sloeg de poortklok half-een. 't Is een zeer donkere nacht, — de lucht is zwaar betrokken, geen sterretje flikkert en de maan is nergens te vinden. Geen ander licht zien we, dan dat van een lantarentje, dat boven den gesloten doorgang opgehangen is, en 't matte schijnsel aan de beide kleine vensters der wachtkamers. Ons oog moet zich eerst eenige oogenblikken aan de donkerheid gewennen, alvorens de lijnen en bogen en kolommen van den lichtgrauwen binnengevel zich daaruit beginnen te ontwikkelen.

Vóór de poort wandelt de schildwacht bedaard heen

en weer. Buiten zijn de twee valbruggen opgehaald. Tusschen die beide bruggen, en dus op een eiland, staat een wachthuis, waarin een korporaal met een adel en een

landspassaat [1]) en een dozijn schutters de voorwacht houden; terwijl de hardsteenen hamei of buitenpoort met sluitbalken versperd is.

En hebben de manhafte schutters van Vlooswijk de poortwacht, de bolwerken rechts en links zijn met soldaten bezet. Er is dus voor de veiligheid wel gezorgd, en de belegerde stad slaapt — gerust op de wakkerheid harer bewakers; maar, wat nog meer afdoet, ieder is ter rust gegaan in de blijde verwachting, dat het morgen mogelijk de laatste dag van dat dwaze spiegelgevecht zijn zal.

Daar ter zijde klinkt ons, te midden der nachtelijke stilte, een vrij luid gesprek tegen, dat nu en dan met een schaterlach wordt afgewisseld. 't Zijn eenige schutters, die de frissche nachtlucht verkiezen boven de benauwde warmte in de volle wachtkamer, en met een levendig gesprek over de gebeurtenissen van den dag de verveling en droomerigheid, aan een nachtwacht eigen, pogen te verdrijven.

„Maar ik begrijp niet," roept de dikke bakker uit *de Vijf Garstebrooden* op den hoek der Dommersstraat, „hoe jij, Teunis! die vroeger zoo'n prinsenliefhebber was, nou zoo veranderd bent." —

„Dat zal ik je wel zeggen, Jilles Joosten!" hervat Teunis de vettewarier, „'t is omdat de Prins al zoo weinig respekt voor Amsterdamsche schutters betoont, dat hij ons voor doenieten op den dijk durft laten staan, en een

[1]) Een vendel of compagnie bestond uit vier korporaalschappen of sectiën; een korporaal was in dien tijd dus iets hooger in rang dan thans.

Adels en landspassaten waren onderofficieren.

anderen weg omrijden [1]). Zoo iets heeft zijn vader nooit gedaan, en dat heeft velen tegen hem verbitterd." —

„Hooge moed van 't jonge hart!" valt de schoolmeester uit *het Vergulde A B C* op den Haarlemmerdijk in. „Als men een Koninklijke Prinses getrouwd heeft, dan steekt men ook al licht de hand uit naar meer gezag." —

„En als men 't niet gauw genoeg naar zijn zin kan krijgen," roept Piet Roôhaan, de kastelein uit *de Bel* op den hoek van 't plein, „dan gaat het er maar met ruiters en soldaten op aan, en pleegt geweldenarij tegen 's Lands beste steden!" —

„Al zacht!" zegt Ouwe Gerrit, de zeilmaker uit *het Friesche Wapen*. „Zijne Hoogheid is nog jong en van een goed humeur; hij is niet wreed van aard, en ook daartoe niet opgebracht, maar hij is eergierig en heeft jeugdig bloed. Als het bloed van jonge helden wordt opgewekt door inblazingen van ...." [2]).

„Zeg maar: van Sommelsdijk en Aertsbergen en Kees Musch, want die meen je toch," — valt Jan Dirks, de makelaar van de Korte-prinsengracht in.

„Van Sommelsdijk," hervat de schoolmeester, „dunkt het mij niet vreemd, want hij is een erfvijand van Holland. Zijn vader [3]) is het ook geweest; die was een

[1]) Dit was den 24n Juni gebeurd. De Prins wilde spoedig vertrekken, en dus deden de burgemeesters in aller ijl de ruiterij en eenige vendels schutterij in de wapens komen, die zich schaarden op den Dam, den Nieuwendijk en den Haarlemmerdijk. Maar de Prins liet ze staan, en reed de Keizersgracht om.

[2]) *Brief van Wel-hem Recht-hert van Vrijland*, bl. 10.

[3]) De Ulysses van den *Palamedes*.

Brabander, de zoon van een woekeraar, die door zijn woekeren zooveel geld had gewonnen, dat zijn zoon, dezes vader, daarvoor kocht de Heerlijkheid van Sommelsdijk." [1])

„Als hij zoo schatrijk is," zegt Jan Dirks, „waarom heeft hij dan lestleden April den Prins niet aan een paar millioen kunnen helpen?"

„Omdat men ze liever van Amsterdam had," antwoordt Smout de kok, „en waarvoor men ons nu ook eerlijk komt bedanken." —

„Neen, Smout! ze kwamen niet om ons te bedanken, maar om nog meer te halen. Weet jij dan nog niet, wat te Arnhem de ritmeesters bij hun vertrek openlijk hebben gesnoefd? Dat zij trokken naar de Bank te Amsterdam en eens wilden gaan zien, waar de rijke kooplieden woonden." [2]) —

„Dat heb ik ook gehoord," roept Teunis, „en die vuurvreters geloofden, dat de poorten open zouden staan, en zij zoo met kousen en schoenen in de stad zouden loopen." [3]) —

„En dat ze den Prins graaf van Holland zouden gemaakt hebben." —

„En dat hij dan Amsterdam met schorpioenen kastijden zou." —

„Wat!" roept Floris uit *de Klok*, die een poëet is:

„Hij wacht' hem voor de gijp, ick vrees het zou hem leed zijn,
Hij ziet, wij t' Amsterdam ten oorlog klaar en reed zijn!"

---

[1]) [2]) [3]) Dezelfde brief, bl. 11.

„Dat kan ik niet aanhooren," valt de bakker in, en strijkt zijn knevel op. „Mijn hart is voor den Prins; zijn voorouders hebben 't land gewonnen, en 't komt hem toe. Daar heb ik ook een rijm op:

Ik leef en sterf voor 't Land, dat weet jij, buurman Teunis!
Maar wat de vader wint, zeg ik, dat voor den zeun is."

„Ja, ja!" roept Teunis lachende, „in jouw bakkerij meen je, en daarom moet je de bollen maar goed knijpen." —

„Ik stond waarachtig veel liever in de bakkerij met mijn witte slaapmuts op voor den oven, dan hier met zoo'n omgekeerden ijzeren pot op mijn kop, terwijl ik daar ginder mijn knechts alleen moet laten begaan."

„Hou je stil, baas Jilles," valt Floris in, „daar zal geen van je klanten schade door lijden, en 't brood zeker ruim zoo zwaar uitvallen, dan wanneer de meester er zelf over gaat."

Die opmerking wordt met een schaterend: ha, ha ha! begroet, en de bakker verlaat pruttelend 't gezelschap, om zijn troost in de wachtkamer te zoeken.

„Ga jij naar binnen? ik naar buiten!" zegt Glein, de timmerman uit *'t Begonnen Werck* in de Vinkenstraat, die hem in de deur voorbijschuift, en zich meteen: „pf! pf! wat is 't warm daarbinnen!" bij den hoop komt voegen. „En dan nog zooveel tuig op 't lijf! behangen als Koppe met de Schollen, zeit mijn wijf. Ik heb er net een gevoel van als de vrome David, toen hij met Sauls koperen wapentuig was opgeschikt. Maar kijk, wat staat die Lange Pier daar ginder naar de maan te zoeken?

Hei, Kees Kaak! kom hier, en praat wat met ons." —

De lange Haarlemmer sleeper geeuwt eens en komt langzaam aanstappen.

„Hoe sta jij daar zoo in je eenzaamheid te mijmeren, man? heb je muizenesten in 't hoofd?" vraagt de schoolmeester.

„Alle harten naar je eigen," zegt Kees, „maar 't is een slechte tijd."

„Ja, Kees! 't zal nou niet heel druk aan 't veer wezen, hè?" —

„Alle harten naar je eigen, zeg ik maar, en dat begrijp je wel; — 't is een dooje boel aan 't veer, en mijn paarden staan zich te vervelen op stal. Geen schuit noch wagen vaart, en niemand waagt er lijf en goed, want die kerels van Sommelsdijk draven langs den weg van Haarlem tot Slooterdijk. Maak nou de rekening maar: in geen vier dagen een duit verdiend; maar acht kostgangers op stal, die wat aankunnen alle dagen; en de knechts, die 'r daghuur met straatslijpen verdienen; en dan nog wijf en kinderen, die ook wat lusten ...."

„Hoor, Kees!" valt hem Piet Roôhaan in de rede, „je moet niet om één knol liegen; ik ben gisteren nog bij je op stal geweest, en daar staan er maar zeven: — twee zwarte, drie bruine, een bonte en een witte."

„En mijn bles daarbuiten dan op den stal bij 't veer [1])? moet die ook niet eten, hè?"

„Heb jij nog een paard daarbuiten staan, Kees? en vertrouw je dat?" vraagt Glein.

---

[1]) Twaalf jaren later werd er een grooter stal gebouwd. M. Fokkens, bl. 336.

„Vertrouwen? Alle harten naar je eigen, man! Denk jij, dat we niet sluiten kunnen? — Ik kan hier op 't plein geen acht paarden bergen; één staat er altijd buiten, en ik berg daar sleden en tuig ook genoeg; mijn nieuwen bakwagen, daar de broeders van Sint-Lukasgild van de week mee zouden zijn uitgereden om den pot te verteren, als die bedroefde oorlog niet opgekomen was, heb ik er ook neergezet, omdat ik hier binnen geen ruimte meer heb. Maar we sluiten goed; er gaat een dikke houten boom voor de deur, en dan begrijp jij als timmerman wel, dat het sekuur is." —

„Och, Kees!" zegt Teunis weer, „'t is warentig niet om je bang te maken, maar alle harten naar je eigen! ik zou 't niet vertrouwen: de ruiters van Sommelsdijk konnen weleens een beetje nader komen dan Slooterdijk." —

„Wou jij me voor 't lapje nemen, vetteman? Bemoei jij je met je smerig toonbankie, maar niet met mijn stal." En daarmee keert Kees hem den rug toe.

„Die arme Kees!" zegt Glein, „hij heeft gelijk, 't is een slechte tijd."

„Daar weet ik van!" hervat Jan Dirks. „Als dat dwaze beleg nog langer duurt, wordt het Amsterdams ondergang. Daar is al in vier dagen voor geen makelaar een stuiver te verdienen geweest, en als 't niet verandert, verhuis ik, hoe eer hoe beter, naar Rotterdam." —

„'t Zal er niet beter op worden," zucht Floris. „Van den vrede geloof ik niets, want het gerucht gaat, dat Maarten Tromp met veertien schepen op de Zuiderzee is, om ons van den waterkant aan te tasten." [1])

---

[1]) *Amsterdams Journaal*, 1650.

„En hebben wij dan ook geen oorlogsschepen op 't IJ voor Pampus?" vraagt de schoolmeester, „ja, wel acht of tien, meen ik."

„Maar geloof jij dan, meester! dat de matrozen tegen Tromp zullen vechten?" vraagt Piet Roôhaan; „neen, dan ken je Janmaat niet." —

„Maar daar gaan zooveel praatjes in de stad om," merkt Ouwe Gerrit op, „dat ik niet alles geloof."

„Daar moet je om op de Beurs komen," zegt Jan Dirks weer. „Zaken zijn er niet, maar praatjes zooveel te meer. Gisteren komt me eerst sinjeur Grammarchand heel deftig in 't oor fluisteren, dat er een heer uit den Haag bij den Prins is gekomen, om hem den raad te geven, granaten in de stad te werpen en vuurballen op de daken te schieten, om de stad aan alle zijden in brand te zetten. En eer ik hem nog kon vragen, of hij gek was, kwam sinjeur Grootebroek me aan 't ander oor vertellen, dat de Friezen met al hun schepen afkomen, om Amsterdam den toevoer af te snijden en de stad door hongersnood te dwingen. En op 't zelfde oogenblik hoorde ik, hoe Snorrekop stond te vertellen, dat de Prins ons van dorst wil laten versmachten, door 't versch water te Weesp en te Muiden op te houden, zoodat er te Amsterdam niet meer gebrouwen zou kunnen worden. [1])

„Dit laatste is ten minste geen leugen," zegt Teunis, „want we drinken nu al bier van regenwater." [2])

„Bewaar ons!" roep Smout, „dan kan de rest ook wel

---

[1]) *Amsterdams Journaal*, 1650.

[2]) *Hollandts rommelsootje.* Men had te Amsterdam al in 't begin der 17e eeuw regenbakken onder de huizen.

waar wezen. Vuur, honger, dorst! Hoeveel dooden wil men ons wel laten sterven?" —

„En zeggen ze niets van de Wisselbank, Jan?" —

„Die had geleegd moeten worden, om er Karel Stuart weer mee op den Engelschen troon te tillen; en 't was gebeurd ook, zoo Evert de postrijder ons niet gewaarschuwd had." —

„Die kerel verdient een goede belooning." —

„En zal die hebben ook, — vierhonderd gulden!" — verzekert Piet Roôhaan. — „'t Werd voor mijn toonbank verteld door iemand, die 't wist; maar een kastelein mag geen namen noemen." —

„Goê loon voor kwâ tijding! Maar wat zal Sommelsdijk hebben voor 't bespieden van de stadswallen?" —

„Alle harten naar je eigen!" valt Kees Kaak in, die daar juist weer aan komt slungelen; — „maar ik had hem van harte gegund, dat de staljongens hem lam en kreupel geslagen hadden, toen ze hem verleden Donderdag op de brug van de Heiligewegspoort in de maling hadden." [1])

„Zwijgt toch van Sommelsdijk," herneemt Smout, „ik mag in den nacht van geen booze geesten hooren. Mijn bestje zegt:

Als je van den booze kalt,
Spoedig hij u overvalt. —"

---

[1]) Toen Sommelsdijk met den Markies de la Vieuville in den vroegen morgen van den 28n Juli de Heiligewegspoort wilde binnenrijden, (vergl. bl. 94) was de brug vol paarden, die naar 't wed gebracht werden, en er ontstond eenige verwarring; maar Sommelsdijk maakte zich er spoedig uit, en liet Vieuville in 't gedrang achter.

„Hij zal niet," zegt Kees; „hij zit op 't Huis ter Hart." —

„Dat weet jij niet, man!" valt Teunis weer in, om den langen sleeper te plagen; — „hij kan wel in hinderlaag liggen achter jouw stal, en dan wil ik voor jouw paard en wagen niet instaan." —

„Alle harten naar je eigen!" snauwt Kees hem toe. „Was jij wijs, dan zou je mij niet voor mal willen houden." —

„Hoor, goê mannen!" zegt Jan Dirks, „wij moeten er niet mee lachen. Er dreigt ons van dezen kant mogelijk meer kwaad dan iemand denkt. Amsterdam ziet nu weer, hoeveel 't op de Hollandsche steden vertrouwen mag. Is Holland in last, dan moet Amsterdam helpen, maar heeft Amsterdam hulp noodig, dan helpt niemand. Zoo is 't altijd geweest, en zal 't wel altijd blijven. De Leidsche falyvouwers voegen graaf Willem alle ondersteuning toe; en Haarlem? — ja, 't is wel, als Gijsbrecht zegt:

Doch Haerlem draeght met reght de grootste schult van allen.

Eerst toonde 't zich zoo stout, den Prins gehoor in de Vroedschap te weigeren: maar nu 't Amsterdam geldt, heult Haarlem met Sommelsdijk en zou hem wel willen helpen, hier een poort te vermeesteren."

„Dat althans niet, zoolang het vendel van Vlooswijk de wacht heeft!" roepen eenige stemmen tegelijk.

IV.

Doch wij hebben ons nu al lang genoeg bij deze wakkere patriotten opgehouden en willen ook eens naar binnen gaan.

Wij treden dit smalle deurtje in. Een steenen trap leidt naar een bovenvertrek. 't Is de officierskamer. Hier vinden wij den kapitein Jan van Vlooswijk, benevens zijn luitenant Gerrit Hudde, den vaandrig Jan Witsen en de sergeanten Hillebrant Bentes en Andries van Saanen. 't Zijn vijf welgewapende, en zeker ook wel dappere mannen; althans er hangen even zooveel gepluimde hoeden aan den wand, en de ijzeren stormhoeden er nevens, voor 't geval, dat ze die noodig mochten hebben. Het vaandel staat half opgerold in een hoek, en vier hellebaarden in een daartoe bestemden stander.

De nachtelijke stilte zonder slaap is doodelijk vervelend, en de officieren schijnen minder spraakzaam dan de schutters. Witsen en Bentes zitten geeuwende te troeven; de drie anderen zijn, in verschillende houding, zachtkens ingesluimerd:

Zij slijten stil en stom, en allen slaepziek, d' uren
Der nachtwacht, afgemat van waeken, nacht en dagh.

Laat ze slapen; wij willen hen niet storen; — zij zullen spoedig genoeg gestoord worden. Wij gaan liever eens beneden in de schutterswachtkamer zien.

't Is een groot, hol vertrek, dat op den achtergrond in een donker gewelf eindigt. 't Is vol gewapende Amsterdammers. Hunne schaduwen teekenen zich reusachtig af op de grauwe muren. Aan de eene zij hangen de musketten in rekken, met de forketten [1]) er nevens, — aan de andere zij zijn de pieken neergezet tusschen houten

[1]) *Forketten*, stokken, gaffelvormig in twee punten eindigende, om in den grond te steken en onder het vuren de zware musketten op te laten rusten.

pennen; terwijl in de vensterbank, die getuigt van de dikte der muren onzer poort, twee koperen trommen en twee groote lantarens zijn neergezet en eenige stormhoeden er bovenop geworpen.

De manhafte schutters zitten aan een lange tafel, waarop het aan geen leege bierkannen ontbreekt, doch het lichtgevend element slechts door twee walmende vetkaarsen vertegenwoordigd is. Zij luisteren naar den korporaal Ysbrant van de Wouwer, die een oratie houdt over de dapperheid van de tienstuiversmannen.

„Zoo? heb je 't daarover?" zegt Ouwe Gerrit, die juist komt binnenstappen. „'t Is met dat al een heel voorzichtige maatregel geweest, om al dat kanalje en vestjesvolk, dat in zulke omstandigheden nog al licht genegen is te muiten en oproer te maken [1]), dienst te geven." —

„Daar twijfelt niemand aan, Gerrit!" hervat Van de Wouwer, „en 't was immers een grap om te zien, toen Zaterdag de trom geroerd werd, hoe schanskruiers, vuilnisjongens, passementwerkers, trekkers, lijndraaiers, koordewevers, jagers, pelsers, schoesters, snijders en diergelijk hagelschot met menigte kwam aanloopen op het geroep van tien stuivers daags [2]). Maar ik vraag, of je Soeteman kent?"

„Dien ze ook Jan den Engelschman noemen?" — antwoordt vragend de landspassaat Ulrich Petersen, die, buiten de wapens, spekslager is in *'t Varken zonder Hoofd* op den Haarlemmerdijk. „Wel, die sinjeur is immers kapitein van de waardgelders, en altoos dapper genoeg als er kannen te vegen zijn."

---

[1]) [2]) *De Gesteurde Hollandsche Leeuw*, 1650.

„Dit zijn ze hier ook," merkt Ouwe Gerrit aan, die intusschen een dozijn kannen in oogenschouw genomen, maar er geen druppel in gevonden heeft.

„Hoort zijn heldendaden," zegt Ysbrant. „De krijgsraad achtte 't noodig, ook den Slooterpolder onder water te zetten, om Sommelsdijk de gemeenschap met den Overtoom af te snijden. Maandag in den voormiddag kreeg kapitein Soeteman den last om den weg bij *de Drie Baarsjes* door te steken. Hij rukt uit met tien of twaalf van zijn tienstuiversmannen, waarbij een jongen meeliep met de brandewijnskruik op den rug."

„Dat was Hein van den stal!" roept de dikke bakker. „'t Is de jongen van Kees Kaak, een eerst hachje!" —

„Zwijg toch, Jilles! en ga door, korporaal!" —

„Pas was Soeteman bij de Wetering, of hij ziet vier of vijf ruiters van den Overtoom afkomen. Wat doet de held? — Mannen, zegt hij, zie je die ruiters? — Ja wel, kaptein! — Hou ze dan maar goed in 't oog: ik ga even naar stad om dit Burgemeesteren aan te dienen en orders te halen, of wij schieten mogen. — En pas had Soeteman het hazenpad gekozen . . ."

„Precies als de Drost van Muiden!" valt Jilles weer in en neuriet:

> „Des ontfing, och is 't geen jammer?
> Den benauden Amsterdammer
> Een vergulde en krancke Drost." [1])

„Geen zingen in de wacht!" — beveelt de korporaal.

---

[1]) *Hollandts Rommelsootje.*

„En geen gekheden op den neef van een burgemeester, zeg ik jou, Jilles Joosten!" voegt Ouwe Gerrit er bij.

„Hou je gemak, burgers!" zegt Ulrich, „en vertel maar voort, korporaal!"

„Pas had Soeteman het hazenpad gekozen, of zijn waardgelders smeten musketten en lonten weg en volgden hun kapitein. Alleen de jongen toonde hart; hij bleef staan, raapte een musket op, en brandde op de ruiters los." —

„En hoeveel vielen er?" —

„De musketten waren met los kruit geladen; maar de ruiters pakten den jongen in den kraag, plompten hem in de Wetering, en dronken de kruik uit."

„Juist, zoo is 't gebeurd!" roept Jilles lachende; „en toen Hein met een nat pak op den stal terugkwam, heeft Kees Kaak hem met de zweep afgedroogd."

„En zit Soeteman nu op Janroònpoortstoren?" vraagt Ouwe Gerrit.

„Waar denk je aan? De man werd nog geprezen om zijn voorzichtigheid, van niet te schieten zonder eerst orders te gaan vragen." —

„Dat zijn ze, waarvan de historie eenmaal gewagen zal!" klinkt een stem van 't eind der tafel. — „Dat zijn de hoplieden, die als leeuwen brullen, wanneer ze uitvallen, maar als hazen loopen, zoodra ze een prinsenruiter zien! — Wat zou er van Amsterdam toch worden als er geen schutters waren?"

Maar eensklaps klinkt de schel in de poort — en even plotseling verandert aller gelaat.

„Bewaar ons! wat zal ons nu nog overkomen?" roepen Jilles en Ouwe Gerrit tegelijk.

„Onraad buiten!" roept de wakkere korporaal, die zooeven van Soeteman verteld heeft.

„Sommelsdijk voor de poort!" roept Ulrich.

„In 't geweer!" roept de schildwacht.

V.

Algemeene schrik en verwarring! — Op eens is die rustige wachtkamer herschapen in een woelende en bruisende zee. De korporaal Van de Wouwer gaat dadelijk naar boven om de bevelen van den kapitein te vragen, en beseft in de verbijstering van 't oogenblik niet eens, dat deze, evenmin als hij, weet, wat daarbuiten omgaat, en dus geen bevelen geven kan. De musketiers vliegen naar de rekken, — de piekeniers loopen elkander omver, — de tamboers dringen naar het venster, om hun trom machtig te worden en de kaarsen in hun lantarens op te steken. De eene schutter roept om zijn stormhoed, dien hij ergens heeft afgezet, en nu in 't halfdonker niet spoedig genoeg weervindt; de ander staat zijn lont aan te blazen; een derde haakt in 't omwenden met zijn bandelier in 't geweerrek, en doet een dozijn musketten op den vloer smakken. Wie gereed zijn, willen naar buiten, maar worden in de deur teruggedrongen door de binnenstroomenden, die ook hun musket komen zoeken; en als de lange sleeper juist Teunis tegen 't lijf loopt, bijt deze hem in 't oor: „Wat heb ik je gezeid, Kees? daar heb je Sommelsdijk al!" —

Maar vanwaar dat schellen, dat die schutters zoo verschrikt opjoeg? — Er is in 't wachthuis, dat tusschen de twee valbruggen staat, een trekker, van welken een draad

loopt naar een groote schel in de poort, en een andere naar een schel in de officierskamer. Daarmee geeft de voorwacht het sein, als er buiten onraad wordt bespeurd.

Natuurlijk heeft datzelfde schelletje de officieren ook niet heel pleizierig uit hun zoete dommeling gewekt.

De kapitein schikt zijn ringkraag wat terecht, terwijl Hudde met de hand de roode pluim van zijn hoed gladstrijkt, alsof hij naar de parade moest; — de beide sergeanten hebben den hoed reeds op en loopen naar hunne hellebaarden, maar Witsen pakt bedaard de kaarten bijeen, om die met het leitje in de la der tafel te bergen, — als Van de Wouwer in de openstaande deur verschijnt.

„Wat is er buiten, korporaal?” vraagt Vlooswijk.

„Mij onbewust, kapitein! ik kom orders vragen.”

„Welnu, begeef u dan terstond naar de voorwacht en breng mij rapport.”

De korporaal vertrekt; de sergeanten volgen hem.

De eerste treedt met den portier door 't hulpdeurtje naar buiten; men hoort het rammelen der kettingen van de valbrug, die neergelaten wordt; — de beide laatsten doen, bij 't licht van de lantaren, waarmee een tamboer hen volgt, de kompagnie aantreden, en tellen de manschap.

Weinige oogenblikken later hoort men de valbrug weer ophalen. De korporaal treedt door 't zelfde deurtje weer binnen de poort, en gaat andermaal naar boven. Zijn rapport luidt, dat er ruiterij den Haarlemmerweg afkomt; dat hij duidelijk het paardgetrappel, ja zelfs het hinniken der paarden gehoord heeft, maar dat de duisternis het onmogelijk maakt iets te zien; en eindelijk, dat de

korporaal van de voorwacht het licht in 't wachthuis heeft uitgebluscht, opdat het den ruiters niet tot baken zou dienen.

„Men moet zich maar goede voorbeelden ten nutte weten te maken,” — merkt de luitenant aan, terwijl zijn hand nog eens zachtkens over de roode pluim glijdt; — „die korporaal herinnert zich, hoe de Hilversumsche barbier Sommelsdijk heeft beetgehad.” —

„Met je verlof, luitenant!” hervat Van de Wouwer; „die boer deed dat in zijn domheid, maar wij, korporaals, doen het met goed beraad.” —

„Weergaas pleizierig, daar buiten in stikdonker en als uilen in doodsnood te zitten!” mompelt de vaandrig, terwijl hij het leitje met het sponsje in de tafella legt.

Maar kapitein Vlooswijk keurt zulks heel goed, blaast zelf het licht in de officierskamer uit, en gelast den korporaal hetzelfde ook in de schutterswachtkamer te gaan doen. Geen lichtstraaltje mag naar buiten schemeren. De kapitein is het met de korporaals eens, dat dezelfde duisternis, die onze bondgenoot op de hei is geweest, 't hier ook moet zijn. Maar bovendien krijgt Van de Wouwer den niet zeer aangenamen last, zich met twaalf man te posteeren tusschen de poort en de eerste valbrug, als een observatie-korps, om de voorwacht, zoo zij aangevallen mocht worden, dadelijk bij te springen.

Zoo is de Haarlemmerpoort in duisternis gehuld, en zelfs de toren steekt nauw merkbaar af tegen de donkere lucht. Van buiten is zij geheel onzichtbaar, en zoo Sommelsdijk haar tot punt van aanval gekozen heeft, zal hij althans den dag moeten afwachten. Van binnen

schemert geen ander licht dan dat van de kleine kaarslantaren, die boven de gesloten poortdeuren hangt, en van die der beide tamboers.

En zoo kunnen de schutters van Vlooswijk elkander nauwelijks zien, terwijl ze, met de sergeanten aan 't hoofd, in gelederen geschaard staan. De schildwacht zelfs staat onbewegelijk; — alles is in angstige spanning; — een diepe stilte heerscht. 't Eenige dat men hoort, is nu en dan een zware zucht, die den langen sleeper ontglipt, zoo dikwijls hij aan zijn stal daarbuiten denkt.

De kapitein staat met den luitenant en den vaandrig op den aarden wal naast de poort; zij buigen zich over de steenen borstwering, en spitsen het oor, en vernemen zelf heel duidelijk wat de korporaal gerapporteerd heeft.

„Er valt niet aan te twijfelen," zegt Hudde; „het zijn de ruiters van Sommelsdijk." —

„Ja," voegt Witsen er bij, „ik hoorde een ruiter draven over het bruggetje bij den beer; hij scheen eerst recht op de hamei aan te rennen, doch wendde den Haarlemmerweg op." —

„Wellicht was hij afgezonden, om te onderzoeken, of ze ook langs den beer kunnen overkomen," hervat Hudde.

„Dat is zeer mogelijk," zegt Vlooswijk op een toon, die bewijst, dat hij al 't gewicht van 't oogenblik beseft.

„Waarom niet?" laat Witsen er op volgen, „als de beer maar zoo'n scherpen rug niet had, en de torens niet in den weg stonden!" —

„In ernstige oogenblikken schertst men niet!" herneemt Vlooswijk op een vrij scherpen toon. „'t Is blijkbaar, dat Sommelsdijk een aanslag op deze poort voorheeft, en

't behoud der stad hangt thans van onze waakzaamheid af."

Hij gelast den luitenant aan de eene, den vaandrig aan de andere zijde der poort, tot aan de wederzijdsche bolwerken, den wal met schutters te bezetten, en strenge tucht te doen houden. Tevens besluit hij terstond bericht te zenden aan burgemeester Bicker, „om van hem last t'ontfangen, wat in deze aangelegenheid te doen staat." — Een adel wordt, aan 't hoofd van zes schutters met een tamboer als lantarendrager, naar het huis des burgemeesters afgezonden.

't Zijn intusschen benauwde oogenblikken, die de schutters bij de poort doorbrengen. Duidelijk, ja vrij sterk soms, klinkt hun het draven in het oor, en ieder oogenblik kan men den aanval verwachten.

„Wat deed je ook van Sommelsdijk te spreken?" duwt Smout den makelaar toe. „Als je van den booze spreekt, staat hij voor je deur, zegt mijn bestje, en je ondervindt dat het waar is." —

„Daar is meer aan vast," antwoordt deze; „als de Haarlemmers hem niet hielpen, zou hij 't niet wagen." —

„Gisteren liep 't gerucht, dat hij de Zweden uit Gulikerland ontboden heeft," zegt Teunis.

„En dat er grof geschut met schuiten bij Slooterdijk is aangevoerd," voegt Floris er bij.

Maar de sergeant Bentes legt den schutters het stilzwijgen op. Hij heeft order de diepste stilte te doen in acht nemen, en zelfs durft Kees Kaak geen zucht meer laten hooren.

VI.

Reeds is de Burgemeester in aantocht. Op 't vernemen van wat er gaande is, heeft hij niet geaarzeld, zelf zich naar 't bedreigde punt te begeven. Met den mantel om de ooren geslagen, — voorgegaan door den tamboer

met de lantaren, en gevolgd door de zeven schutters, — stapt hij door de donkere straat. En wel is 't noodig, dat die lantaren voor hem uitgedragen wordt, want een

behoorlijke stadsverlichting behoort in 1650 nog tot de onbekende zaken. Wel wordt er van de ingezetenen een lantarengeld geheven tot bezoldiging van lantarenopstekers, maar toch ziet geen nachtwandelaar ooit lantarens branden; want de kaarsen worden 's avonds door gemeen volk er uit gestolen, — immers wanneer dit de opstekers zelf niet reeds gedaan hebben. En wie soms wat laat van een gastmaal komt, laat zich — nog even als de Romeinen ten tijde der Punische oorlogen — met een brandende fakkel huiswaarts geleiden [1]).

De optocht van den burgemeester gelijkt volkomen op een nachtronde in een belegerde vesting, — wat trouwens Amsterdam ook is op dit oogenblik. Dof dreunen de zware voetstappen; de zijdgeweren kletteren; de houten en blikken kruitmaatjes klingelen tegen de harnassen; en over de donkere straat beweegt zich een lichtkring, die in zijn loop ter wederzijden een spookachtig schijnsel werpt op de grauwe luifels en de gesloten vensterluiken, waarachter de bewoners nog in onbekommerde nachtrust gedompeld liggen, en niet weten, dat de wakkere burgervader de zijne opoffert voor hunne veiligheid, die thans door een nieuwen aanslag van Sommelsdijk wordt bedreigd.

Als „Mijn Heere van Swieten" de poort nadert, treedt kapitein Vlooswijk hem te gemoet, en geeft verslag van 't geen daarbuiten vernomen wordt, en van de maatregelen, welke hij genomen heeft.

De burgemeester schudt bedenkelijk het hoofd. Men

[1]) Bij een keur van 29 Jan. 1655 werd „het gaen des avonts ende des nachts langs de straten met flambeaux, toortsen of fackels" verboden wegens de „pericules van brant."

was immers op 't punt van 't verdrag te sluiten. Zou dan die onderhandeling slechts een list zijn, om de stad te blinddoeken, en haar inmiddels bij nacht te overrompelen? Hoe, zou Sommelsdijk nu de rol van Willem van Egmond willen spelen?

Zelf den wal opgetreden mag de burgemeester het Gijsbrecht nazeggen;

Ick kan bescheyelijck en klaer 't getrappel hooren.

„Dat gaat," zegt Vlooswijk, terwijl ze voor de poort terugkeeren, „al een goed halfuur onafgebroken voort. 't Schijnt, dat Sommelsdijk met al zijn macht aanrukt; maar wat hij voorheeft, begrijp ik niet. Meent hij de Haarlemmerpoort open te breken of te verweldigen en met macht van ruiteren binnen te komen? Dat zou een vermetel waagstuk zijn."

„Hadden wij de balken niet uit de gracht doen halen," merkt de burgemeester op, „dan stond het te vreezen, dat hij die tot een brug zou gebruiken om over te komen." —

„Toch," meent Vlooswijk, „zou hij onder begunstiging der duisternis een vlotbrug te water kunnen brengen. Ik heb zelfs reden te vermoeden, dat hij straks reeds heeft onderzocht, of 't niet mogelijk was die langs de binnenzijde van den beer te leggen. Of wellicht zou het de kortste weg zijn, indien hij de ruiters, elk met een voetknecht achterop, op verschillende punten de gracht liet overzwemmen?" —

„Als hij zoo iets in den zin heeft," laat de burgemeester er eenigszins driftig op volgen, „dan zullen wij hem ten minste toonen, dat wij hem afwachten. Laat een musket lossen, kapitein!"

't Schot valt. — Geen antwoord van buiten.

„Dan een tweede!" beveelt de burgemeester, „men kon ons ten minste antwoorden."

Een tweede schutter lost zijn musket; maar die daarbuiten schijnen nog geen lust te hebben, weerom te schieten. Toch knalt er een derde schot, maar 't is op 't bolwerk bij den beer; de soldaten, die daar de wacht hebben, het schieten hoorende, meenen mee te moeten doen.

Doch de burgemeester denkt er anders over. Terstond zendt hij Bentes en Van Saanen elk naar een der beide naaste bolwerken, om aan de officieren den last over te brengen, goede wacht, maar zich doodstil te houden, — bericht te zenden van alles wat zij opmerken, maar niet te schieten zonder order.

En zich tot Vlooswijk wendende voegt hij er half lachende bij: „'t Is goed, dat de wind van de stad af is; wij zouden anders door dat schieten de gansche stad in beweging en ontsteltenis hebben kunnen brengen. — Wat Sommelsdijk voorheeft, moet blijken als de dag aanbreekt. Hou de wallen goed bezet; laat onophoudelijk ronde doen; en zoo zullen wij den morgen afwachten. Ik zal hier blijven; en verzoek u, mij bij 't minst gerucht, dat er vernomen mocht worden, te doen waarschuwen." —

Met deze woorden wendt hij zich naar 't smalle deurtje; hij wenkt den lantarendragenden tamboer hem bij te lichten, en klautert de steenen trap op naar de officierskamer, waar hij plaats neemt in denzelfden stoel, waarin, een uurtje geleden, Vlooswijk zich nog zoo genoegelijk had uitgestrekt.

VII.

Maar al was dan ook de wind van de stad af, toch had het wel een mirakel mogen heeten, indien dat drietal musketschoten in den stillen nacht niet menigen bewoner van 't plein en den naasten omtrek met een schrik ten bedde had doen uitspringen.

't Eene vensterluik na 't andere wordt opengeslagen ; — hoofden, wit en blauw gemutst, komen er uitkijken, en met al de nuchterheid van een opgeschrikten slaper klinkt de vraag: „wat is er te doen?" die met een geeuwend: „'k weet het ook niet!" beantwoord wordt. Hier en daar gaat al een deur open, en de eerste, die er uit komt stuiven, is de magere Tijs.

„Jan dorie! alweer een relletje! waar is 't? Nee, niet na de poort; 'k zou den baas in de kijkers loope. Roef! de Vinkestraat maar in, daar zal wel al een kroeg ope weze!" —

Nog een oogenblik later, en men ziet, zooveel de duisternis het vergunt, de stoepen bevolkt: menig bedaagd poorter, in zijn beddejak en met bloote voeten in zijn muilen of holften, — oude en jonge poorteressen, die in der haast een wit en blauw gestreepten rok aangeschoten, en een bonten schoudermantel omgeslagen, of zich in een zwart regenkleed gewikkeld hebben, met blakers en lantarentjes in de hand. En de grutterin roept haar overbuur toe, dat er zeker voor de poort gevochten wordt, want dat zij schieten gehoord heeft; en de knecht van den barbier verzekert, dat Sommelsdijk de hamei opengebroken en brug en wachthuis reeds overmand heeft. — „O Hemel! dan zal 'ie wel gauw binnen

zijn," zucht de grutterin. Maar de magere Tijs, die juist voorbij komt gieren, zet een keel op als Broer Peter en schreeuwt: „De vijand is in stad!" En Lijs uit den pottenkelder klopt met de vuisten bij haar bovenbuur op de deur, roepende: „sta toch op, buurver [1])! de vijande kommen ons plundere!"

De gansche buurt komt op straat en 't wordt er vrij rumoerig. Vlooswijk kan zijn bezorgdheid niet verbergen, en Bicker poogt de zijne te ontveinzen. „'t Zal wel bedaren," zegt hij, „houd het plein maar schoon." Goed! De kapitein doet het volk, dat reeds op 't plein is en naar de poort wil, met geweld terugdrijven ; en daarop laat hij de ketenen spannen voor den Haarlemmerdijk [2]), en doet bij de Vinkenstraat, bij de Korte-brouwersgracht en bij de Houtstraat eenige piekeniers post vatten, om met geschoren pieken de passage te beletten.

Maar daarmee krijgt men de menschen niet weer rustig te bed; de onrust zit er nu eenmaal in, en slaat van buurt tot buurt over. Haarlemmerdijk en Vinkenstraat zijn al op de been, en de kroegen open, en *in 't Disseltje* op den hoek van de Mouthaanssteeg staat de magere Tijs een roerend verhaal op te disschen van het gevecht, dat er bij de poort plaatsvindt, en van de heldendaden, die hij zijn baas daarbij heeft zien uitvoeren. En de beweging slaat al naar 't Franschepad over, en 't geschreeuw en rumoer doet al de grachten en straten en gangen van

---

[1]) *Ver* is: vrouw; zoo is uit *jonkvrouw*: jonkver, jonkfer, joffer, juffer ontstaan.

[2]) Er stonden weleer drie zware palen of zuilen aan 't einde van den Haarlemmerdijk, een voor elk hoekhuis en een op 't midden van den dijk.

't Nieuwe-werk [1]) uitloopen. En wie 't eerst hun licht ontsteken, zijn overal de kroegen, en 't volk stroomt er binnen, om te vernemen, wat er gaande is, en die wat vernomen hebben, loopen er uit, om de heele stad in alarm te brengen. Ieder, die vraagt, wat er gebeurd is, krijgt tot antwoord: „De schelmsche Sommelsdijk heeft eene poort vermand!" En van de Haarlemmer- tot de Regulierspoort zijn alle buurten in opschudding, en de menschen in doodsangst.

De kapiteins der wijken, die geen wacht hebben, doen de schutters in de wapens komen. De vendels van Kalverstraat en Nieuwendijk bezetten in aller ijl 't Stadhuis en de Wisselbank; de andere blijven voor de woning van den vaandrig geposteerd, om nadere orders af te wachten.

Niemand weet precies wat er gebeurd is, maar ieder begrijpt, dat er groot gevaar is, en ziet met een beklemd hart het aanbreken van den dag te gemoet.

Nog heeft de nacht geen slipje van zijn zwarten mantel opgelicht, en reeds staan burgemeester Bicker en kapitein Vlooswijk weer op den wal, turende om den eersten lichtstraal op te vangen. Nog altijd hetzelfde paardgetrappel daarbuiten; — maar weinige oogenblikken nog slechts, en men zal ten minste weten, tegen welk een macht men zich te verdedigen heeft. Verlangend zoekt hun oog naar den eersten schemerglans in 't oosten; maar de lucht is zoo dicht betrokken, en 't is of de nacht ditmaal zijn heerschappij zoo lang mogelijk rekken wil.

---

1) d. i. de Jordaan.

Goddank, daar breekt een vonk van 't scheem'rend daglicht aan!

De zwarte duisternis begint in een grauwen nevel over te gaan. Burgemeester en Kapitein dringen tot aan de borstwering door, en denken niet eens aan 't gevaar, dat hen dreigt, wanneer nu op hun beurt de ruiters eens beginnen te schieten. In al die schutterskoppen, die daar kijken over den muur, gloeien

oogen als kolen, brandend van verlangen, om den vijand te ontdekken, die hen den halven nacht in onrust gehouden heeft; en naast de koppen der schutters kijken ook de trompen der musketten boven den muur uit, want er is bevel gegeven, de lont op den haan te zetten, om op het eerste: „schiet!" te kunnen losbranden; en de stadskanonniers staan bij de stukken, om Sommelsdijk te woord te staan; en de tamboers hebben de trom voor 't lijf, om op 't eerste kommando alarm te slaan, en nieuwe vendels te doen aanrukken; zelfs de portier staat met het touw in de hand gereed, om met den bengel te kleppen.

De grauwe nevel wordt al dunner en doorschijnender. Reeds ziet men in de schemering een gestalte snel van den Haarlemmerweg afkomen, even voorbij de hamei omzwenken en stilstaan op den dijk. Zou dat Sommelsdijk zijn, die 't bevel tot den aaval geeft? Men staart, — men tuurt, — kijk, kijk! een paardekop ontwikkelt zich

reeds uit den ochtendnevel; ja — een paard met hals en borst en pooten!

Een kreet van verlangen gaat lang de gansche rij schutters, — zij begeeren meer te zien dan dat paard, — het oog zoekt den ruiter. Nog drie lange minuten — en het rijzend morgenlicht veroorlooft den verlangenden en turenden Amsterdammers een vrijen blik in de rondte te slaan. Hier ligt de wijde buitensingel, — dáár de Haarlemmerweg met de vaart er naast; — hier staat de stal van Kees Kaak, — dáár, onder de boomen, de herberg; — ginds verheft zich de hooge dijk, — dáár de steenen beer met zijn twee ronde hardsteenen torens. — Ieder ziet het, maar nergens ruiters noch ruitersgelijken.

Neen, hoe het vorschend oog dier brave schutters staart,
Niets, niets ontwaart het meer dan slechts dat ééne paard!

Niets als dien bles met rosse manen, die daarbuiten staat, en de schutters aankijkt, alsof de knol zijn verbazing wil te kennen geven, dat zooveel ijzeren koppen over dien muur naar hem kijken. Eindelijk springt een schutter op van zijn plaats met een wilden kreet van ontzetting.

't Is Kees Kaak, die uitroept: „'t is mijn paard! mijn paard!"

Aan den schaterlach, die zich van 't gansche vendel meester maakt, kan zelfs de burgemeester zich niet onttrekken. Maar zijn ernst hernemende, beveelt hij, dat die man voor hem gebracht zal worden. En bevend komt

de lange Haarlemmer sleeper aansukkelen, en bezweert zijn onschuld, en werpt de schuld op den mageren Tijs, die alle relletjes naloopt, maar vergeet den stal te sluiten, en beroept zich op zijn schutterlijken dienst, die hem niet veroorloofd heeft, zelf den houten boom voor de deur te doen.

Had de strenge Valckenier nog geleefd, 't ware Kees Kaak op zes weken te bier en te brood te staan gekomen; maar burgemeester Bicker is een zachtmoedig man, en hij laat den armen sleeper vrij met de ernstige vermaning, voortaan beter toe te zien, en gelast hem, terstond naar buiten te gaan om den vluchteling op te vangen, waar Kees natuurlijk graag aan voldoet.

Wel mag de Heer van Voorne zeggen:

De duisternis des nachts maakt alle ding ook gruwelijk!

Hier had de hoefslag van een sleeperspaard, dat uit den stal losgebroken was, en den ganschen nacht voor de poort rondgeloopen had, den schutters in de ooren geklonken als een geluid van vele ruiteren!

VIII.

„Gekker historie is er niet uit te denken!" zei korporaal Van de Wouwer, toen hij de wachtkamer weer binnentrad. — „Heb ik daarvoor een halven nacht op de brug gestaan in duizend vreezen?" —

„De Amsterdammers behoeven althans nu niet meer op de Delftsche kalverschieters te schimpen," antwoordde de makelaar.

„Die Kees moest ontschutterd worden," riep Ulrich; „hij doet ons vendel schande aan!"

„Weet je wat ik denk?" zei Teunis, — „dat het vendel van Vlooswijk aardig in den kijker zal wezen, en de jongens ons op straat zullen naroepen: een sleeperspaard op hol!"

„De Hemel geve, dat ér aan dat dwaze spiegelgevecht een eind kome!" zei Ouwe Gerrit, „want het loopt van erg tot erger. Wij lachten straks om Jan Soeteman, nu mag de heele stad om ons lachen. Gisteren sloten de Kalverstraters deuren en luiken, meenende dat de stad ingenomen was [1]), omdat er één gevangen spion werd binnengebracht; — nu brengen de Haarlemmerdijkers de stad in alarm om een knol van Kees Kaak!"

„Je hebt gelijk, Ouwe Gerrit!" zei de schoolmeester, „en daarom zal ik er een liedje van dichten en 't laten drukken, opdat over twee eeuwen de menschen er nog om mogen lachen. Hoor, 'k begin al:

Vijant, vijant! repje, gasten!
Was de roep, — o harde quasten!
Nu is 't eens de pijne waard
Om een moedig hert te toonen! —
Mit zond elck zen blaauwe boonen
Na Kees Kaaks verloore paard!" [2])

Niemand intusschen was beter tevreden dan burgemeester Bicker. Hij was met deze ontknooping best in zijn schik, en van harte verheugd, dat er niets gebeurd was, dat de onderhandeling met den prins had kunnen doen afbreken. Hij zag duizendmaal liever dat paard dan Sommelsdijk voor de poort, en mocht met een opgeruimd gemoed huiswaarts keeren.

---

[1]) *Amsterdams Journaal*, 1650.

[2]) *Hollandts Rommelsootje.*

Maar kapitein Vlooswijk kon 't slecht verkroppen, dat men nu zijn vendel nageven zou, dat het van de nachtmerrie geplaagd was.

Als een loopend vuurtje vloog de tijding de stad rond, dat er een klein abuis had plaats gevonden en elk gerust naar huis kon gaan. De uitgerukte schutters trokken weer af, scheldende op 't vendel van Vlooswijk, dat voor een sleeperspaard schrikte. En dat sleeperspaard werd bezongen in de volksdeuntjes langs de straten; en 't bleef langen tijd een spreekwoord te Amsterdam, als iemand zich noodeloos beangstigde: „Och, 't is 't paard van Kees Kaak!"

IX.

„Een droevige morgen geeft een blijden dag," zegt het oude spreekwoord, en 't werd ook hier weer bewaarheid. Dezelfde Woensdag, waarvan het eerste straaltje met zooveel angst en benauwdheid was verbeid, — de dag, waarop men moord en plundering en alle bedenkelijke wee en jammer te gemoet had gezien, werd een dag van vreugde voor alle Amsterdammers. Het verdrag werd gesloten, dat aan 't spiegelgevecht een einde maakte.

Maar er moest, hoe dwaas de gansche historie was, ten minste nog een deftig slot voor gevonden worden.

De Prins poogde 't bewijs te leveren, dat hij 't niet tegen *de stad*, maar tegen *personen* had gehad, en koos de gebroeders Bicker uit, om die personen voor te stellen; — een voorkeur, waaraan deze heeren hun hoogsten roem te danken hadden, en waaraan zij ook met Romeinsche deftigheid beantwoordden. En zeker! 't was

dan ook geen geringe eer voor die broeders, de „personen" te zijn, om wie een stad belegerd werd; — wat zelfs Vondel deed uitroepen:

— Wat!
Wie voerde oit heirkracht voor een stadt
Om zulcke mannen, zeker waert
Gedreight met spiets, geschut en zwaert?
Waer triomfeerde oit Veltheers ziel
Om twee, die hij van 't kussen hiel,
En schatte ze eere waerdigh? — Wat!
Men kroon die Vaders van de stadt
Met haer cieraet, de wapenkroon,
En zet ze op Beurs of Dam ten toon
In marmer! [1])

Dat herhaalde „wat!" bewijst, hoe hoog Vondels verrukking gestegen was, zoodat hij er telkens den draad bij verloor.

En 's avonds werd, naar oude Hollandsche manier, het blij-eindend spel besloten met een goeden maaltijd in 't Rechthuis te Amstelveen. De Prins was even blij als de Amsterdammers, en wenschte zich zelven geluk, dat hij uit de netelige stelling, waar eigen onbezonnenheid en kwade raad van anderen hem in gebracht hadden, zoo gelukkig gered was. En toen de wijn de vroolijkheid had opgewekt, begonnen de Heeren zelf de rol, die ze gespeeld hadden, recht belachlijk te vinden, en zij wedijverden, de Prins zoowel als de Amsterdammers, in geestige spotternijen over 't element des *vuurs* en dat

[1]) *Vondels Werken*, VI D. bl. 73.

des *waters*, waarmee men zich van weerszijden zoo moedig gewapend had [1]).

Zulk een historie mocht wel met zulk een maaltijd besloten worden. En de volgende dag was nog niet aangebroken, of de Prins had Amstelveen reeds achter den rug en Amsterdam uit het oog, en hij at dien middag alweer in den Haag.

[1]) Als onder andere redenen, die van Amsterdam al lachende zeiden, dat ze *het Element des Waters* tot hun voordeel souden gebruikt hebben, voeghde Sijne Hoogheidt daer op: „En ik *het Element des Vuurs!*" 't Welk zoo voort in lachen toegink. DOMSELAER, *Amst.* VI. B. bl. 380.

WAT ZEVEN VISSCHERTJES VINGEN, TOEN ZE EENS UIT HENGELEN GINGEN.

I.

„Avoes, Hollans bloed! dat 's op 't welvare van de Prins!" riep Zwarte Keesie, den tinnen kroes, waarin 't oud Delftsch schuimde, hoog opheffende.

„Vivat!" riep Hans, en stootte met den zijnen aan, dat het schuim hem om de ooren spatte. „God geev' viktorie aan Oranje, en aan de Franschen de granje!" [1])

„Amen!" zei de Olifant, „daar wil ik ook een slok op nemen."

„Intusschen," ging hij voort, toen hij zijn kan weer

[1]) *Granje* = doodelijke schrik, „den schrik op 't lijf."

neerzette, en met de bovenzijde van de linkerhand langs de lippen veegde, „'t is maar een bedroefde tijd: 't land benauwd en de nering slecht. Ik heb den heelen zomer nog geen droog brood verdiend."

„Je bent er toch nog niet van afgevallen," merkte Hans aan, terwijl hij zijn kroes nog eens vulde.

„Dat heb je, gantstuisentpopelencie! aan die verraders te danke, die we onder de witte vlag aan boord hebbe gekrege!" riep Keesie. „Met Willem Willemse wouwe die ellendige kromhoutsgaste niet vare; maar nou ze verkeerde koers gestuurd hebben en op de klippe zitte, nou skreeuwe ze as een koksjonge, die in de snertbalie gevallen is:

Help, Willem! help, Jan!
Help, vrouw, help, man!
Help, al wie helpe kan!"

„Gelijk heb jij, Zwarte! 't Land zit vol verraders. Dat zijn ze, die de steden overgeven; die de posten verlaten; die den vijand den weg wijzen; die de poorten sluiten voor den Prins, maar de Franschen inhalen, zooals die mooie Uitertsche Heeren; God beter 't! — Olifant, zet nog een kan bij."

„Daar is 'ie al, — 't is puik, hoor! 't is er eentje, die 'k voor mijn zwager op zij gezet had: maar drink jijlui 'm nou uit; je bent ook alleman niet."

„Dat zeg jij wel, Olifant!" zei Keesie, „en wij hebbe wel een goeje opmontering noodig bij zoo'n zware dienst as wij hebbe: dubbele dage, en waken om d' andere nacht! Waratjes, kerel! hadde we meer tijd, we kwamme

meer bij je, en liete jou en je zwager 't bier niet alleen opdrinke."

„Hawaar, Zwarte! pak an! God zegen' Patria en Willem Willemse! Blaas uit! — Mooi! Dat zijn ze, die Wilhelmus blazen! Maar wat wou 'k ook zeggen, Keesie? — O ja, dat het land vol verraders zit, en je niet meer weet, wie je vertrouwen kan, want daar loopen er veel tegenwoordig met Fransche harten onder oranjesjerpen. Maar wij, Amsterdamsche jongens, moeten de handen maar uit de mouw steken; 't is nou toch Oranje boven; en zoolang de Franschen Amsterdam niet hebben, hebben ze niks! En dat krijgen ze nooit, zeg ik je. Mijn kaptein, je kent 'm wel — hè Zwarte?"

„Lammert Witse, hè?"

„Een braaf kerel, jandorie! — nou, die zeit, dat de stad zoo sterk gemaakt is, dat al kwamen Joost en de Groote Mogol Lowys te hulp, ze Amsterdan nog niet zouden krijgen."

„Wel mogelijk," zei de Olifant, „maar daar zijn twee dingen, die mij niet bevallen."

„Zeg op dan, wat?"

„Dat is vooreerst, dat die Uitertschen zoo heen en weer loopen, als ik van Jan den kruier hoor. Die hebben 'er eigen stad verraden en zouden onze burgemeesters ook wel om willen koopen."

„En geloof jij dat?"

„Wel ja, de praat is genoeg onder de burgers; en daarom hebben ze immers al geweigerd de stadssleutels na poortsluiten bij een van de burgemeesters aan huis te brengen, maar willen die op de hoofdwacht bewaren; en daar hebben ze gelijk in, zeg ik."

„Hoor, Olifant! ik zou je raden, niet veel met dien kruier te babbelen; zulke kerels, die uit 'er eigen stad gebannen zijn, kan je nooit vertrouwen. Maar wat is nou het tweede, dat je zeggen wou?"

„Wel, Hans! dat de Franschen daar in Naarden zitten. Dat is veel te gevaarlijk, weet je; met een wip zijn ze te Muiden, en dan heb je ze hier eer j' er om denkt. Ik kan je zeggen, ik ben niet erg bang uitgevallen; maar als je buiten woont, lig je 't eerst aan de beurt, en ik word toch alle ochtenden wel met een beetje grieseligheid wakker, en dan is 't net of ik denk: Heerebewaar! als z' er nou 'reis waren! En dan kijk ik eerst eens gauw m'n zolderluikje uit, rechts en links; maar als ik dan de Prinsenvlag nog waaien zie daar op de uitleggers bij den Omval, dan ben ik weer gerust, en maak m'n deur en vensters open."

„Had jij nog gedacht, Hans! dat zoo'n groote Olifant zoo'n klein hart onder z'n baadje heit zitte?"

„Zeg, Keesie! dat moet jij niet zeggen."

„Stil, Olifant!" viel Hans in. „Jij hoeft niet te denken, dat jij hier zoo gauw een Franschman zien zult. Al de posten langs de Vecht en in die kontreien zijn goed bezet; uit Naarden zullen ze ons Muiden en Weesp niet afnemen, maar wel zou 't kunnen gebeuren, dat wij op een mooien dag eens Naarden gingen inpakken. En van Uitert komen ze hier ook niet heen, man! dan zouden ze eerst met Kroonenburg te doen hebben, en daar leit de broer van mijn kaptein op, die staat ze, hoor! En dus, wees jij hier maar niet bang voor je hachje."

„Zeg, Hans!" vroeg Kees heel nieuwsgierig, „wat meen jij met dat inpakke van Naarde?"

„'t Kan gebeuren."

„Ja maar zeg! weet jij dat wij er op een nacht heen geweest binne met een sloep de Zuiderzee over? Ik met twee matrooze, en we hadde jou luitenant en nog een officier en jou broer Rolf en Jonge Bloetje an boord; wij hebben eerst overal motte peile vóór en in de have van Naarde en toe binne ze met 'er zessen an wal gegaan, en ik most met de sloep in de haven achter de dijk blijve wachte, en 't was al mooi dag eer ze weerom kwamme, zoodat ik al bij me zelf zei: as de haai ze maar niet gesnapt heit! — weet je, Hans! de Franschman meen ik. Zeg, weet jij ook, of er wat op til is?"

„'k Weet er haast zooveel van als jij. Maar jij moet daar toen nog een praatje hebben gehad met een Franschen kaptein; wat was dat voor een parlementer?"

„Jandorië ja! dat was j'n rare kadraaier! Je mot begrijpe, Hans! ik zit daar in me sloep, en ik heb net eve m'n oorlam en een varse pruim genome, en ik denk zoo net: wat blijve die landkrabbe lang op de kust! daar komt m'n 'n figuur an as 'n Watersnees met een wandelende Deventerkoek achter 'm; — dat was, mot je wete, z'n knecht; die droeg twee hengelstokken en een vaatjen op z'n ribbekassie en had een mandje met viktalie aan z'n rechtervlerk hange. Die Watersnees dan komt m'n op zij en begint me daar wat Frans te poespasse. Ik zeg: praat Hollans of loop hoepele! En waratjes! de vent begon op zijn menier Hollans te prate. En ik begreep er zooveul van, dattie me vertelde, dattie graag uit hengele gong, en hij zag me voor 'n visscher an, en hij leek een beetje met me te wille babbele. Maar ik dacht: die vent is een spion of een gek, en ik deed

of ik wou gaan slape; weet je, ik most voorzichtig weze, Hans! want ik was in 'n vreemd vaarwater, en ik was alleenig en zij ware met 'er tweeë. Toen de Snees geen antwoord van me kreeg, zakte n'ie gouw of, en zette koers na de kant van de Meer, en 'k heb 'm niet weerom gezien, maar naderhand heb ik gehoord, dat z'n 'm „de dikke Zwitser" noeme. Ken je 'm ook?"

„Neen; maar kijk 'reis uit; wie komen daar aan? Die lijken ook uit hengelen geweest te zijn."

„Ja," valt de Olifant in, „die had ik ook al in 't oog; die voorste is Job Olfertsen de stoeldraaier, en die andere is Lukas Jansen de snijer, en daar loopen er nog een stuk of vijf achter."

't Was Maandag, de 1e Augustus 1672, in den achtermiddag, toen dit gesprek gevoerd werd onder 't groen vóór een herberg buiten de Weesperpoort tusschen een

korporaal en een konstabelsmaat. De eerste diende onder 't vendel van kapitein Lambert Witsen; en hoe hij gedoopt was, wist hij niet precies meer, maar zijn militaire naam was Hans Onversaagd. De andere, die in de wandeling Zwarte Keesie genoemd werd, behoorde tot het bootsvolk, dat dienst deed op de uitleggers in den Amstel en bij 't geschut op de Hoogesluis.

Even buiten de toenmalige Weesperpoort liep het Olifantspad, in de richting van de tegenwoordige Boerhavestraat; 't was een aaneenschakeling van fraaie tuinen met sierlijke koepels en tuinhuizen; en langs het pad liep een vaart, die in den Amstel uitkwam, en waarin, aan de wit en groen geschilderde steigertjes voor de tuinen, boeiertjes en tentschuitjes lagen, want het tuinvermaak moest steeds met het zeil- en roeivermaak in den Amstel afgewisseld worden. Er lag dan toen ook aan de Weesperzijde een brug over gezegde vaart, en op den hoek van dat pad stond de herberg, waar ik van spreek. 't Was een trapgevel met een windwijzer op den top; het pleintje daarvoor tot aan den rijweg was met een groene haag omsloten, en met lindeloof, langs latten geleid, overdekt, terwijl een houten poort tusschen het groen tot ingang strekte. Boven op die poort stond een houten olifant; en voor elk, die 't beest niet op het eerste gezicht kennen mocht, stond op den boog met groote zwarte letters te lezen: D' OLYPHANT.

Wat den kastelein tot de keuze van dat uithangteeken geleid had, en of hij wellicht een verloopen koekebakker was, die de poort was uitgetrokken, om zijn geluk met de bierkan te beproeven, weet ik niet, omdat het in geen archieven te vinden is; wel, dat naar dien

Olifant het pad zijn naam kreeg, — ja, de kastelein zelf ook, want hij was een buitengewoon groot en dik exemplaar; hij had een kop als de reus in het Doolhof en een romp als de Schreierstoren.

„Goên middag samen!" riepen de hengelaars, binnentredende. „Olifant! geef voor elk een kan Delftsch, maar van 't ouwe geloof, hoor!"

„Mooi weer geweest vandaag, Job!"

„Wel weergaas! Zwarte Keesie, ben jij 't? Je schuilt ook heelemaal weg onder dien getaanden zuidwester, dien je daar op je knikker hebt."

„Hé, wat een pret! kijk, dat is er een!" riep de Olifant, die inmiddels het deksel van Jobs vaatje had opgelicht „Dat 's een hengelaar! komt zonder visch thuis! En jij, Lukas! heb jij wat?"

„Niks niemendal."

„En die anderen?"

„Ook niet."

„Gantskrentebrood! met z'n zevenen buren uit hengelen geweest, en niemendal gevangen! Wat heit je gescheeld vandaag?"

„Heb jelui niets gehoord?"

„Wat gehoord?"

„Schieten."

„Mogelijk wel op 't IJ; daar hoor je 't alle dagen."

„Neen, neen! daar, dien weg uit," zei Lukas, met den vinger naar 't zuidoosten wijzende.

„Wat?" riep de Olifant, op eens verbleekende; „wat? waar benneze?"

„Ga gauw je achterdeur sluiten," zei Hans lachende; „en jij, Job! vertel eens, waar je was en wat je gehoord hebt."

„Wij zijn van morgen vroeg uitgegaan om te hengelen in 't Gein en den kant van Nichtevecht uit; maar pas zaten we eventjes aan de Vecht tegenover de Veldersche Laan, of we hoorden van verre onophoudelijk schieten."

„Musket- of kanonschoten?"

„Neen, 't waren bommen van kanonschoten, hoor!"

„In welke richting was 't?"

„In de buurt van Loenen. De Nichtevechters dachten, dat de Franschen kwamen, en waren al druk bezig hun geldje en goedje in te pakken, maar wij pakten onze biezen, en liepen zoo gauw wij konden de laan weer door en langs Gein en Gaasp terug, naar de Diemerbrug. Daar hebben we een uurtje uitgerust en, om van den schrik te bekomen, wat gegeten en gedronken, en terwijl wij in *den Reiger* zaten, kwam er een man van Baanbrug binnen, die vertelde dat de Franschen Kroonenburg belegerd hadden, maar hoe 't afgeloopen was, wist hij niet."

„Wat?" riep Hans, „Kroonenburg? Daar ligt de broer van mijn kaptein op; die zal den Françoisen wel poest gegeven hebben! Daar zal ik gauw meer van weten. En nu is 't mijn tijd, om op te stappen; ga je mee, Keesie? — Nu, mannen! hierna een beter, zeit de almanak; en jij, Olifant! pas op, dat je er te nacht niet van droomt."

De korporaal en de konstabelsmaat stapten samen 't Olifantsbruggetje over. Een halfuur later kuierden de zeven hengelaars ook op, en de kastelein bleef aan zijne overpeinzingen overgelaten. Hij bracht een slapeloozen nacht door; en den volgenden morgen was de zon nog nauwelijks uit de kim gerezen, of hij stak zijn hoofd al

uit het zoldervenster, om te zien of de Prinsenvlag nog aan den Omval waaide.

II.

't Is drie dagen later, en wij bevinden ons in 't studeervertrek van den beroemden Nikolaas Witsen. Ik behoef dit niet te beschrijven. Gij herinnert u, dat ge er meer geweest zijt. Jakob van Lennep heeft u al vroeger eens „bij Burgemeester Witsen" binnengeleid, u zoowel zijn studeerkamer als zijn „rijk gestoffeerde zaal" laten zien en u zoowel met den heer des huizes als met de deftige lieden, die hij in 't eene en 't andere vertrek ontving, in kennis gebracht [1]. Gij kent dus Nikolaas Witsen en zijn studeervertrek, en ik behoef alleen op te merken, dat wij er nu zestien jaren vroeger zijn, en dus Mr. Nikolaas ook nog zooveel jaren jonger en zelfs nog ongehuwd en nog geen burgemeester is; ja, hij is ook nog niet zóó zwaartillend, en zijn voorhoofd nog niet zóó gefronst, en zijn gelaat nog niet zóó strak als toen.

[1]) *Holland*, 1865, bl. 1—44.

Toch is hij al veel ernstiger en zwaarmoediger dan menigeen van zijn leeftijd: hij telt nog slechts 31 jaren; maar zijn zucht voor de wetenschappen en neiging tot ingespannen werkzaamheid, hebben hem reeds vroeg tot ernst en diepdenkendheid gestemd. Hij is in 't vorig jaar tot lid der Vroedschap verkozen, en toont er zich, met woorden en daden, een der ijverigste voorstanders en wakkerste verdedigers van de belangen zijner vaderstad en de vrijheid des vaderlands in dezen hachelijken tijd; trouwens hij is, zoowel door studie als door reizen, rijk aan kennis en ervaring boven velen zijner staden standgenooten.

De jonkman met bleeke wangen en vurige zwarte oogen, dien wij thans bij hem zien, is zijn jongste broeder Jonas. Evenals Nikolaas is hij een beminnaar van wetenschap en letteren, maar geen mathematicus als deze; en ofschoon hij nauwelijks 27 jaren telt, heeft hij toch ook al „veler lieden zeden en steden" gezien, en zelfs te Stokholm aan 't Hof verkeerd. Maar overigens is er wel geen grooter kontrast tusschen broeders te bedenken, dan tusschen deze twee. Vroolijk en luchthartig van aard en tot lach en scherts genegen, is Jonas, immers vooralsnog, de man niet, in wien Nikolaas de geschiktheid erkent tot het behandelen der „zaken van Staat en Oorloge." En evenzeer in strijd met zijn vroolijken gemoedsaard is zijn zwak en ziekelijk voorkomen; en zeker zal geen geneesheer hem een lang leven durven voorspellen [1]). Wanneer hij echter op dit oogenblik minder

[1]) Nadat hij in 1673 was benoemd tot Kommissaris van de Wisselbank, huwde Jonas Witsen met Sara Raye, doch stierf reeds negen weken na zijne bruiloft.

vroolijk gestemd is dan anders, zoo is dit niet aan zijn gezondheidstoestand, maar aan de omstandigheid te wijten, die de broeders thans bijeenbrengt.

„Lambert laat zich lang wachten," zegt Nikolaas, de groene lintjes eener portefeuille, waarin hij eenige beschreven bladen papier geborgen heeft, toestrikkende.

„Croock zal hem aan de praat houden; zeker heeft hij hem veel mee te deelen," antwoordt Jonas, die inmiddels in den IJstroom van Antonides heeft gebladerd.

„Toch hoop ik, dat hij nu spoedig komen mag, want het wordt straks al tijd voor de Vroedschap."

„Drukke vergaderingen tegenwoordig! voor- en namiddag, en dan nog zooveel kommissiën en inspectiën, waar mijn broeder, als ik verneem, al hoor ik 't van hemzelven niet, gansch niet van misgedeeld wordt.

Wie in de Raadzaal zit een lastig ambt bekleedt!"

„Laat scherts ter zijde, Jonas! Amsterdam is thans het bolwerk van den Staat; en alle vrome burgers moeten 't hierin eens zijn, dat het eerlijker en edelmoediger is voor de religie en vrijheid en voor vrouw en kinderen in 't harnas te sterven, dan zich te begeven in een capitulatie, die men nooit, dan met de uiterste slavernij, zoude kunnen voldoen."

„Ik geloof niet, Nikolaas! dat één rechtgeaard Amsterdammer er anders over denkt. Liever met den Prins achter de laatste gracht sterven, dan met Pieter de Groot een schandelijken vrede koopen!"

Er volgen eenige oogenblikken zwijgens. De laatste woorden van Jonas zijn oorzaak, dat Nikolaas niet ant-

woordt; hij wil met dien jongeling geen politiek gesprek voeren. Maar deze zelf komt er op terug.

„Sommigen willen wel weten, Nikolaas! dat er tegenwoordig in den Raad evenwel over iets meer gehandeld wordt, en wel over zeker punt van hooge importantie."

„Het *willen weten* van sommigen overtreft weleens het *kunnen weten.*"

„Ei? — Men zegt, dat Zijne Hoogheid thans zeer ijverige vrienden in den Raad van Amsterdam heeft."

„Dat is gelukkig; het behoud des vaderlands hangt, menschelijkerwijze gesproken, thans af van een oprechte en kordate samenwerking van de machtigste stad der Republiek met Zijne Hoogheid als stadhouder. Ik hoop, dat eenmaal de historieschrijver dit feit zal kunnen te boek stellen: *In* 1672 *werd het Land gered door Prins Willem en Amsterdam.*"

„Dat geve de Hemel, Nikolaas! Maar gij zegt zoo uitdrukkelijk: Zijne Hoogheid als stadhouder. De *willenweters* nu beweren, dat er thans ernstig aan gedacht wordt, op den persoon van Zijne Hoogheid hooger digniteiten te doen confereeren en zijne autoriteit en gezag te doen vermeerderen; — en iemand, die zeker tot de *kunnen-weters* behoort, fluisterde mij in, dat er reeds een voorstel gedaan is, van deze stede wege voor te slaan, den Prins tot graaf van Holland te verheffen, maar dat zulks door de meeste leden der Vroedschap van de hand gewezen is. Men spreekt daar nog al over, en oordeelt . . . ."

„Ga maar niet voort, Jonas! Wie de iemand is, dien gij bedoelt, kan ik wel raden. — Maar je bent eergisteren met

Saartje op de verjaarpartij van oom Raye geweest, niet waar? heb je je daar nog al vermaakt?"

„Zeker; maar dáár is er geen woord van gesproken."

„Dat meen ik ook niet, Jonas! ik vraag alleen, of je pleizier hebt gehad: — waren er veel menschen? heb je lekker gegeten?" herneemt Nikolaas met een fijn glimlachje, om op een beleefde wijze aan zijn broer te kennen te geven, over welk soort van zaken hij liefst met hem spreekt.

„Ja, we hebben in den tuin gegeten," zegt Jonas droogjes, wien deze wending en dat glimlachje nu juist niet behagen.

„Zoo? net als bij burgemeester Tulp?"

„Ja, er was een fraaie tent in de middellaan opgeslagen, en je weet, dat de tuinkamer ruim genoeg is, om tot danszaal te dienen. 't Was maar jammer, dat op 't laatst, omstreeks tien uren, de vroolijke stemming gestoord werd door de tijding, dat er alweer een oploop was, en bij burgemeester Van de Poll de glazen werden ingeworpen, zoodat de gasten in den grootsten angst raakten, en ieder zich haastte om thuis te komen."

Nikolaas trekt de wenkbrauwen samen, en schudt het hoofd.

„Ja," gaat Jonas voort, „die onrust is zeer te betreuren; maar kan men, na al wat elders gebeurd is, de gemeente, die de vrijheid liefheeft, een weinig ongerustheid euvel duiden?"

„Hier zeker, Jonas! Na de openlijke afkondiging, reeds vóór vijf weken gedaan, dat de Regeering gezind is, de stad met goed en bloed tot het uiterst te bescher-

men, en bij alles, wat er gedaan is, en wat voor ieders oogen open ligt, om de stad in een geduchten staat van tegenweer te stellen, moest het onmogelijk zijn, dat zelfs onder de schutterij nog vrees en wantrouwen gekoesterd worden, alsof een burgemeester van Amsterdam de sleutels van de stad aan de Franschen zou kunnen overgeven. Maar daar schuilen lieden achter, die verandering in de Regeering wenschen, omdat zij gaarne zelf op 't kussen zouden komen; lieden, die in 't geheim de woelgeesten opwekken, ja zelfs op den Dam onder 't volk rondsluipen, met den mantel om de ooren geslagen en den hoed in de oogen, om aan te hitsen en tumult te stoken, al is 't ook maar over de plaats, waar de sleutels zullen liggen."

Nu trekt Jonas de wenkbrauwen samen, maar glimlacht tevens.

„Wel," zegt hij, „moest men over zoo iets moeite laten ontstaan? Burgemeester Reynst heeft in de vorige maand zeer verstandig gehandeld, met toe te laten, dat de sleutels, in plaats van aan zijn huis, op 't stadhuis gebracht werden; — hij liet er immers zijn ledikant ook heen brengen en nam zijn nachtrust bij de sleutels. Zoo stelde hij de gemeente en zijn geweten beide tevreden. Had burgemeester Van de Poll, toen de beurt aan hem kwam, ook zoo gedaan, dan had hij de stad in rust en zijn glazen heel gehouden."

„Daar klinkt de bel; 't zal Lambert zijn."

„Maar zeg mij dan nu nog eerst met één woord, of ik, 't geen die iemand zei, gelooven moet of niet."

„Stel je daar zooveel belang in?"

„Zeker."

„Ik denk...."

„Welnu?"

„Dat het verteld is op een theevisite bij de oude juffrouw Bontemantel."

„Goeden morgen, broers!" klinkt een forsche stem, en een heel ander postuur komt de deur in; — een man, gelijkt Hooft zijn neef den hopman teekende, „lang van lichaam, zwaar van leeden, ontzighlijk van gelaat." 't Is de kapitein Lambert Witsen, met den oranjesjerp over den schouder en een langen degen op de heup. Den hoed met pluimen werpt hij bij 't binnentreden op een tafel vol boeken en papier.

„Ga zitten, broer," zegt Nikolaas.

„Op mijn eenigen stoel, die nog leeg is, moest je er bij zeggen," vervolgt Lambert, eens in de rondte ziende. „Mij dunkt, je hadt nog wel een boekenkast noodig."

Lambert is thans, na 't overlijden van den secretaris Jan Witsen, de oudste der gebroeders, van wie wij er hier drie bij elkander zien, om over den vierden te spreken. Die vierde, Kornelis, is almede kapitein in dienst van den Staat, maar thans krijgsgevangen te Utrecht. Zoodra de broeders, twee dagen geleden, de tijding vernomen hadden, had Lambert zich tot zijn vriend Jakob Croock gewend, die, door tusschenkomst van zijn neef Meerkerck te Utrecht, in de gelegenheid was, de gewenschte inlichtingen te verschaffen. Croock heeft er dan ook terstond werk van gemaakt, en Lambert komt nu juist van hem vandaan.

„Goed nieuws?" vraagt Jonas, „ik brand van verlangen."

„Wij hebben reeds eenigen tijd op u gewacht," merkt Nikolaas op.

„Ja," antwoordt Lambert, „ik heb mij bij Croock een weinig langer opgehouden dan ik dacht; en toen ontmoette ik op mijn weg herwaarts den schepen Boreel nog, die mij met zooveel belangstelling vroeg, of wij geen nadere tijding omtrent Kornelis hadden, dat ik wel heel onbeleefd had moeten zijn, om zulks onbeantwoord te laten."

„Maar ik moet over een halfuur naar 't stadhuis."

„En ik naar de hoofdwacht," voegde Lambert er bij; „maar wij kunnen hier in een kwartier meer afpraten, dan de Heeren in hun raadsvergadering in een uur; want wij sieren ons gesprek met geen oratiën op."

„Laat ons dan 't begin der uwe hooren," herneemt Nikolaas.

„Eer je begint, Lambert!" valt Jonas in. „Is 't waar of niet, wat Hillensberg mij verteld heeft, dat Kornelis, wegens zijn hardnekkige tegenweer, zeer hard behandeld wordt, en in een kelder zit, daar water in is?"

„Daar is niets van waar; hij zit in een kamer bij den Geweldige."

„En vraagt de Hertog van Luxemburg vijfentwintigduizend gulden voor zijn rantsoen?"

„Ja, of nog iets meer wellicht. Doch laat ik u de historie vertellen. Lestleden Maandag, 's morgens vroeg, heeft Luxemburg een korps van 1500 man, met drie stukken geschut, uit Utrecht doen rukken, om Kroonenburg aan te tasten. De twee vendels, die er op lagen, waren geen 150 man sterk, en er was geen enkel kanon op 't slot. Bouwman, die als oudste kapitein 't kommando voerde, begeerde al spoedig, naar de hedendaagsche gewoonte, te kapituleeren, waar onze broeder echter alle protestatie tegen deed, zeggende, dat men zulk een slot, dat een voorpost van Amsterdam was, tot het uiterste behoorde te defendeeren. Doch al tevergeefs. Bouwman liet zijn trommelslagers de chamade [1]) slaan, en ging naar buiten, om 't slot aan de Franschen over te geven. Toen zei Kornelis: „Nu ben ik kommandant van Kroonenburg!" deed de poorten achter den weggeloopen poltron versperren, en moedigde de manschap tot kloeke verdediging aan. Toen Bouwman terugkeerde en met de Franschen meende binnen te trekken, werden ze met zulk een duchtig snaphaanvuur uit de kelders van 't slot begroet, dat er veel Franschen doodbleven en nog meer werden gekwetst. Bouwman riep daarop zijnen soldaten toe, dat zij 't geweer moesten neerleggen, want dat hij als kommandant het slot met kapitulatie had overgegeven, en dat zij, indien zij zich langer defendeerden, zouden moeten hangen. Zijn vendel weigerde toen langer te vechten, en keerde zich tegen dat van onzen broeder, en inmiddels liepen de Franschen met boomen op de poort: al hetwelk de verdere verdediging onmogelijk maakte. De gansche bezetting werd gevangen genomen; de soldaten zijn, twee aan twee gebonden, binnen Utrecht gebracht, en in 't koor der Mariakerk opgesloten. — „Bouwmans lafhertigheid wierd bij de Franschen verfoeyt; maar de manhaftigheid van Kornelis Witsen bij hen ten hoogste geroemd," schreef Meerkerck. — Ziedaar wat er gebeurd is. Onze broeder heeft zich alleszins gedragen als een braaf soldaat, en is door de Franschen met alle onderscheiding behandeld."

[1]) *De chamade slaan of blazen* = met trom of trompet een signaal geven, dat men wil kapituleeren.

„Ja, met zoo hooge onderscheiding zelfs, dat zij hem op een kwart ton stellen," valt Jonas in.

„*C'est un bourguemestre d'Amsterdam, il vaut bien vingt-cinq mille florins*, heeft de gouverneur Stouppe tegen Meerkerck gezegd, maar er bijgevoegd, dat men zich haasten moest, want dat de Hertog in de volgende week wellicht het dubbele zou vorderen."

„Wellicht," hervat Jonas, „staan er weer eenige wagens gereed, om, met roof beladen, naar Parijs gezonden te worden, en is er juist nog plaats voor eenige tonnetjes dukaten."

„Dat is werkelijk 't geval. Meerkerck zegt, dat Luxemburg te Utrecht zelfs de tapijten van 't stadhuis wil laten weghalen, en 't protest van de burgemeesters wel niet zal baten. Maar hij zal althans onze dukaten niet meenemen."

„Denkt hij," vraagt Nikolaas met zekere scherpte van toon, die hem eigen is, als hij een weinig knorrig wordt; „denkt hij, dat de dukaten hier aan de stadsboomen groeien? En hoe komt hij er toe, onzen Kornelis als burgemeester van Amsterdam te betitelen?"

„Ik zal u op beide vragen antwoorden," zegt Lambert. „*Bourguemestre d'Amsterdam* is bij de Franschen de algemeene titel voor alle Heeren, die een naam dragen, welke op de regeeringslijsten voorkomt; en deze allen zijn in hunne meening schatrijk. Wie hun dat op de mouw gespeld heeft, weet ik niet; maar zij gelooven, dat al die *Bourguemestres* onder hunne huizen groote gewelfde kelders hebben, waarin de tonnetjes vol gouden dukaten opgestapeld zijn."

„Dat hebben Hamel en Velthuysen hun wijs gemaakt,"

roept Jonas lachende; „die roervinken weten niet, wat ze maar bedenken zullen, om bij de Franschen een plasdankje te halen."

„Hoe 't zij," herneemt Nikolaas, „wij moeten bedacht zijn op maatregelen om onzen broeder zoo spoedig mogelijk uit zijne gevangenschap te verlossen. Ik zal in den Raad trachten te bewerken, dat van dezer stede wege

aan Zijne Hoogheid verzocht worde, op de rantsoeneering de vereischte orde te stellen."

„En ik," herneemt Lambert, „zou nog veel liever zien, dat we in eene of andere schermutseling een Fransch kapitein of kolonel gevangen kregen; met uitwisselen komt men altijd spoediger klaar dan met rantsoeneeren."

„En ik," voegt Jonas er bij, „zou 't niet kwaad achten, zoo men eenige van die Utrechtsche Heeren, welke onze stad komen visiteeren, aanhield; dit zou de kortste weg zijn."

Inmiddels heeft Nikolaas met schrik een blik op de hangklok geslagen, en schommelt eenige papieren bijeen, die hij mee moet nemen; en tegelijk springt Lambert van zijn stoel op, en grijpt zijn hoed, en strijkt de pluimen glad, die bij 't achteloos neerwerpen op de boekentafel wat verfomfaaid zijn. En terwijl de eerste vertelt, dat hij zich nu moet haasten, om tijdig in de vergadering te zijn, zegt de tweede, dat hij geen minder haast heeft om naar de wacht te spoeden, en verzekert Jonas, dat hij geen van beiden een oogenblik langer wil ophouden: — en de drie broeders nemen afscheid aan de deur.

Maar Kornelis bleef gevangen.

Er gingen twee maanden voorbij, zonder dat er order op de rantsoeneering gesteld werd, als Nikolaas zou trachten te bewerken, — zonder dat een Franschman gevangen genomen werd, als Lambert had gehoopt, — en zonder dat er eenige Heeren werden aangehouden, als Jonas had gewenscht, ofschoon er voor dit laatste althans een oogenblik eenige kans scheen.

III.

„Heb je 't ook gehoord?" riep Job Olfertsen zijn' buurman, den ouden kaarsenmaker op den hoek van de Utrechtschestraat en -dwarsstraat, toe, die, tegen 't pothuis leunende, zijn pijpje stond te rooken. 't Was Zaterdag namiddag, de 27e Augustus. Naar oud gebruik hielden toen de ambachtslieden nog op den laatsten dag der week na 't middagmaal „heiligavond," terwijl de vrouwen in winkel of werkplaats schoonmaakfeest vierden. Maar de man in 't pothuis zat nog druk te werken, en hamerde uit alle macht op een schoenzool; 't was Jan de kruier, die nieuwe spijkers in een paar oude sleeperschoenen sloeg.

„Heb je 't ook gehoord, buurman?"

„Wat gehoord?" is de wedervraag van den kaarsenmaker.

„Hij meent dat schieten, toen hij uit hengelen was, en zoo gauw zijn biezen pakte," roept zijn bovenbuur, Wouter de wolleklopper, uit het venster.

„Haal jij weer ouwe koeien uit de sloot, Woutje?" roept Job, naar boven kijkende.

„Wel ja! ben jij landspassaat onder 't vendel van Hillensberg, dan had jij ook ons volk op Kroonenburg te hulp moeten komen, in plaats van weg te loopen."

„Domme bloed! ik had immers m'n wapens niet bij me."

„Doet er niet toe! je hadt van den nood een deugd moeten maken, en je hengelroe voor een piek gebruiken."

„Hoor, Woutje! dat is al omtrent vier weken geleden, en je moest daar nou niet meer van praten."

„Maar geef mij dan toch antwoord," hervat de kaarsenmaker. „Wat zou ik gehoord hebben?"

„Wel, buurman!" zegt Job, „ik vraag, of jij niets gehoord

hebt van die Uitertsche verraders, die hier in de stad zijn gekomen, om de wallen te bespieden, en aan de Franschen over te brieven, aan welken kant zij ons overvallen moeten."

„Zoo? Zijn dat van die burgemeesters, die hun eigen stad zoo schelmachtig hebben overgegeven?" vraagt de kaarsenmaker weer.

„Ja, dezelfde!" roept de kruier, zijn hoofd uit het pothuis stekende. „Men hoorde zulke schelmen op zijn Haagsch te behandelen."

„Al zacht!" roept Wouter van boven; „sommige schelmen loopen met bannen vrij."

„O, de stad is er vol van!" komt Lukas de snijder vertellen. — „Ik hoor van mijn broer, dat er dezen nacht op de hoofdwacht een briefke bezorgd is, geadresseerd: *Aen de borgers van Amsterdam*, en onderteekend: *Godt bewaer ons voor verraedt.*"

„Dat is te hopen," hervat Job, „maar wij moeten er zelf ook tegen waken. Daar worden, God beter 't, tusschen hier en Uitert dagelijks brieven gedragen door lieden, die 't niet wel met Patria meenen, en ook Willem Willemse, onzen rechten huisvader, niet liefhebben."

„Ik heb van Wouter hierboven gehoord," voegt de kaarsenmaker er bij, „dat ze als bedelaars verkleed gaan."

„Ja, ja!" schreeuwt de genoemde uit zijn venster. „Ik heb er eergisteren een gezien, die de brieven onder de lappen gespeld had."

„Als jij dien gezien hebt, had jij dien moeten grijpen, zeg ik je," snauwt de kruier hem toe. „Als ik dien Jan Kees, dien verloopen timmerman, 'reis te pakken kon krijgen, dan zou hij 't niet weer doen; dat zeg ik je."

„Ze zeiden op de wacht, dat hij er bij is," zegt Lukas.

„Niet waar," valt de kruier in; „ik ken 'm wel, want ik heb 'm, toen 'k nog in Uitert woonde, dikwijls genoeg gezien. Maar ik kan wel denken, wien ze voor hem aangezien hebben, — Jaap Martens, die in de Vroedschap zit, die lijkt 'm precies. Maar die deugt ook niet, hoor! dat zeg ik je."

„En ik zeg jou," roept de wolleklopper weer van boven, „dat Jan Kees er wel bij is, en die loopt ook niet altijd als een bedelaar, maar somtijds als een juffrouw verkleed met een kind op den arm."

„Wou je mij voor 't lappie houên, Wollewoutje?" snauwt de kruier hem andermaal toe; „dan moet je beter uitgeslapen wezen, hoor man! dat zeg ik je."

„Zeg, Jan! heb jij in Uitert gewoond?" vraagt Lukas. „Ben je dan ook uitgevlucht?"

„Neen, meester! ik ben uitgebannen, omdat ik dien Jaap Martens en zijn neef Middelkoop, die toen ook in de Vroedschap zat, op 't stadhuis in hun facies de waarheid heb gezeid."

„Dus ben je nog een ouwekennis van ze? Nou daar feliciteer ik je mee."

„Daar zijn er drie hier," hervat de kruier, terwijl hij zijn pothuis sluit. „Dat zijn Jaap Martens en zijn neef, en de gewezen burgemeester Jan van Nellesteyn. Maar die laatste zal den baars niet vergallen; die loopt bij Jaap Martens maar voor spek en boonen mee. En let nou maar 'reis op, of j'er binnen kort niet meer van hoort. Dag samen!"

„En ik zeg je, dat er veel meer dan drie zijn!" roept Wouter hem nog toe, maar Jan is den hoek al om. En

de kaarsenmaker klopt zijn pijpje uit, en gaat in huis, en Job en Lukas volgen een oogenblik later zijn voorbeeld.

Dat de Amsterdammers de Utrechtenaars niet vertrouwden, was niet meer dan natuurlijk. Utrecht toch was in 's vijands macht, en men behoefde dus op geen bezoek van die zijde gesteld te zijn. Maar bovendien was de houding van Utrecht bij de aannadering van 't Fransche leger van dien aard geweest, dat zij velen aan verraad en Franschgezindheid der Regenten deed denken. Toen de Prins van Oranje met het leger van den Staat was komen afzakken, had Utrecht de poorten gesloten, wat „Zijn Hoocheyt seer qualyck genomen heeft;" maar toen Rochefort met zijn *mousquetaires du Roy* verscheen, werden de poorten voor hem opengezet, en „liepen hem veel Heeren in 't gemoet." De Utrechtsche Heeren van 1672 beschuldigden zelven elkander in hunne vergaderingen van verraad en Franschgezindheid; was 't wonder, dat de Amsterdammers niet anders over hen dachten?

Maar 't was even natuurlijk, dat het gerucht, waar wij zooeven de burgers in de Utrechtschedwarsstraat van hoorden spreken, en waar zelfs, als Lukas Jansen verzekerde, de stad vol van was, ook spoedig den Heeren van de Wet op den Dam ter oore gekomen was; en dus werden de straksgenoemde drie Utrechtsche heeren den volgenden morgen op 't stadhuis ontboden. 't Had den onderschout geen de minste moeite gekost, hun verblijf te ontdekken, want Jan de kruier was 't hem komen aanwijzen.

Mr. Jakob Boreel nam thans, als voorzittend schepen, het schoutsambt waar, in de plaats van den schout Hasselaer, die onlangs, bij 't doen der ronde, ongelukkig gekwetst was. Hij vroeg den drie heeren naar de reden van hun verblijf te Amsterdam.

Martens antwoordde, dat zij hier „eenige nootsaeckelijke affaires hadden."

„Wat voor anderen noodzakelijk geacht wordt, is niet altijd dienstig voor onze stad en burgerij. Verklaar u dus duidelijker: welke affaires hebt gij hier?"

„Onze vrouwen en kinderen terughalen," hervatte Martens terstond. „Vóór eenige weken, toen de Franschen naderden, zijn die in allerijl hierheen gevlucht met wagens en schuiten. Mijne vrouw zat met haar zuigeling van zes maanden op een open wagen met onze nicht Veenemans, en de andere kinderen volgden 's middags met de Amsterdamsche schuit en met den wagen van nicht Van Benthem. En, ach! mijn tweede zoon Jantje stierf te Amsterdam binnen twaalf dagen."

„Zulke aandoenlijke tafereelen strekken weleens om andere zaken te bedekken. Ik onderzoek niet, op welke wijze uwe vrouw hier gekomen is, maar wat gij thans hier doet," zei Boreel, hem scherp in de oogen ziende.

„Haar terughalen."

„Daar is toch geen verblijf van zoovele dagen, en nog minder eene inspectie van de stadswallen toe noodig. Men heeft mij bericht, dat gij Kommies van de vivres, hooi, etc. van de Franschen zijt, en hier komt, om onze fortificatiën te bespieden."

„Dat is valsch gelogen!" viel Martens uit. „Ik ben nooit in Fransche dienst of kommissie geweest; en dat onze provincie overheerd is, is mij even leed als den Heeren,

die hier zitten. Om tot spion te dienen, ben ik de man niet; ik ben hier niet op de wallen geweest, en heb vesten noch fortificatiën gezien. Bovendien zijn wij hier niet tersluiks, maar hebben paspoorten van prins Maurits."

„Hoe hebt gij die paspoorten te Utrecht kunnen bekomen?" vroeg Boreel weer.

„Door doctor Piso, die heel groot bij den Prins is," antwoordde Martens. „Deze heeft ze voor ons verzocht, en ze ons te Utrecht toegezonden."

„Ik wil gelooven," sprak Boreel, en hij lei den nadruk op *ik*, „dat gij mij de waarheid hebt gezegd; doch dit geloof kan ik anderen niet ingeven. De burgerij houdt u, alle drie, voor spionnen. Gij zult dus inzien, dat uw verblijf hier niet zonder gevaar is, zoowel voor uwe personen als voor de rust der stad, die de Regeering niet gaarne om uwentwil gestoord zou zien. Ik raad u dus, ten eerste de stad te verlaten. Elke onaangenaamheid, die u bij een langer vertoeven zou kunnen treffen, zult gij u zelven te wijten hebben; vertrek dus liever heden dan morgen. Ik wensch u eene goede reis, mijne heeren!"

En daarmee konden zij de Schepenskamer verlaten.

Nellesteyn en Middelkoop hadden geen woord gesproken; zij waren onthutst geweest; maar Martens was voor geen klein gerucht vervaard en toonde zich nog zeer gramstorig. In plaats van te erkennen, dat Boreel hun een goeden raad gegeven had, verkoos hij daarin een bewijs te zien van de „vuyle bitterheyt," die de Amsterdammers tegen de Utrechtschen koesterden.

Wat die Utrechtsche heeren eigenlijk in Amsterdam

te verrichten hadden, is niet uitgelekt; — zeker iets meer dan vrouw en kinderen terughalen. Want vooreerst was hiertoe, als Boreel reeds had opgemerkt, geen verblijf van vele dagen, ja weken, noodig; de paspoorten, die Martens en Nellesteyn hadden, waren reeds meer dan drie weken oud. En ten andere waren er, behalve deze drie, nog eenige Utrechtsche heeren hier gekomen, en die overigen hadden geen vrouwen en kinderen bij zich, en waren ook van geen paspoorten voorzien.

Men mag dus aannemen, dat onder hunne „nootsaeckelyke affaires" wel iets meer begrepen was, dan zij wilden bekennen. Al sprak Martens de waarheid, toen hij zei, dat hij geen wallen en fortificatiën bespied had, zoo kon toch de „gewesen capiteyn" Ploos of een ander 't wel gedaan hebben. Al loog hij niet, toen hij verklaarde, niet in Franschen dienst te zijn, toch blijkt uit zijne eigen aanteekeningen, dat hij met de Fransche bevelhebbers op vriendschappelijken voet stond, bij hen ten eten ging en hun geschenken gaf. En al poogde hij zich voor te doen als iemand, dien men volstrekt niet behoefde te wantrouwen, uit zijne eigen aanteekeningen blijkt, dat een Utrechtsch burgemeester hem eens „een van de pernitieuste instrumenten, die in de regeeringe waren," genoemd had. Al hetwelk bewijst, dat het wantrouwen der Amsterdammers jegens die ongenoodigde Utrechtsche gasten niet zoo geheel misplaatst was.

Martens en zijn vrienden volgden den raad van Boreel niet; het schijnt, dat zij hun „nootsaeckelyke affaires" nog niet afgedaan hadden. Zij bleven nog vier dagen en berokkenden zich daardoor, wat Martens noemde „droevige rencontres."

IV.

De Beerebijt was in dien tijd reeds een druk en woelig schuitenveer. De herberg was een groot gebouw uit het begin der 17e eeuw, en sedert een halve eeuw vermaard als „de Beere-beyters herberg," wegens de honden- en beerengevechten, die er nu en dan werden aangericht, en geweldig veel toeloop hadden, daar zij tot de meestgeliefde volksvermaken behoorden. [1]) Zij was tevens het buitenveerhuis van een menigte volks- en pakschuiten, en den ganschen dag was er een druk gewoel van gaanden en komenden, want geen uur, waarop geen schuiten afvoeren of aankwamen; Utrechtsche, Haagsche, Delftsche, Rotterdamsche, Goudsche en nog een aantal dorps- en marktschuiten De ingang der herberg was een gewelfde poort, en — schoon zij u wellicht de vraag ontlokken zou, of de bouwmeester de Haagsche Gevangenpoort tot model gekozen had, — de zeventiende-eeuwers vonden haar heel deftig. Trad men die poort in, dan vond men rechts de deur van de groote en altijd volle gelagkamer, en rechtuit den tuin. Nu waren tegenwoordig, zoowel hier als overal, de gevolgen van den oorlog te bespeuren, en klaagden kastelein en schippers, en zoovelen er belang bij den bloei der veren hadden, dat er weinig omging en 't reizen stilstond; — maar toch heerschte er in den morgen van Donderdag den 1en September een buitengewone drukte; ja, 't was er zóó woelig, dat de Olifant, die aan de overzijde op den kant van den wal stond, om

[1]) Versta door „beeren": groote varkens.

er een kijkje van te hebben, zich de handen wreef van blijdschap, dat hij dit standje niet voor zijne deur had gekregen.

De Utrechtsche heeren namelijk hadden dien ochtend tot hunne afreis bepaald. Zij hadden een trekschuit afgehuurd, waarmee zij te zeven uren wilden vertrekken. Om minder opzien te verwekken, of, als Martens het uitdrukte, „om niet al te sterck bij den anderen te wesen," ging hij, met zijn vrouw en kinderen en die van Nellesteyn, op de Achtergracht in de schuit, terwijl Nellesteyn zelf met Ploos en nog vier heeren de Utrechtschepoort uitwandelden naar de Beerebijt, waar zij stilletjes uit de gelagkamer in de schuit dachten te stappen en de lastige vraag naar paspoorten te ontwijken. Daarentegen had Martens de beide paspoorten bij zich, om die aan den Amstelboom te vertoonen, waar een post van acht man van de Weesperpoort wacht hield.

Wel maakten deze schutters een aanmerking op den ouderdom der paspoorten, die van den 6en Augustus waren; maar Martens gaf hun wat „goede woorden," en mocht passeeren, en lachte reeds in zijn vuistje, maar dacht er niet aan, dat hij aan de Beerebijt nog een post van de Utrechtschepoort zou vinden. Daar stond namelijk Job Olfertsen met vier man.

Pas ligt de schuit aan wal, of de zes Utrechtsche heeren komen de gewelfde poort uit om spoedig in te stappen, maar even spoedig worden zij door Job staande gehouden met de vraag: „Heb je paspoorten?"

Nellesteyn haalt de zijne, en vertoont die.

„Veel te oud," zegt Job; „een pas van den 6en Augustus geldt niet meer."

„Wacht," denkt Martens, die nog in de schuit zit, en de aanmerking hoort; „ik zal die Amsterdammers wel foppen." Hij neemt een pen, schrijft op zijn paspoort een 2 vóór de 6, en komt de schuit uitspringen. Hij houdt den landspassaat het papier voor, en zegt stoutweg: „Hier, burger! mijn pas is van den 26en Augustus."

„Dat is Jaap Martens!" schreeuwt Jan de kruier al van verre. „Kijkt hem goed op de vingers, burgers!"

„Neen, schelm!" roept Job, „jij zult mij niet bedriegen. Die pas is vervalscht; de inkt is nog nat." En tegelijk vlekt hij met den vinger de 2 uit. — „Jij en je vrienden bent verraders van Utrecht, en jelui zult, gantsplanken! niet vertrekken."

Op hetzelfde oogenblik komt er een heel regiment gemeen volk met den stormpas aanrukken. Het bestaat uit: 25 schuitevoerders van de Achtergracht, 100 wevers uit het Noordschebosch, 50 looiersknechts van de Baangracht, 75 duivelstoejagers van de Ossen- en Varkenmarkt, 175 Utrechtschebuurts- en Noordscheboschjeswijven en even zooveel leegloopers en kwâjongens, en de kruier stapt als kolonel aan 't hoofd. — Doch wie verschijnt daar van verre op 't Zaagmolensbruggetje? — 't Is Wouter de wolleklopper, die 't eens aan komt kijken, maar een oogenblik later verdwijnt om de wacht te gaan waarschuwen.

„Sla dood! sla dood die verraders en spionnen!" klonk het bij de Beerebijt. De aanvallers willen de schuit in; eenigen vlammen reeds op de koffers om die te plunderen; maar de kruier wijst hen op Martens, en roept: „Dat is de grootste schelm! dien moet je maar eerst afranselen!"

Martens gromt, Ploos vloekt, Nellesteyn beeft, de andere heeren kijken schichtig rond, maar zien geen uitkomst, de vrouwen gillen, de kinderen schreien; — 't grauw gromt en vloekt en gilt en schreeuwt, alles tegelijk; — 't is een vreeselijk tumult.

Job begrijpt, dat hij, als landspassaat met vier man, hier is om de orde te handhaven, en schreeuwt tegen al de schreeuwers in: „Terug jelui! van 't goed zal je afblijven en van de menschen ook, — terug!"

„Sla dood!" schreeuwt het gemeen.

„Terug!" schreeuwt Job. „Je zult er afblijven, ze zijn mijn gevangenen."

„Dat zijn ze niet!" schreeuwt de kruier, „'t zijn verraders!"

„Sla dood!" schreeuwt het gemeen. „Geef hier die schelmen: men moet ze op zijn Jan de Wits handelen!"

„Ken je me nog, Jaap Martens?" schreeuwt de kruier,

vooruit dringende, en de vuist tegen hem opheffende. Maar Job pakt hem moedig bij de borst en poogt hem terug te dringen. „Laat me los!" gilt Jan, „ik heb met dien Jaap Martens nog wat af te rekenen!"

„Terug voor den duivel!" buldert Job, en hij en zijn vier man dringen met de kolven hunner musketten tegen 't volk in. Maar hoe moedig zij zich weren, zij zouden toch „dat pas te swack gevallen" zijn, ware de kommandant hun niet te hulp gekomen.

Over 't vendel, dat thans de wacht aan de Utrechtschepoort heeft, voert de vaandrig Hillensberg het bevel, vermits de kapitein en de luitenant beiden uitgetrokken zijn; en daar de vaandrig nu hopman is, bekleedt de sergeant Quina de plaats van luitenant. Beiden komen met de halve kompagnie aangerukt, en terstond wijkt de woeste hoop achteruit, en de schutters bezetten den waterkant. De kruier zelf — die voor de beide officieren meer ontzag dan voor Job Olfertsen, en geen lust heeft, als oproermaker bij den kop gepakt te worden, — is de eerste om zich uit de voeten te maken; en zijn bende trekt ook spoedig achter 't Zaagmolensbruggetje terug. Daar staat Wouter weer, die den kruier bij den schouder pakt en hem in 't oor bijt: „Wat heb ik je gezeid? waren er niet meer dan drie? Jij bent nog niet uitgeslapen, Jan!"

„Goddank, heer vendrik! dat je gekomen bent," zegt Job, „want wij hadden 't met z'n vijven tegen al dat kanalje niet gebolwerkt. Maar wat 's dat? Zoo meteen waren er wel zeven van die Uitertsmannen, en nu zie ik er nog maar drie."

„Zoo?" antwoordt Hillensberg, „jij dient zelf te weten, waar de anderen gebleven zijn."

Maar de goede Job wist het niet. Hoe had hij in dat razende gewoel en gedrang ook alles kunnen zien? Vier heeren hadden de gelegenheid waargenomen, om zich stilletjes uit de voeten te maken, en men zag ze niet terug. Alleen Martens en Nellesteyn met hun vrouwen en kinderen en neef Ploos zijn nog present.

„Mij dunkt," fluistert Quina Hillensberg toe, „dat wij die heeren moesten aanhouden."

„Neen," antwoordt de Vaandrig even zacht, „'t zijn lastige gasten, die onrust verwekken; hoe eer weg hoe beter."

„Hebben de heeren paspoorten?" vraagt hij overluid.

„Ja wel," antwoordt Job, „maar . . ."

„Ik zie 't," valt Hillensberg in. „De heeren hebben paspoorten en kunnen dus vertrekken."

„Daar worden wel valsche passen geschreven tegenwoordig," roept een der schutters.

„Ja," zegt een ander, „'t zijn mogelijk ook al passen van Couet [1])."

„Burgers," zegt Hillensberg, „de paspoorten zijn van prins Maurits, en wij moeten die voor goed kennen; de heeren kunnen dus vertrekken."

En ofschoon sommige schutters nog murmureeren, de Vaandrig laat de Utrechtenaars aan boord gaan, en spoedig van wal steken, en trekt met zijn manschap naar de poort terug.

„Ziezoo," zegt hij tegen Quina, „zoo is 't het best; en nu hoop ik, dat de historie daarmee uit is."

„En ik," antwoordt de ander, „heb een voorgevoel, dat wij ze straks nog weleens weerom zullen zien."

[1]) Couet was Fransch schoolmeester te Naarden geweest, en naar Eemnes geweken; en daar hij verdacht werd, valsche passen geschreven te hebben, was hij onlangs door eenige waaghalzen te Eemnes opgelicht en naar Amsterdam gebracht, doch daar men hem niets bewijzen kon, weer losgelaten.

V.

't Grauw had zich langs het buitenplein [1]) vóór de Utrechtschepoort verstrooid en wachtte slechts, totdat de schutters weer binnengerukt waren, om de schuit opnieuw na te jagen. Jan de kruier stond bij 't paardewed met een paar schuitevoerders te praten, toen Wouter hem andermaal bij den schouder greep, en in 't oor beet: „Heb je hier geen juffrouw met een kind voorbij zien gaan?"

„En wat zou dat, Wollewoutje?"

„Dat was Jan Kees."

„Hij? hou je me voor den gek?"

„Ik zeg je, dat 'ie de schuit achterop geloopen is, om den spionnen nog een pak brieven voor Stoepie [2]) mee te geven."

„Waar is 'ie nou?"

„Zoek 'm op; maar jij bent nog niet uitgeslapen, Jan?"

„Allo, mannen!" schreeuwt de kruier, „de schuit weer na! De verraders hebben nog brieven voor de Françoisen gekregen; terug moeten ze, allo!"

En in vliegende vaart ijlt de heele troep weer bij Amstelhoek de bocht om. De kruier staat al op 't Zaagmolensbruggetje, en ziet dat de schuit bij Pauwentuin weer aan wal ligt, en een juffrouw er bij staat.

---

[1]) Die buitenpleinen werden later met boomen beplant, en toen had men buiten elke poort een bosch, waarvan 't Leidsche- en 't Muiderbosch nog lang bestaan hebben.

[2]) STOUPPE of STOUPA, de Fransche kommandant van Utrecht. Hij was een Zwitser.

„Kijk!" schreeuwt hij, „daar heb je ze, en daar staat Jan Kees met zijn brieven! Vooruit, allo!"

En tierende en gierende en schreeuwende en schrollende, reppen mannen en wijven zich langs de Utrechtschezijde; en Lijs uit de Botertonsgang, die niet gauw genoeg meekan, grijpt haar buurvrouw bij een slip om op sleeptouw genomen te worden, maar krijgt een klap, dat zij terugstuift; en een wever, die niet zien kan van 't stof, loopt tegen een boom aan, dat hij suizebolt en rolt over den weg, en twee loopen en drie vallen over hem heen, en schoppen hem bont en blauw.

Martens en de zijnen zien vol angst de stofwolk opgaan en nader komen; de juffrouw maakt zich uit de voeten, terwijl de schipper en zijn knecht al hun krachten inspannen, om van wal te komen.

Maer laes! het was te spa. Wat mond kan u vertellen,

hoe razend en woedend de bende den aanval deed! Eenige schuitevoerders sprongen ten halven lijve in 't water, om de schuit te grijpen en tegen te houden en weer aan wal te duwen; andere grepen de boomen der schippers, en schreeuwden: „laat los, of we slaan je de hersens er mee in."

„Och heerejee!" zuchtten de schippers. „Eheu!" jammerde Nellesteyn; terwijl de vrouwen opnieuw begonnen te gillen en de kinderen te schreien, en zelfs de „gewesen capiteyn" Ploos trilde van angst. Alleen Martens bleef „bij zijn positieven."

„Jelui zult niet weg," schreeuwt de kruier, „je hebt nog een pak brieven ingenomen!"

„Mannen! wij hebben niets ingenomen," zegt Martens. „Wees wat bedaard, dan zal ik je alles vertellen. Juffer Wyburch van Wijk is ons al roepende nageloopen met haar kind, en daar neef Ploos haar kende, en wij meenden, dat de juffer wilde meevaren, zoo hebben wij naar den wal doen sturen. Maar de juffer wilde alleen haar kind meegeven, en dit hebben wij niet toegestaan, maar het kind weer aan land gezet."

„Maak jij dat je ouwe petemeui van de Runnebaan wijs, Jaap! denk jij dat ik jouw leugens geloof? Wij kennen die juffrouw wel; dat was Jan Kees, die jou brieven gaf voor Stoepie om ons te verraden en te verkoopen, net als je Uitert hebt gedaan!"

„Wij hebben geen brieven, goede menschen! en wij zijn geen verraders, maar eerlijke en vrome lieden, die onze vrouwen en kinderen thuis halen."

„Geloof 'm niet!" roept de kruier, „hij liegt of 't gedrukt is! — Allo, schelm! geef je brieven over, of wij zullen je hier op zijn Haagsch trakteeren! En waar is Jan Kees gebleven? Zeker in 't vooronder gekropen; allo, mannen! fisenteert de schuit maar!"

„Nu komt het er op aan," denkt Martens; „die waagt die wint." — „Goede lieden!" roept hij, „heb een oogenblik geduld; ik zal je alles overgeven." — Daarop gaat hij naar beneden. — „Laat dadelijk afsteken," fluisterde hij in 't voorbijgaan Ploos toe, komt een oogenblik later weer boven met een pak papier onder den arm, en springt op den wal. —

„Kom hier nu, menschen! dan kan je de brieven zien."

Al het volk loopt te hoop, en dringt zich rondom Martens samen; zij zelfs, die de schuit vasthielden, laten

die los en dringen mee in den hoop, om hem de brieven, die uit het pak zullen komen, uit de hand te scheuren. Intusschen is de schuit vrij, en wordt spoedig van wal gestooten.

Martens doet bedaard het pak open. „Ziedaar," zegt hij, en toont de beide paspoorten: „dit is alles, wat er in zit."

„De brieven! de brieven!" klinkt het.

„Ik heb geen brieven; ik heb geen andere papieren dan deze paspoorten."

„De schelm bedriegt ons!" roept de kruier. „Dan maar terug, en de schuit fisenteeren!"

Maar hoe verwonderd kijken Jan Rap en zijn maat op, daar zij deze reeds midden in den Amstel zien drijven. Wel rapen eenige wijven en jongens steenen van den weg, om naar de schuit te smijten, maar treffen geen doel.

„Schei maar uit!" roept de kruier, „je gooit de visschen dood."

Martens heeft voor 't oogenblik zijn doel, de schuit te bevrijden, bereikt, en hoopt nu andermaal de bescherming van de poortwacht in te roepen; daarom zegt hij: „Mannen! aan boord kan ik niet meer komen; breng me dus maar weer naar de poort!" En in plechtigen optocht gaat Martens tusschen den kruier en een langen schuitevoerder, door den ganschen troep gevolgd, langs de Utrechtschezijde terug.

„Dat had je vroeger niet gedacht, Jaap! dat je zoo nog eens naast mij zoudt kuieren," zegt de kruier. Maar Martens is slim genoeg te zwijgen; hij was weltevreden, dat hij er zonder klappen afkwam.

Hillensberg had 't rumoer van den naderenden troep al van verre hooren aankomen. „Uw voorgevoel wordt reeds bevestigd," zei hij tegen Quina, en beiden gingen de trap hunner wachtkamer af.

„Och ja, daar komt hij met de heele bende weerom. Nu is alle kans voor hem verkeken," hernam de Sergeant.

„Ben je daar nu nog, mijnheer!" riep de Vaandrig gemelijk, toen Martens voor hem stond; „je hadt al voorbij 't Kalfje moeten wezen."

Martens verzocht assistentie.

„Neen, neen! ik kan er nu niet meer aan doen," hernam Hillensberg, die duidelijk genoeg bespeurd had, dat zijne schutters niet geneigd zouden wezen, ten tweeden male het vertrek der drie heeren lijdelijk aan te zien.

„Dan verzoek ik, dat gij mij naar Burgemeesteren laat brengen, om vrijgeleide te vragen," zegt Martens.

„Goed; ik zal u drie burgers meegeven."

Zoo kwam Martens andermaal op 't stadhuis. Hij begaf zich vóór Burgemeesterskamer en liet door den bode zijne paspoorten binnen brengen, met het verzoek, dat „de Borgemeesters die wilden agreëren en voor goedt kennen." Burgemeester Hooft was binnen en juist de schepen Boreel bij hem.

„Zijn dat geen kennissen van u? — Martens en Nelesteyn!"

„Inderdaad; het zijn dezelfde Utrechtsche heeren, die ik, met nog een derden, lestleden Zondag heb laten ontbieden, en ernstig aangemaand heb, spoedig te vertrekken; hun verblijf hier is zeer suspekt."

„Paspoorten van prins Maurits, waar ze, zoo 't schijnt, al bijna vier weken mee rondgezworven hebben! En aan

den datum ook al een kleine verandering beproefd! Nu, ik mag lijden, dat ze er goed en wel weer mee thuis komen," zei de Burgemeester, met dien ironischen glimlach, die hem eigen was.

„Ik zou 't, nu hun noodzakelijke affaires hen hier zóó lang hebben opgehouden, raadzaam en voorzichtig achten, die lieden niet naar den vijand te laten terugkeeren. 't Heeft allen schijn, dat de verdenking, die op hen kleeft, niet ongegrond is."

„Zij zijn onderdanen van den vijand, en kunnen dus met alle recht aangehouden worden; doch wat wilt gij hier met hen doen?"

„Wat *ik* met hen zou willen doen? Hen in bewaring houden, en vervolgens redimeeren tegen kapitein Kornelis Witsen, die nu reeds een maand lang te Utrecht gevangen zit, en voor wien de Hertog van Luxemburg *f* 25,000 vraagt. Als wij hem drie voor *één* geven, kan de Hertog over geen slechte betaling klagen."

„Ja," zei Hooft, met de linkerhand aan de kin wrijvende, „die kapitein is de zoon van wijlen Dr. Kornelis Witsen, mijn welgeëerden kollega in der tijd, en ik had gehoopt dat Zijne Hoogheid reeds de vereischte orders gesteld zou hebben tot zijne rantsoeneering, als wij verzocht hebben; doch zij zullen wellicht spoedig volgen."

„Orders, waar geld bij noodig is, volgen doorgaans zoo spoedig niet, Burgemeester! daarom geef ik een middel aan de hand, om Witsen zonder geld te lossen."

„Dat ik echter niet kan aannemen. Ik oordeel, dat de Burgemeesteren deze lieden niet moeten arresteeren. Geschiedt het door de burgerij, dan stellen wij ons geen partij, en zullen 't advies van Zijne Hoogheid vragen."

Daarop verliet Boreel de kamer; een oogenblik daarna klonk de bel, en werd Martens binnengelaten, terwijl de drie schutters voor de deur bleven wachten. Martens herhaalde zijn verzoek, dat de Burgemeester zou gelieven zijn paspoort „voor goedt te kennen."

„Ja wel," antwoordde Hooft, „zulks doe ik, en gij kunt vertrekken."

Martens klaagde, dat het hem door 't volk belet werd.

„Gij kunt aan de officieren van de wacht zeggen, dat ze u vrij kunnen laten passeeren."

Daar bedankte Martens zeer beleefd voor, maar verzocht een „lettertje schrifts."

„O ho!" hernam Hooft, „de burgemeesters van Amsterdam teekenen geene paspoorten als deze, en verleenen ook geen vrijen pas op Utrecht."

„Dan weet ik niet, hoe ik 't met de burgers stel."

„Dat is uwe zaak; gij zijt hier gekomen op uw eigen perikel en risico, en kunt evenzoo vertrekken. Indien gij den raad gevolgd hadt, u door den heer Boreel vóór vier dagen gegeven, dan waart gij al lang thuis geweest. Gij kunt nu gaan."

„Te Utrecht zou...." begon Martens, in plaats van heen te gaan.

„Spreek mij niet van Utrecht," viel Hooft in; „indien ik daar was, men zoude mij wel bij den kop vatten en 25,000 gulden uit mijn beurs kloppen."

Daar wilde Martens een mooie frase op geven, om te betuigen, hoe hij wel zorgen zou, zoo 't in zijn macht ware, dat een burgemeester van Amsterdam met meer respekt wierde getrakteerd; maar Hooft begeerde die frase niet te hooren, en wees hem de deur.

„Burgemeesteren staan toe, dat wij vertrekken," zei Martens tegen de drie schutters, die als schildwachten voor Burgemeesterskamer hadden gestaan. En toen ging 't onder 'tzelfde geleide van een troep kwâjongens, waarmee ze gekomen waren, de Kalverstraat weer in en naar de Utrechtschepoort terug.

In die poort hadden inmiddels, zoowel Hillensberg met de beide sergeanten in de officierskamer, als de korporaals, adels, landspassaten en schutters beneden, de zaak der Utrechtsche heeren eens ernstig besproken. De laatsten hadden besloten, dat zij gearresteerd moesten worden.

„Hoe!" had Job gezegd, „trekken wij op de wacht, om spionnen te beschermen?"

„Neen!" hadden twintig anderen geroepen, „dat ware schande en al te dwaas. Zij mogen zich gelukkig achten, zoo hun niets ergers overkomt dan gearresteerd te worden."

Precies in denzelfden geest spraken de sergeanten er over.

„Die Utrechtenaars hebben onze stad en fortificatiën bespied en zullen aan de Franschen de gansche gelegenheid openbaren. De voorzichtigheid vordert dus, hen in arrest te houden."

„Ik ben dit thans volkomen met u eens," zei de Vaandrig.

„En bovendien," hervatte Quina, „begrijp ik niet, waarom wij den onderdanen en spionnen van den vijand vrijgeleide zouden geven, terwijl de brave kapitein Witsen te Utrecht achter de grendels gehouden wordt. Laat ons,

in plaats van de f 25,000, die de Franschman gevraagd heeft, deze drie heeren in betaling geven; zij zijn nog meer waard, en kunnen dus het surplus als een vereering aan onze kompagnie schenken."

„Dat vind ik een mooi idee," zei Hillensberg.

„Ik wil er niet eens de eer van hebben, heer vendrig!" hernam Quina, „maar zal 't uit uwen naam beneden gaan mededeelen." En 't vroolijk gejuich, dat hij in de wachtkamer hoorde, overtuigde Hillensberg, hoe goed die mededeeling daar ontvangen werd.

Juist kwam Martens terug.

„De burgemeesters stemmen toe, dat wij vrij vertrekken mogen, en men ons moet laten gaan," zei hij tegen den Vaandrig.

„Burgers! heb je dat zelf door de Heeren Burgemeesteren hooren zeggen?" vroeg Quina aan de drie schutters.

„Wel neen!" zeiden dezen, „wij hebben buiten de kamer gestaan."

„Dan zal die heer ook niet vertrekken," zei Quina.

„Die heer! die heer!" riepen sommige schutters, „zeg liever: die spion!"

„Die heer! die heer!" klonk het buiten, waar 't regiment van Jan den kruier weer samenrotte, „zeg maar: die verrader! Brui den schelm de wacht uit, dan zullen wij hem op zijn Jan de Wits handelen!"

Nu begon Martens toch wel een weinig angst te gevoelen. Maar hij was te slim om niet te weten, dat hij met smeeken niets winnen zou; hij nam dus nog eens een toon aan, als hij te Utrecht bij zijn kollegaas gewoon was, en vorderde stoutweg, dat de Vaandrig ander-

maal met de halve kompagnie uitrukken zou, om hem aan de schuit te brengen en te zorgen, dat hij veilig vertrekken kon.

Doch Quina antwoordde hem met de aankondiging, dat hij door de burgers werd gearresteerd, — hij met de beide andere heeren. Omdat evenwel ook hunne vrouwen nog in de schuit waren (die nu weer bij den Amstelboom lag, daar 't gezelschap zonder Martens niet kon vertrekken), stond Hillensberg, op zijn verzoek, toe, dat hij „met een man vijf a ses na den boom soude varen." De vrouwen en kinderen zouden aan de Weesperzijde uitgezet, en door een schutter de Weesperpoort in en naar hun vorig verblijf gebracht worden: de drie heeren moesten daarna onmiddellijk naar de wacht worden teruggeleid.

En toen Martens nu de trap aan de Hoogesluis afgegaan was en in de boot stapte, kromp hem 't hart van benauwdheid, want daarboven keek Zwarte Keesie, die met andere matrozen de wacht had op de brug bij de kanonnen en de stapels achtenveertigponders, welke er lagen, over de leuning, en riep: „Wat let me, of ik brui dien verrader een kogel op zen kop!" Wat Keesie echter wijselijk niet ten uitvoer bracht, wel beseffende, dat de kogel even goed op den kop van een der schutters terecht zou kunnen komen [1]). Maar Jan de kruier, die niet wist, welke orders de Vaandrig gegeven had, en, toen hij Martens met de schutters naar de Hoogesluis zag gaan, meende, dat het te doen was om hem te laten vertrekken, schreeuwde: „dat zal niet gebeuren!"

[1]) Martens teekende aan: „der was een boodtsgesel, die wilde een kogel van 48 pont in de boot smijten, doch *wiert door een ander belet*."

en draafde de heele Utrechtschebuurt rond, om uit alle gangen en kelders ook nog de achterblijvers ter heirvaart te dagen, om zijn regiment te versterken. Daardoor ontstond een geweldige oploop, zoodat het Hillensberg en Quina en hunnen schutters de grootste moeite kostte het kanalje op een afstand te houden; — maar toen de boot terugkeerde, en de drie heeren op den Binnen-Amstel weer op den wal stapten, werd het een razend rumoer, en het zou zeker niet goed met de Utrechtenaars afgeloopen zijn, indien zij toen in handen van 't grauw gevallen waren [1]). Maar de schutters weerden zich dapper: met de musketten sloegen zij er tusschen door, en er raakten wel dertig of veertig degens uit de scheede; en de kruier, wiens mond dapperder was dan zijn hart, deed wat volksopruiers gemeenlijk doen, — hij ging stilletjes uit het gedrang, en liet anderen de klappen oploopen.

Martens, Nellesteyn en Ploos achtten zich gelukkig, toen zij eindelijk heelhuids de Utrechtschepoort bereikt hadden.

„Ach!" zuchtte Ploos, „wij zijn in het grootste perikel van de wereld geweest!"

„God zij gedankt!" zei Nellesteyn, „dat Hij ons zoo genadig bewaard heeft!"

„Ja," zei Martens, „er kwam er een, die Monfrère [2])

[1]) Volgens Martens kwam van de brug voor de Utrechtschestraat „een borger geloopen, die van een andere wacht was, zeggende: „bruyt doot de verraders!" ende sijn houwer half uyttreckende om Nellesteyn den kop in te houwen, *wiert door een ander gestuit* ende bij den draechbandt vastgehouden."

[2]) *Broeder* en *Zuster* was in dien tijd te Hollandsch; de fijne toon vorderde *Monfrère* en *Masoeur*. Wel terecht riep Antonides:

Verjaegt den vijant, maer verjaegt eerst zijne zeden!

met den elleboog in den rug liep, doch mij heeft niemand aangeraakt;" wat hem nog bolde, omdat hij zich altijd gaarne verbeeldde, dat zijn persoon ontzag inboezemde.

„Ziezoo, die zijn binnen!" zei de kruier, die alweer in zijn pothuis zat schoenen te lappen, en van verre de wevers en wijven en schuitevoerders en looiers allengs zag afzakken.

„Bij die pret heeft alweer menigeen een bebloeden kop gehaald," zei Wouter de wolleklopper, toen hij sommigen met een doek om 't hoofd zag loopen.

Hillensberg zond onverwijld een rapport wegens de aanhouding der drie heeren aan Burgemeesteren, en deze zonden nog denzelfden dag een stadsbode met een brief naar den Haag, om het advies van Zijne Hoogheid te vragen, dat echter niet terstond volgde. 's Nachts werden de drie heeren met de ronde van de poort naar de hoofdwacht overgebracht, en den volgenden dag, onder *cautie de judicio sisti et judicatum solvi*, uit hunne detentie ontslagen. Zij vernamen toen, dat het de bedoeling der Amsterdammers was, hen uit te wisselen tegen kapitein Witsen, en hun bovendien nog het geven eener vereering aan het vaandel van Hillensberg op te leggen; — hetgeen, volgens Martens, zou strekken om hen „te ruïneeren," want dan hadden zij ook de *f* 25,000 of meer aan Luxemburg moeten betalen. Liever nog wilden zij „binnen Amsterdam onder borchtocht gearresteerd gehouden" worden, en daarom riepen zij de tusschenkomst in van hun vriend Van der Hoolck, voormalig lid der Generaliteit, die zich nog te 's Gravenhage

bevond, en wist te bewerken, dat de Prins de zaak in advies bleef houden.

Veertien dagen later schreven de burgemeesters van Amsterdam een tweeden brief aan den Prins, en gaven daarin te kennen, dat het hun verlangen en dat der burgerij was, „dat de drie gedetineerden geredimeert mochten worden tegens den persoon van capiteyn Cornelis Witsen, mits daerenboven aan de burgerwacht [d. i. het vendel van Hillensberg] noch toevoegende soodanige somme penningen, als Zijne Hoocheyt goed sou vinden te behooren." Maar ofschoon nu Hillensberg en Quina zelven, „als tot desen uyt het midden van de compagnie gecommitteert," de brengers van den brief waren, hij bleef evenzeer zonder gevolg. De prins bleef de zaak in advies houden: de drie heeren bleven te Amsterdam, en Kornelis Witsen bleef te Utrecht gevangen.

VI.

„Ik moet een Franschen kapitein hebben!" riep Lambert Witsen, toen hij in den avond van den 3n October bij den advokaat Mr. Theodorus Hillensberg — denzelfde, dien wij reeds als Vaandrig hebben leeren kennen — een glas wijn dronk.

„Een Franschen kapitein!" zegt de advokaat lachende; „niet kwaad bedacht; maar waar zal die vandaan gehaald worden?"

„Dat weet ik zelf nog niet," antwoordt Lambert, „maar hebben moet ik hem. Kornelis heeft nu lang genoeg in detentie gezeten. De redeneeringen van mijn

zeer geleerden broer Nikolaas in den Raad om te bewerken, dat Zijne Hoogheid verzocht worde op de rantsoeneering de vereischte orders te stellen, hebben niets uitgewerkt; ik weet wel, dat hij morgen opnieuw een raadsbesluit zal pogen uit te lokken, om 't zelfde nog eens te verzoeken, en denkelijk zal dan Boreel naar den Haag gezonden worden om den Prins te spreken [1]; maar ik verwacht daarvan geen beter gevolg. Bij de rantsoeneering is geld noodig, en dat heeft men tegenwoordig niet te missen. Ik wil dus voor eigen rekening handelen; 't wordt tijd dat Kornelis verlost worde."

„Ja," zegt Hillensberg, „van de uitwisseling tegen mijn drie gevangenen van de Utrechtschepoort schijnt ook niets te komen, al ben ik er ook zelf om naar den Haag geweest. Men zegt, dat Zijne Hoogheid aan Van der Hoolck beloofd heeft, daar niet in te zullen treden."

„Die drie heeren mogen mijnentwege te Amsterdam onder borgtocht gehouden worden, zoolang de Franschen in Utrecht zijn, maar ik wil mijn broeder weer vrij hebben."

„En hoe jammer, dat die aanslag op Naarden, waar men zulk een goede hoop op had, ook weer in 't riet

[1] Dat is ook geschied. Den 4n Oct. besloot de Raad den presideerenden schepen Mr. Jacob Boreel aan den Prins te committeeren, om over verschillende zaken te spreken, o. a. ook aan den Prins te verzoeken „op de rancoeneringe van d'E. Cornelis Witsen, Capt. der Marines, tot Uytrecht gevangen, die sich alomme als een braaf soldaat heeft gecomporteert, d'vereischte ordres te stellen."

geloopen is. Zijne Hoogheid is aanvankelijk niet zeer gelukkig in zijne ondernemingen."

„Dat komt, omdat Zijne Hoogheid te doen heeft met een legertje, dat de tucht ontwend is, en met bevelhebbers, op wie hij niet vertrouwen kan. Had hier ieder zijn plicht gedaan, dan was de zaak goed gegaan: wij hadden Naarden overrompeld, en den kolonel Du Pas met al zijn officieren gevangen naar Amsterdam gebracht."

„Men zegt, dat de schepen, waar de soldaten in waren, door windstilte zijn opgehouden, en dat het bootsvolk onwillig was."

„Praatjes, om de ware reden te bedekken. Als iemand [1] 's avonds te negen uren nog door een burgemeester beleefdelijk tot zijn devoir vermaand moet worden, en dan nog een paar uren in 't Heerenlogement gaat zitten drinken, is 't geen wonder, dat hij te laat komt. En als men vergeet, de maat van de Uitermeerschesluis te nemen, is 't ook geen wonder, dat de schuiten, waar 't geschut op geladen is, toevallig te breed zijn en niet passeeren kunnen. Doch hoe dat zij, mij verveelt het, nog langer te wachten op maatregelen, orders, adviezen en aanslagen van anderen, — ik ga een aanslag voor eigen rekening wagen."

„Ge wilt toch niet alleen Naarden gaan overrompelen?"

„Naarden heb ik niet noodig; maar ik moet een kapitein uit Naarden hebben, om dien tegen mijn broeder uit te wisselen."

[1]) Hij meende den Rijngraaf, doch wilde dien niet noemen.

„Ferm gepraktizeerd! maar wie is de waaghals, die hem halen zal?"

„Hoor! — ik heb een korporaal onder mijn vendel, die er juist de rechte man voor is: Hans Onversaagd — een stout kerel —"

„Wat is dat nu?"

Er werd aan de deur getikt. De knecht komt een paar kollegaas van Hillensberg aandienen, en hun komst geeft aan het gesprek een wending, waardoor 't ons geen belang meer inboezemt.

Den volgenden morgen vinden wij kapitein Witsen in een vertrek, dat hij zijn *bureau* noemt. Tegen den witgekalkten muur staat een groote eikenhouten kast met twee deuren, waarvan de eene openstaat. In 't benedendeel zien wij een aantal boeken met hoornen en roodleeren ruggen. Op den eenen band lezen wij: *Ordeninghe op 't waken der Soldaten*, 1655. Op een anderen: *Nieuwe Wapenhandelinghe*, 1668. Op een derden: *Wacht-ordres*, 1672. Genoeg om over den aard dezer bibliotheek te oordeelen. De bovenste planken zijn met stapels papieren bedekt, deels in pakken bijeengebonden, deels *en beau désordre* dooreengeworpen. Aan elke zijde der kast hangt een groote plattegrond van Amsterdam: de eene met de oude verdeeling in 54 wijken, de andere met de nieuwe in 60 wijken, waarin de wijken met kleuren afgezet en de nummers met goud opgelegd zijn. Aan den muur daartegenover hangen twee geschilderde portretten, waaraan het duidelijk is te zien, dat zij op een bureau niet gelukkig geplaatst zijn, en

't dikwijls met stof en raagbol te kwaad hebben gehad. Op 't eene zien wij Lamberts vader, een jaar of tien ouder dan wij hem van den „Schuttersmaaltijd" kennen; 't ander stelt Lambert zelven voor als twintigjarig jongeling in een zwierig krijgskostuum en schijnt geschilderd te zijn kort na zijn aanstelling als kapitein eener kompagnie stadssoldaten. Tusschen de beide vensters hangt in een zwarte lijst een teekening van Rogman: — een halfvervallen kasteel voorstellende, waaronder men leest: *'t Huys van de Noert tot Aeckersloet, verdistrueert in de Spaense troubel.* En wanneer gij Lambert vragen wilt, welke betrekking hij op dat oude slot heeft, zal hij u zeggen, dat daar zijne voorvaderen hebben gebloeid van graaf Floris tot keizer Karels tijden. In 't midden van 't vertrek staat een groote schrijftafel, waarop een paar opengeslagen boeken tusschen tal van papieren liggen en een pistool daartusschen en een oranjesjerp daaroverheen geworpen. En vóór die tafel zit de heer des huizes, omringd van gedrukte staten, wacht-rapporten, en wat de militaire-papierwinkel al meer oplevert, want hij heeft het tegenwoordig zeer druk; hij neemt, bij de ongesteldheid van den majoor Jakob Bicker, den dienst van sergeant-majoor en opperwachtmeester der stad waar. Eindelijk nog een paar oude zware eikenhouten stoelen, die wel van Dukdalvens tijd heugen, tegen den wand, en een platgetrapte schrijfpen en een paar verschoffelde bladen papier en een pennemes zonder punt op den grond, — en de beschrijving van het bureau van den Edelen en Manhaften Heer Kapitein Lambert Witsen is voltooid.

De knecht tikt aan de deur, — opent die, doch niet

verder dan noodig is om er den neus door te steken, en zegt: „Hans Onversaagd, Meneer!"

„Binnen!" —

Daar staat de held. Gij kent hem reeds uit D' OLYPHANT aan de Weesperzijde. Hij blijft in de militaire positie bij de deur staan.

„Tree nader, korporaal! neem een stoel en ga zitten, want ik heb wat met je te praten."

Hans doet drie passen voorwaarts, bukt om 't pennemes van den grond op te rapen, legt het met de rechterhand op de schrijftafel, terwijl hij met de linker een stoel van den wand neemt, en zet zich.

„Wat is er van je orders, kaptein?"

„Ik moet een Franschen kapitein hebben, korporaal! en dien moet jij me leveren."

„Levend of dood?"

„Neen, man! levend, hoor! om 'm uit te wisselen tegen mijn broeder."

„Begrepen, kaptein! maar dat had je al veeleer moeten doen."

„Ja, Hans! ik had eerst andere plannen, maar die zijn mislukt. Zou dit beter lukken, denk je?"

„Of 't uitwisselen lukken zal, kaptein! kan ik niet weten; maar 't halen, dat is voor mijn rekening."

„Weet je ook, dat er in Naarden een kapitein ligt, dien ze den dikken Zwitser noemen?"

„'k Heb wel van 'm gehoord."

„Dien wou ik hebben, Hans! want dat is een neef van Stouppe, den kommandant van Utrecht."

„Begrepen, kaptein! Je wou dan hebben, dat ik dien dikken Zwitser eventjes naar Amsterdam transporteerde, zoowat op dezelfde manier als we laatst dien Franschen schoolmeester van Eemnes gehaald hebben?"

„Op dezelfde of op een andere manier; je kunt het aanleggen zooals je 't zelf goedvindt, als ik 'm maar krijg."

„Met je verlof, kaptein! mag ik even heengaan? Ik moet m'n broer Rolf spreken; ik kom binnen een halfuur terug."

„Goed, maar haast je, want over een uur ga ik uit."

't Halfuur is nog niet verstreken, of Hans is reeds terug.

„In orde, kaptein! Rolf kent den dikken Zwitser heel goed, en Jonge Bloetje heeft hem ook wel gezien. Die twee neem ik mee; die staan hun man. Ik heb mijn plan al gemaakt; wij gaan uit hengelen."

„Neen, Hans! twee man is te weinig; neem er zes mee. Ik wil niet, dat je te roekeloos te werk gaat."

„Begrepen, kaptein! dan zal ik Jan van Troje ook meenemen, en nog drie Amsterdamsche jongens van de kompagnie uitzoeken, want die moet je toch maar hebben, als je wat uitvoeren wilt."

„Nu, Hans! bezorg jij mij den Franschman, dan geef

ik je een sabel met zilveren gevest, en je zult bij de eerste gelegenheid sergeant worden. En je zes soldaten kan je ieder vijf gouden dukaten beloven."

„Begrepen, kaptein! Als 't je goedvinden is, ga ik morgen namiddag er op uit, en je ziet me met den dikken Zwitser of nooit weerom."

„Wat heb je noodig?"

„Vooreerst een order van je, kaptein! die ik te Muiden toonen kan, want we moeten ons verkleeden als boeren, en als ze ons voor spionnen aanzagen en ophingen, dan kreeg je den dikken Zwitser niet. Verder moet ik een schuit hebben, maar die kan Jan van Troje bij zijn neef in de Komkommerbuurt wel huren. Wat oude boerenplunje zal ik wel bij de uitdraagsters achter de Noorder Kerk oploopen. En dan nog het hengeltuig, wat goede riemen met gespen, wollen dekens en bossen stroo, en natuurlijk ook de noodige vivres."

„Een order kan je wel krijgen, maar je zult die niet behoeven te toonen; ik zal je een woord geven, waarop men je te Muiden zal laten passeeren. En wat de rest aangaat, reken maar uit, hoeveel geld je daarvoor noodig hebt, en kom na de exercitie terug."

„Begrepen, kaptein! Nog iets van je orders?"

„Dank je, korporaal!"

VII.

Aan de Weesperzijde bij 't Olifantsbruggetje kwam Woensdag-namiddag een schuit aanleggen, waar vier boeren in zaten. De bodem der schuit was met stroo bedekt, waar eenige dekens bovenop geworpen waren.

Wien 't vergund ware geworden, die op te lichten, zou daaronder een groote mand, met brood, spek en kaas gevuld, en een paar halfvaten bier gevonden hebben; en had men de hand eens in dat stroo mogen steken, men zou ontdekt hebben, dat er sabels en musketten onder verborgen lagen. Drie andere boeren kwamen 't bruggetje af. De een had een blauwe wollen muts op 't hoofd, de ander een ouden vilthoed met slappe randen, waar men niet meer aan zien kon, of hij grauw of zwart was geweest, en de derde had een geteerde zeildoeksche pet over de ooren getrokken; alle drie hadden hengelroeden op schouder, vaatjes op den rug en wormbakjes voor 't lijf. Zij wierpen hun hengeltuig in de schuit, keken eens naar de lucht, praatten over 't weer, en maakten zich gereed om in te stappen.

„Wat zijn dat voor kerels?" dacht de Olifant, die, met de armen over elkaar en zijn doorrookertje tusschen de tanden, tegen zijn deurpost leunde, omdat hij toch geen enkelen gast te bedienen had. „Gaan die uit hengelen? — Maar — een kan Delftsch, als dat boeren zijn! dat zie ik wel anders aan 'er pas. Die drie ten minste, die 't bruggetje over kwamen, zijn gewoon op de trom te marcheeren. Daar moet ik haring of kuit van hebben." En hij stapte dwars den rijweg over.

„Zoo, mannen! ga jelui 'reis met dat mooie weer uit hengelen? — Ha, ha, ha!" en hij houdt met beide handen zijn dikken buik vast, „ha, ha! wat weerga! ik kan m'n lachen niet houen! — Rolf, ben jij dat? En jij ook, Hans Onversaagd? Gantsblommerhelten! wie heit jou dien mallen hoed op je hoofd gezet en die ouwe pij om je jonge lijf gehangen?"

„Wat raakt jou, hoe ik m'n aankleeden wil?"

„Nou, nou, Hans! word maar niet boos. Ik hoop dat je beter vangst mag hebben, dan laatst Joppie met zijn vrienden. Maar 't is zeker ook wel wat aêrs als een zootje baars waar jijlui om uitgaat, hè?"

„Zwijg nou, Olifant! 't Is een geheim, en als je er een woord van spreken durft, vóórdat wij terug zijn, word je op bevel van den krijgsraad gearquebuseerd." [1])

Daar kreeg de Olifant een schrik van op 't lijf en droop met een: „Bewaar me, ik zal er liever 'reis op drinken!" — stilletjes af.

„Drie man aan de lijn, en voort maar!" riep Hans en zette zich aan 't roer, terwijl Rolf met den haak voorop stond en van wal stak. En vlugger dan ooit jaagschuit, met den rapsten knol bespannen, sneed het visschersschuitje door den Amstel.

„Toen ze den Omval voorbij waren, klonk het: „ho.... o!" Hans stuurde aan wal en liet de drie trekkers in de schuit komen.

„Nou, korporaal!" zei Jan van Troje, „nou wiste we graag waar 't stuk op staat."

„Juist," antwoordde Hans. „Je hebt als Amsterdamsche jongens dikwijls genoeg het komediestuk van Gijselbrecht zien vertoonen, en je weet dan ook nog wel, hoe je daar in 't donker bij 't klooster dien kornel met zijn ouwerwetsche targedragers en rondassiers [2]) zag staan, om hun stilletjes te vertellen wat er gebeuren moest; — datzelfde zal ik dan ook eens hier in de schuit doen."

En daarop deelde hij zijn makkers mee, wat wij reeds

[1]) *Arquebuse* = buks; *arquebuseeren* = doodschieten.
[2]) „Targen" en „rondassen" zijn groote schilden.

weten, en wees vervolgens elk zijn taak aan voor 't geval, dat ze den dikken Zwitser, gewapend of ongewapend, alleen of van anderen verzeld, ontmoeten mochten. Jan van Troje moest met de schuit aan de Hakkelaarsbrug achterblijven; met de anderen zou hij 't veld ingaan. „En," zoo besloot hij, „nu zullen wij nog eerst, net als Gijselbrecht deed bij 't eiland, dat Marken heet vanouds, wat voorraad ommedeelen; — neem elk een hartsterking, en dan de drie anderen aan de lijn, en vlug voort, dat we nog vóór den avond te Muiden zijn."

VIII.

't Is Donderdag-ochtend: een mooie en zoele najaarsdag, zooals de Hollandsche Octobers die meermalen opleveren, en die eenigermate in vergoeding strekken der gure Novemberachtigheid onzer Meimaanden. 't Is bladstil, de hemel helderblauw, geen tochtje in de lucht en geen rimpel in 't water. De Naarder toren slaat tien uren, en de doffe naklank van St. Veits [1]) metalen tong rolt statig voort over den ommekreits der Gooische vesting, te midden eener doodsche stilte. Geen leven in 't landschap, geen arbeider op den akker, geen wandelaar op den weg, geen koe op 't veld, — 't is of de oorlog het land heeft doen uitsterven, en de schildwachten op de wallen daar slechts staan om naar de vogels te kijken.

Wij dwalen naar den Meerkant heen. Hier hebt ge een ouden strang, die in 't Meer uitloopt. In vroeger eeuwen, toen de daperie te Naarden bloeide, en de Naarder schepen nog de Zuiderzee en de landstroomen doorkruisten, had deze strang gemeenschap met de stadsgracht, en was de gewone waterweg van Naarden over 't Meer naar de Vecht, en verder naar Utrecht; maar thans is hij al sedert lang afgedamd en half uitgedroogd, en wordt nog slechts door visschers bezocht. Zie, daar ginds zitten werkelijk twee boeren te hengelen. Bekijk ze maar eens goed; gij kent hen wel: de een is Hans en de ander Rolf. De overigen zien wij niet, maar vijf minuten verder ligt een kreupelboschje, dat zich een eindweegs langs den oever van het Meer uitstrekt.

[1]) De kerk van Naarden is aan Sint-Vitus gewijd.

„Hij komt nog niet," zegt Hans. „Als 'ie vandaag mogelijk dienst heit, moeten wij nog tot morgen wachten."

„Hou je stil," zegt Rolf, „en kijk 'reis uit; daar op den wal, links van de Turfpoort, daar staat 'ie."

„Is 'ie 't wel?"

„Waratje is 't de dikke Zwitser. Hij staat te prakkezeeren of 't goed vischweer is vandaag. Pas op, als 'ie ons in 't oog krijgt, komt 'ie."

En ja wel; hij tuurt, hij bespeurt de lokvinken, en verdwijnt van den wal. — Een goed kwartier later zegt Rolf:

„Daar komt 'ie al an, Hans! Z'n lummel van 'n knecht loopt achter 'm met de hengelroe op z'n nek en 't vaatje aan z'n arm."

„Heel goed: hoe meer zielen hoe meer vreugd. Wij zijn mans genoeg, om dien Deventerkoek ook mee te pakken."

Werkelijk slaat de Fransche kapitein het pad naar den Meerkant in, maar halverwege blijft hij staan, kijkt nog eens in de rondte, laat zich het vaatje op den rug hangen, neemt de hengelroe over, en schijnt den knecht

eenige orders te geven, die daarop naar de stad terugkeert.

„Ook al goed," fluistert Hans zijn broer toe; „wij hebben dien schorluin er niet bij noodig. 't Schijnt, dat *Mesjeu le Kappeteine* wil toonen al een knap hengelaar te zijn, schoon 'ie wat laat in 't veld komt."

„Wat zeg je van 'm? Hij 's gewapend ook; — een hengelaar met een degen op zij!"

„Dat 's niets, Rolf; al had 'ie nog zes geladen pistolen er bij; hij het maar twee handen, en wij twaalf."

De kapitein verschijnt op de kruin der Meerkade, en de beide boeren lichten den hoed voor hem.

„Koeje morke! roept hij hun toe; want de man spreekt, als wij reeds vroeger vernamen, Hollandsch. Hij is in de drie zomermaanden, die hij te Naarden heeft doorgebracht, niet alleen een hartstochtelijk hengelaar geworden, maar heeft ook de Nederduitsche taal in dien korten tijd reeds perfekt geleerd, want de Naardensche stadsschoolmeester heeft hem vlijtig les gegeven. Hij vindt Holland zoo'n kwaad land niet, pleegt hij te zeggen, en als hij er een rijke vrouw kon krijgen, zou hij er wel willen blijven. Trouwens, hij is de eenige Fransche officier niet, die er zoo over denkt.

„Koeje morke! koet kefang?"

De hengelaars schudden 't hoofd, en wijzen naar de lucht. Anderhalve minuut later staat de dikke Zwitser naast hen.

„Wie binne jij, man?" zegt hij tegen Hans.

„Ik ben de molenaar van Bussum, kaptein! en dat is mijn knecht."

„Moolnar? molnaar? — *comprends pas.*"

Hans zwaait met zijn armen om de molenwiekerij te

vertoonen, op dezelfde manier als wij dit weleens van redenaars en bijdragers zien.

„*Aha! compris! le meunier.* Maar moete jij dan niet mool van taak?"

„Kan niet malen, kaptein! als er geen wind is; dan ga ik met den knecht altijd maar uit hengelen voor ons pleizier, weetje."

„Ah, ja! ja, weet! engel isse kroot *plaisir en Hollande.* Ik ook liefebber bin." — En meteen bukt hij, om eens in 't vaatje van Hans te kijken, waar slechts een paar baarsjes in zijn, die hij uit Amsterdam heeft meegenomen.

„*Comment?* niet koet kefang?"

„Neen, kaptein! er lijkt hier geen visch te zitten vandaag. Verleden week heb ik op ditzelfde plekje een heerlijk zootje gevangen, waar we drie dagen van hebben gesmuld; maar nu is 't hier mis. Dat zit 'm in 't weer, weetje."

„Ja, weet! Maar zekke, *meunier!* wete jij niet, waar die fis bin *maintenant?*"

„Dat zei 'k zoometeen al tegen m'n knecht; we moeten meer dien kant op (naar 't Meer wijzende). 't Zou me niet verwonderen, als 't daar voorbij 't boschje volzit. Ga jij maar vast vooruit, Rolf! en zoek een goed plekje op."

Terwijl Hans opstaat en zijn vaatje omhangt, valt het oog van den Franschman op een kluit vischdeeg, die op een stuk grauw papier in 't gras ligt, en hij bekijkt die alsof hij er op belust werd.

„*Ah! c'est la chose,* daar die fis an pijt. Zekke, *meunier!* wat isse koeje *amorce* foor te engel?"

Ofschoon Hans nu nooit het woord *amorce* gehoord heeft, begrijpt hij toch wel, wat de Franschman meent;

en ofschoon hij er zelf geen oortje verstand van heeft, en nooit in de geheimen der vischdeegknederij ingewijd is, en eigenlijk van de heele vischkunst weinig weet, durft hij er toch wel wat wijsheid over uitkramen. Trouwens hij doet hier hetzelfde, wat menig schrandere bol in andere vakken van wetenschap ook gedaan heeft, en sommigen nog wel doen.

Hij begint den dikken Zwitser puntelijk uit te leggen, welk lokaas voor elk soort van visch het beste is, en onthaalt hem op een zeer uitvoerige verhandeling over de grondstoffen, de bereiding, de vermenging, de kneding, het aanslaan, enz.; toont hem de wormen in zijn bakje, en legt hem uit, welke soorten de beste zijn, waar en hoe men ze zoekt, hoe men ze aan den hoek rijgt; en dat alles met een vlugheid, die den Franschman in verrukking brengt, schoon deze er 't vierdepart niet van verstaat. Nooit heeft de dikke Zwitser iemand ontmoet, die er zooveel kennis van toonde te bezitten; hij wilde met dien molenaar wel alle dagen uit hengelen gaan; en al pratend voortgaande, hebben zij spoedig 't boschje bereikt.

„Nu moeten we daaromheen loopen en dan aan den kant van 't Meer eens inleggen, kaptein! ik denk dat daar wel wat te vangen zal wezen."

„Baas, baas!" roept Rolf en komt van achter 't boschje te voorschijn met een spartelend snoekje aan den angel, dat de schalk echter niet gevangen, maar vooruit in 't boschje bezorgd had.

„Baas, baas! hier mot je wezen! hier zit hagendevelt [1]) van snoek!"

---

[1]) buitengewoon veel.

„*Eh bien! c'est un joli brocheton!*" roept de dikke Zwitser, „zekke, *meunier* . . . ."

„Ja, ja!" roept Hans, „dat wist ik wel! hier moeten we wezen, hier zal 't lukken!"

„Zekke *meunier!* ikke ook wil engel *ici*. Keefe mijn van jou koeje teek."

De beleefde molenaar geeft hem de helft van zijn kluit, en wijst hem zelfs, hoe hij 't aan den hoek moet slaan.

„*Merci, merci!* koeje frint!" roept de kapitein, legt in en zit met innig welgevallen op zijn dobbertje te turen. Maar op eens wordt hij door een forsche vuist in den kraag gegrepen, achterover geworpen en voortgesleurd. „*Oh, mon* . . . ." meer kan hij niet, want Jonge Bloetje valt hem met beide knieën op de borst, en wringt hem een bal in den mond, terwijl twee anderen zich op zijn armen werpen en Rolf zijn beenen grijpt, en Hans hem zijn degen afneemt; en in een oogenblik zijn hem de riemen om handen, om ellebogen, om voeten, om knieën geslagen, en zoo stevig aangehaald en vastgegespt, dat de arme man zich niet meer verroeren kan.

„Zie zoo," zegt Hans, „die snoek is gauw gevangen; pak op nu maar! In Naarden zullen ze er vooreerst nog niet van droomen, want wij zijn door 't boschje gedekt; en als zij hem te namiddag mochten gaan zoeken, zijn wij alweer op den Amstel."

Drie man pakken den kapitein op hun schouders, twee aan 't hoofd- en één aan 't voeteinde; Hans, met den degen in de hand, stelt zich aan 't hoofd; Rolf en Jonge Bloetje, elk met twee geladen musketten, die uit voorzorg mee in 't boschje verborgen waren, vormen

de achterhoede; — en met den gezwinden pas gaat het de Meerkade langs. Na een goed halfuur loopens zijn ze weer aan de Hakkelaarsbrug, en Jan van Troje wuift hun met zijn slappen vilthoed een hoezeetje tegen.

De gevangene wordt in de schuit op 't stroo neergelegd en de dekens worden over hem geworpen, waarop zich aan elke zijde een soldaat zet, zoodat de Fransch-

man even onzichtbaar als roerloos is. Hans zit weer aan 't roer, Rolf staat met den haak voorop, en drie man gaan aan de lijn.

Een kwartier later roept de schildwacht op het parapet te Muiden: „Wie daar?"

„Hans van Amsterdam!" klinkt het antwoord.

„God zegen' je!" zegt de schildwacht, „ik ben ook 'n Amsterdamsche jonge."

„Die vindt je tegenwoordig op alle voorposten," zegt Hans. „Als er geen Amsterdamsche jongens waren, ging 't land verloren."

Zoo gaat het Muiden om, en bij 't bolwerk aan de Amsterdamschepoort klinkt dezelfde roep nog eens en wordt hetzelfde woord gegeven.

Aan de Papelaan genaderd, waar de trekkers aan de lijn door hun makkers worden afgewisseld, zegt Hans tegen Rolf:

„Neem hem nu den bal maar uit den mond, en laat hem 't hoofd onder de deken uitsteken; de man mocht het anders al te benauwd krijgen."

De dikke Zwitser haalt eens diep adem, geeft een bloemlezing van Fransche vloeken ten beste, en vervolgt: „Jij binne *le meunier de Busèm, hè?* kan koet engel, *pardienne*! fang mooi snoek, hè?"

De soldaten schateren van lachen.

„*Diable t'emporte!* lak ze mijn uit? *Bougres de Hollandais!*"

„Vloek zoo niet, kaptein! Al had je 'n stem als de Sparenwouwer reus, ze zullen je in Naarden toch niet meer hooren."

„*Eh bien, meunier de Busem!* Zekke mijn waar jij mijn breng."

„Je gaat zoo rechtuit naar Amsterdam, kaptein! en daar zal je een heel goed leven hebben."

„*Oui! en prison! O Sacrémâtincornichondepierrepont!*"

En verder spreekt hij niets meer; maar de krachtige interjecties, die hij nu en dan uitstoot, zijn de getuigen zijner verkropte woede.

„Oranje bove... ee!" riepen de drie trekkers aan 't lijntje, toen ze weer bij D'OLYPHANT aankwamen.

„Vivat!" riep de kastelein, die dadelijk kwam uitloopen. „Welkom, mannen, goeje vangst gehad?"

„Een baas van een snoek!" zei Hans; „kijk maar even in de schuit, maar pas op, dat je niet schrikt."

„Hé, wat een pret! kijk, dat 's er een! — Maar ben jij de man niet, die laatst zei, dat ik hier zoo gauw geen Franschman zien zou? Nou breng je me zelf er een thuis!"

„Doet er niet toe; je moet me nu toch voor een uur je binnenkamer verhuren. Maar sluit eerst de vensters, en geef mij den sleutel van de deur. — Jij, Jan van Troje! brengt de schuit weer thuis; en jij, Rolf! gaat aan onzen kaptein rapporteeren, dat wij met den dikken Zwitser hier present zijn. En nu,

Tsa, mannen, pakt 'm op en brengt 'm in de kroeg!

Andermaal pakten drie man hem bij kop en beenen, en met een loopje ging 't naar binnen. Hans sloot de deur, stak den sleutel bij zich, en liet den gevangene van zijne banden bevrijden.

Een klein uur verliep, dat in een dof stilzwijgen voorbijging. De dikke Zwitser zat zwijgende op een stoel in de houding van iemand, die zijn beste dagen over-

peinst, en in elken hoek van de kamer stond een soldaat met geladen musket. Toen hoorde men van verre:

Rattaplam-planplam!
Rattaplam-planplam!
Rattaplatta-plattaplam!

„Daar komt de eerewacht al aan, om Uwe Edelheid naar zijn logies te brengen," zei Hans lachende.

Een korporaalschap van de kompagnie van kapitein Lambert Witsen, gevolgd door den gewonen tros van leegloopers, wijven en jongens, kwam de Weesperzijde langs en maakte halt voor de herberg.

Kapitein Witsen trad binnen. Een glans van genoegen blonk op zijn gelaat, toen hij den Franschman zag, wiens gevangenschap zijns broeders bevrijding moest bewerken. Hij gaf aan Hans Onversaagd en diens helpers in korte en krachtige krijgsmanstaal den lof, die hun toekwam, en richtte, in 't Fransch, een paar beleefde woorden tot den krijgsgevangene, waarin hij zijn leedwezen betuigde, dat hun beider beroep meebracht, elkaar somtijds kleine onaangenaamheden te moeten berokkenen, maar de verzekering gaf, dat niemand vuriger dan hij, Lambert Witsen zelf, kon wenschen, dat des dikken Zwitsers *emprisonnement* slechts van zeer korten duur mocht zijn. En zeker was nooit dergelijke verzekering oprechter gemeend dan deze.

„Zien mot ik 'm, Rolf! hou me niet teuge!" riep Zwarte Keesie, die op 't gerucht ook was toegeschoten; „ik mot zien, of 't m'n ouwekennis is. Je kaptein zel 't niet kwalijk neme, dat ik 'reis om 't hoekie kijk. — Waarachtig, ja! 't is diezelfde Watersnees, die daar bij me kwam, toen 'k in de sloep zat; maar hij kijkt nou zoo vroolijk niet, hoor! hij zet je 'n gezicht als een bootsmaat, die de Vliegende Hollander gezien heit."

En nu had de triomfante intocht binnen Amstels wallen plaats.

Twee tamboers voorop; kapitein Lambert Witsen met een zijner sergeanten aan 't hoofd van een twintigtal musketiers, en in 't midden van dezen de dikke Zwitser,

gaande tusschen Hans Onversaagd en Jonge Bloetje in hun boerengewaad, en in 't laatste gelid Rolf en zijn drie makkers met de hengelroeden op schouder en de vaatjes op den rug, waar Zwarte Keesie zich ook bij voegde, om van tijd tot tijd een: „Vivat Oranje, hoezee!" aan te heffen.

„Ik ga ook mee!" riep de Olifant; en hij stapte als een tamboer-majoor aan 't hoofd, met een stevigen rotting in de hand, waar hij mee zwaaide, dat het gepeupel voor hem uit den weg stoof. En zoo ging 't, op 't slaan van den Prinsenmarsch:

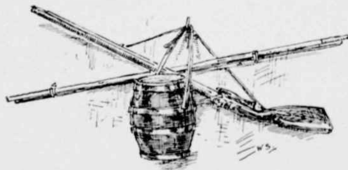
Oranje, blanje, blou!
Wilhelmus van Nassou,
Die ons van dwinglandij verlost,
Het Vaderland getrou!

de Weesperpoort in, en — onder een verbazenden toeloop en een gejuich, dat men de trom soms niet hooren kon — de stad door, rechtuit naar den Janroonpoortstoren, waar de dikke Zwitser, evenals Kornelis Witsen te Utrecht, bij den Geweldige werd ingekwartierd.

Den volgenden dag reeds pronkte Hans Onversaagd op de wachtparade met de eeresabel.

De dikke Zwitser zat niet lang op den toren. Zoodra had de kommandant Stouppe niet vernomen, dat het zijn eigen neef was, dien de Amsterdammers gevangen hadden, of hij reed naar den Hertog van Luxemburg en deed „alle devoiren" om te bewerken, dat zijn neef tegen een Hollandschen kapitein, dien zij gevangen hadden, mocht worden geredimeerd. Nu werd van de Fransche zijde het voorstel tot uitwisseling gedaan, en deze kreeg binnen weinig dagen haar beslag.

Kapitein Kornelis Witsen keerde te Amsterdam en de dikke Zwitser te Naarden terug; maar de laatste zwoer hoog en duur, dat hij, zijn leven lang, nooit weer uit hengelen wou gaan.

INHOUD.

Bladz.